

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดการพื้นที่กันชนเพื่อพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่า เป็นการศึกษาถึงโครงสร้างของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดการพื้นที่กันชนเพื่อการพิทักษ์รักษาป่า โดยในการศึกษานั้นผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่กันชน ตลอดจน หลักการ แนวคิด และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชน และศึกษาโครงสร้างของกฎหมายต้นแบบ ในเรื่องของ การได้มาของพื้นที่กันชน วิธีดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่กันชน รูปแบบองค์กรดูแล จัดการพื้นที่กันชน มาตรการที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่กันชน แล้วนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มา วิเคราะห์ในการสร้างกฎหมายต้นแบบ ดังนั้นในการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ จึงมีเรื่องที่ต้อง ศึกษา ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับการจัดพื้นที่กันชน

ในการศึกษาหลักการ แนวคิดและปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการจัดพื้นที่กันชน เป็นการศึกษา เพื่อที่จะให้ทราบและเข้าใจถึง หลักการและแนวคิดต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชน เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการจัดตั้งพื้นที่กันชน ให้มีความเหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งหลักการ และแนวคิดต่าง ๆ นั้นมีรายละเอียด ดังนี้

1. หลักการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development)

หลักการพัฒนายั่งยืน เป็นหลักของการพัฒนาที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง พ. ศ. 2530 เป็นต้น มา ด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุน และการใช้วัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต โดยเป็นการพัฒนามาจากแนวความคิด ของการพัฒนาที่เน้นดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเกื้อกูลกัน โดยในมิติทางด้านเศรษฐกิจและมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและ การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดการปล่อยมลพิษให้อยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับ และทำลายได้ ในด้านสังคมเน้นการส่งเสริมองค์ความรู้และบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นใน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างคุณภาพที่ดี (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548)

จากการที่มนุษย์เริ่มประจักษ์ว่ามนุษย์ยังพัฒนามากเท่าไรซึ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเท่านั้นส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการของมนุษย์ที่มีสุขอนามัยที่ดี เช่นการต้องการอาหารที่ปราศจากสารเคมี น้ำดื่มที่สะอาด อากาศที่บริสุทธิ์ นอกจากนี้ความต้องการในด้านที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยมีสุขภาพที่ดีนั้น มนุษย์ยังมีความต้องการความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต แล้วแต่ความจริงที่มนุษย์กำลังเผชิญกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรสำคัญบางชนิดที่ต้องการเวลาในการเปลี่ยนแปลงมาอยู่ในรูปของการเป็นทรัพยากรที่มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น น้ำมัน เชื้อเพลิง ก๊าซธรรมชาติ และป่าไม้ รวมทั้งการที่คุณภาพสิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่เสื่อมโทรมอย่างเห็นได้ชัดเจนและมีสิ่งปฏิภูลที่กำลังสิ้นโลกซึ่งไม่สามารถกำจัดได้หมด ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย ทำให้มนุษย์เริ่มหาคลยุทธ์และวิธีการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้อยู่จนถึงชั่วลูกหลานตราบถึงอนาคต (นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกลม,2551)

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวความคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เน้นไปทางด้านวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนา บำรุงรักษาสถานะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม

Martin Khor ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้หลายประการโดยมีนัยต่าง ๆ ดังนี้ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ,2548)

(1) วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ที่เกิดจากโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชาติและระดับโลกที่มาจากความไม่เท่าเทียมของความร่ำรวยและรายได้ที่ทรัพยากรส่วนใหญ่ของโลกมักอยู่กับคนรวยที่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ในขณะที่คนยากจนเป็นคนกลุ่มใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของตนเองได้และในกระบวนการผลิตสินค้าฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นทั้งหลายนั้นผลลัพธ์ที่ได้มักจะเป็นผลเสียแก่ อากาศ น้ำ ดิน และสิ่งแวดล้อม

(2) การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและปนเปื้อนนั่นกลายเป็นเรื่องค่อนข้างลำบากใจที่จะปล่อยให้มีการดำเนินธุรกิจอย่างที่เคยทำมาต่อไป การยับยั้งทางเทคนิคอาจเป็นเพียงการเลื่อนเวลาการทำลายระบบนิเวศออกไป ดังนั้นการที่คงไว้ซึ่งชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในการกระจายอำนาจและการควบคุมวิธีใช้ทรัพยากรและการผลิต

(3) ความเท่าเทียมเป็นหลักการสำคัญของความยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่อนุรักษ์ทรัพยากรให้พอเพียงสำหรับลูกหลานในอนาคตเท่านั้น แต่น่าจะรวมถึงการ

เปลี่ยนแปลงการกระจายการควบคุมหรือการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตของทุกคนไม่ว่าในปัจจุบันหรืออนาคต

(4) วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมของโลกเกิดมาจากรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่ยั่งยืนของประเทศที่เจริญและจากรูปแบบที่ไม่เหมาะสมในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจโลกที่มีความไม่เท่าเทียมกัน

(5) เทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เหมาะสมในประเทศกำลังพัฒนาทั้งในด้านการเกษตร การบริหารทรัพยากรน้ำ การใช้พลังงานทางอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย สุขภาพและโภชนาการกำลังทดแทนที่ด้วยระบบความเจริญทางวัตถุ และระบบพาณิชย์กรรม ถ้าหากเทคโนโลยีดังกล่าวได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่และส่งเสริมให้มีการนำไปใช้จะทำให้คงไว้ซึ่งความยั่งยืนในการพัฒนาที่มาจากวิถีชีวิตจริง

(6) เมื่อมองในภาพรวมของความเสมอภาคแล้วมีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาความสมดุลระหว่างผู้บริโภคที่มีความแตกต่างทางฐานะและความจำเป็น ทั้งด้านชีววิทยาและนิเวศวิทยา

(7) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมกันทางด้านสังคมและวัฒนธรรมย่อมทำให้เกิดการเติมเต็มสนองความต้องการของมนุษยชาติ ซึ่งมีผลตามมาก็คือ มิตรภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชนและความยินดีต่อธรรมชาติอย่างกลมกลืนกัน ทั้งหมดนี้ย่อมสัมพันธ์กันเสมือนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความยั่งยืน

(8) การเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่น และระดับโลก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการต่อสู้เพื่อความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม และความเท่าเทียมทางสังคม

(9) ประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันกำลังหลงลืมแนวทางการพัฒนาที่มุ่งไปสู่การพึ่งพาตนเอง และเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะการแทรกแซงด้านเศรษฐกิจและการเมืองจากประเทศที่เจริญกว่า

เนื่องจากสภาวะแวดล้อมและทรัพยากร ได้เสื่อมโทรมไปพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว สร้างแรงกดดันให้หันมาทบทวนแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ตลอดจนได้มีการมาตรการและรูปแบบเฉพาะในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ในหลายประเทศได้มีการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการออกกฎหมายและใช้การควบคุมเพื่อลดปัญหามลพิษและการพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมๆกัน ดังนั้นการใช้กลไกตลาดสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพผลกล่าวคือให้ตลาดและราคาเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การสร้างตลาดเนื่องจากทรัพยากรจำนวนมากไม่ได้เป็นสินค้าที่มีการซื้อขายในตลาด อาจจะไม่เป็นไปตามกลไกตลาดรัฐจึงต้องเข้าไปแทรกแซงโดยสร้างตลาดขึ้น อันจะทำให้การจัดสรรการใช้ทรัพยากรดังกล่าวสามารถเป็นไปตามกลไกตลาดและมีประสิทธิภาพ การออกกฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อมจะเป็นเครื่องมือที่นิยามกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่การควบคุมดูแลให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นเป็นเรื่องยาก แต่อย่างไรก็ตามการออกกฎหมายหรือระเบียบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่จำเป็น การใช้พลังประชาชนจะทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศได้รับการปรับปรุงไปในแนวทางที่ดีขึ้น เนื่องจากจะทำให้เกิดการเมืองหันมาสนใจและตอบสนองข้อเรียกร้องของประชาชน(ชัยวุฒิ ชัยพันธ์,2544)

หลักการพัฒนายั่งยืน คือ การมุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีจัดการเพื่อการพิทักษ์รักษาป่าและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าให้มีความเหมาะสมและสมดุลกันเพื่อให้มีทรัพยากรใช้อย่างเพียงพอสำหรับคนในยุคปัจจุบันและในอนาคต จากหลักการดังกล่าวพื้นที่อนุรักษ์เป็นพื้นที่ที่รัฐได้สงวนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของประชาชนในปัจจุบัน และอนุรักษ์ให้คงเหลือแก่ชนรุ่นหลัง ความสำคัญของหลักการดังกล่าว คือ การที่มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างเห็นคุณค่า ไม่ใช่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย หรือใช้ทรัพยากรจนเกิดความเสื่อมโทรมอันก่อให้เกิดผลร้ายต่าง ๆ ตามมา และการจัดการเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรป่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ,2546)

การพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้คำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกิดขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลกหันมาให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ.2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission เพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างสมดุล ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ซึ่งได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future ที่ได้เรียกร้องให้ชาวโลก เปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและเปลี่ยนวิถีทางในการพัฒนาเสียใหม่ในลักษณะที่ปลอดภัย ต่อสิ่งแวดล้อมและให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสาม ที่จะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนขึ้นมาได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ,2546)

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้นจนชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร สาธารณรัฐบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ผลการประชุมนี้ ผู้แทนของ 178 ประเทศรวมทั้งประเทศไทย ได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึง

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้ง กระตุ้นให้รัฐบาลประเทศต่างๆ สร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาโดยมุ่งเน้นเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ให้การคุ้มครองฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อ ผลประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป ทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่าง กว้างขวางที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันต่อไปได้

ต่อมาสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับ โลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ที่นคร โจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม ถึง 4 กันยายน 2545 ซึ่งได้นำไปสู่พันธกรณีของประเทศ สมาชิกประมาณ 180 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยที่จะต้องสานต่อแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อ ดำเนินงานการ พัฒนาที่ยั่งยืนให้กว้างขวางและมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญ คือ

(1) กำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องบรรลุข้อตกลงในการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่ง สหัสวรรษ (Millennium Development Goals:MDGs) ร่วมกัน ให้สำเร็จภายในปี พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) เพื่อผลของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อ ยกระดับ คุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนของคนในประเทศ

(2) ประเทศสมาชิกควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพมนุษย์ (Human Capacity Building) ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านการศึกษาและการจัดหาบริการด้านสุขภาพอนามัยให้ประชาชน อย่างทั่วถึง

(3) เสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการ พัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมของแต่ละประเทศ ต้องร่วมกันส่วน เป็นหุ้น เพื่อการพัฒนา และร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

1.1 ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนา หมายถึง การดำเนินการใด ๆ เพื่อมีกระเมื่อมีการพัฒนาให้เจริญขึ้นหรือมี การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้นจากที่เป็นอยู่

อย่างยั่งยืน หมายถึง การดำเนินการใดๆที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้มีความคง อยู่หรือมีแบบแผนซึ่งมีลักษณะเป็นการถาวร

การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ซึ่งนำมาเสนอได้ดังนี้ เช่น การกระทำหรือการดำเนินการใดใดที่จะมีการพัฒนาให้เจริญขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญ ขึ้นซึ่งมีลักษณะเป็นการคงทนถาวร (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์,2545) การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการพัฒนา สมดุลใน 3 เรื่องคือ เรื่องคือเส้น เรื่องคือเศรษฐกิจเจริญอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายรายได้ที่เป็น

ธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี (สมพร เทพสิทธิ์า,2536) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สามารถพิทักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวันนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยืดยาวไปถึงอนาคตเพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันด้วย (ฉลอง โชติกะคาม,2542) การพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวมมีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันและในอนาคตอย่างเท่าเทียม (ชนากร สังเขป,2551) และคำนิยามของ World Commission on Environment and Development ที่ได้ให้ไว้ในรายงาน Our Common Future ซึ่งได้เสนอแนะว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนคือรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นหลังต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของคนในรุ่นปัจจุบันจะต้องไม่ใช่ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง แต่ควรเป็นการใช้ทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาให้เต็มศักยภาพอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพิจารณาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และความยั่งยืนของระบบนิเวศไปพร้อมๆกัน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2546)

นอกจากนี้ในการจัดทำข้อเสนอของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน และนคร โจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เมื่อ พ.ศ. 2545 คณะกรรมการกำกับการอนุวัติ ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมีหน้าที่เป็นคณะกรรมการเตรียมการประชุมสุดยอดของประเทศไทยได้ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย จัดระดมความคิดเห็นจากภาคีต่างๆ ได้ข้อยุติด้านคำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกัน และกันเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม”

แนวคิดที่หลากหลายดังกล่าว แม้จะทำให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ปรากฏแตกต่างกันไปหลายรูปแบบแต่ก็มีหลักที่เหมือนกัน คือ

1) การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในอนาคต

2) การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น องค์รวม คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้นการพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย

การพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ได้ระบุว่าจะต้องปฏิเสธรระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ไม่ใช่ทำลาย

สรุป ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวคิดมาจาก 3 แนวทางใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1) แนวทางด้านนิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่าง ๆ ให้คนรุ่นอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2) แนวทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและชุมชนระดับต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญคือ การรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นไปอย่างยาวนาน

3) แนวทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนยาวนาน บนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบัน และรุ่นอนาคตทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการบริโภค และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางของประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งได้รับการยอมรับในระหว่างประเทศนั้นมีแนวความคิดเชิงปรัชญาสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง 2 แนวคิดคือ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545)

1) Anthropocentric Philososhy เป็นปรัชญาที่ยึดถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ฉะนั้นในการดำเนินการใด ๆ ก็ตามมีขึ้นเพื่อตอบสนองหรือรองรับความต้องการของมนุษย์ทั้งสิ้น ในการดำเนินการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม ก็เช่นกันเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติเองทั้งในปัจจุบัน และอนาคตผู้ซึ่งยึดถือแนวปรัชญาชนิด คือ กลุ่มนักนิเวศวิทยาแนวตั้ง คนกลุ่มนี้จะมีความเชื่อหากมีการพัฒนาเกิดขึ้นในที่ใดก็ตาม ผู้ที่จะทำการพัฒนาจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการประกอบกับกิจกรรมการพัฒนานั้นนั้น คือการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการจัดการที่ดี

2) Biocentric Philososhy เป็นแนวปรัชญาที่ยึดเอาธรรมชาติเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง โดยมนุษย์ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ฉะนั้นในการดำเนินการใดก็ตามมีขึ้นก็เพื่อการพิทักษ์รักษาคุณภาพของธรรมชาติ ผู้ซึ่งยึดแนวปรัชญาจะมีแนวทางในการดำเนินการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งมั่นเด็ดขาดและเคร่งครัด จนบางครั้งการดำเนินงานของผู้ซึ่งเชื่อมั่นในแนวปรัชญานี้จะมีลักษณะที่รุนแรงในการต่อต้านคัดค้านการดำเนินการใด ๆ ที่พวกเขาเห็นว่าส่งผลกระทบต่อสุขภาพของระบบนิเวศกลุ่มของผู้ซึ่งยึดถือแนวปรัชญานี้คือกลุ่มนิเวศวิทยาแนวเล็ก

จากแนวคิดปรัชญาดังกล่าวเบื้องต้น ส่งผลสำคัญต่อหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแง่ของแนวทางในการดำเนินการเพื่อไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถแยกแนวทางในการดำเนินการออกเป็น 4 ระดับคือ

ระดับที่ 1 เป็นการพัฒนาตามแนวทางของระบบทุนนิยมแบบตลาดเสรีแนวเก่า ซึ่งไม่คำนึงถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ทางทรัพย์สินหรือผลกำไรที่ได้รับตอบแทนกลับมา

ระดับที่ 2 เป็นการพัฒนาตามแนวทางระบบทุนนิยม แต่เริ่มมีความตระหนักถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามแนวทางนี้ยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนามากกว่าคุณภาพสิ่งแวดล้อม กลุ่มนี้จัดได้ว่าเริ่มที่จะมีแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่บ้างกลุ่มนี้จึงจัดเป็นกลุ่มสีเขียวอ่อน

ระดับที่ 3 เป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับเลือกคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลประโยชน์ตอบแทนในทางเศรษฐกิจ กลุ่มนี้จัดว่าแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เข้มแข็งมากกว่ากลุ่มที่ 2 กลุ่มนี้จึงจัดให้เป็นกลุ่มสีเขียว

ระดับที่ 4 เป็นรูปแบบในอุดมคติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน กลุ่มนี้มีแนวทางการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม และให้ความเคารพต่อธรรมชาติมากขึ้นถึงขั้นอาจยอมสละชีวิตเพื่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอาไว้กลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มสีเขียวเข้ม

1.2 องค์ประกอบของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน ค.ศ. 1972 และการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอเดอจาเนโร สาธารณรัฐบราซิล ค.ศ. 1992 เป็นประจักษ์พยานสำคัญที่เป็นการยืนยันถึงความมีอยู่จริง และการยอมรับถึงความจำเป็นของแนวคิดที่ว่าสมควรที่นำมาใช้ในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโลก ความตกลงระหว่างประเทศ 2 ฉบับดังกล่าว มีความสำคัญต่อการกำหนดกรอบแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทางสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากสรุปได้ ดังนี้ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545)

1) ความร่วมมือระหว่างประเทศทางสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือทั้งระบบทวิภาคีและระดับพหุภาคี สำหรับความร่วมมือในระดับทวิภาคีโดยเฉพาะในกรณีที่ประเทศมีพรมแดนประชิดติดกันมีโอกาสที่จะเกิดผลกระทบของมลพิษข้ามพรมแดนได้ง่าย และความร่วมมือระดับพหุภาคีมีทั้งความร่วมมือในระดับภูมิภาค และความร่วมมือในระดับโลกการร่วมมือนั้นมุ่งถึงข้อตกลง

ร่วมกันในการหาแนวทางกลยุทธ์แผนปฏิบัติการรวมถึงการตราเป็นกฎหมายเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ

2) การให้คำแนะนำในเรื่องทางสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง การให้คำแนะนำจากรัฐหนึ่ง หรือการถ่ายทอดไปสู่รัฐอื่นๆ ในด้านเทคโนโลยี ประสบการณ์ วิธีการป้องกันแก้ไข และเยียวยา ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายระหว่าง ประเทศที่จะทำการติดตามตรวจสอบสถานการณ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การประเมินผล การติดตามตรวจสอบการรายงานผลการประเมินเพื่อจะทำให้การป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมดำเนิน ไปได้อย่างมีประสิทธิภาพการสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศนั้น สามารถทำการติดตามตรวจสอบ สถานการณ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญ ที่รวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละ รัฐบาลประเมินผลการติดตามตรวจสอบและการรายงานผลของการตรวจสอบนี้ จะนำไปสู่การ ปรับปรุงแก้ไขและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นได้

3) หลักการป้องกันล่วงหน้า การป้องกันล่วงหน้าเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่มี ภาววิธลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะให้มีกิจการหรือโครงการเกิดขึ้นเพื่อเป็นการป้องกัน ปัญหาได้อย่างทันท่วงที ภาววิธการลดผลกระทบนั้นสามารถจะนำมาใช้ได้อย่างจริงจัง และมี ประสิทธิภาพ การป้องกันล่วงหน้ามีวิธีการที่นำมาใช้หลายวิธี แต่ทั้งที่หลายประเทศจะมาใช้กัน มากก็คือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญคือ กิจกรรมหรือโครงการที่มีความ จำเป็นจะต้องให้เกิดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาประเทศแต่กิจกรรม หรือโครงการนั้นส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมแน่นอนและรุนแรงจึงต้องทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะมีการ พิจารณานุญาตให้มีขึ้นหรือไม่ ด้วยการศึกษาดังกล่าวต้องหามาตรการในการติดตามตรวจสอบ ผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และมีมาตรการการลดผลกระทบนั้นทั้งขณะดำเนินการและ หลังดำเนินการเพื่อมิให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

4) สิทธิของรัฐในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในแต่ละรัฐย่อมมีสิทธิ อธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของรัฐ จึงมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์แต่ จะต้องไม่ส่งผลร้ายแก่ประเทศข้างเคียงอันเป็นหลักการทั่วไป ที่แต่ละรัฐได้ยอมรับแล้วและรัฐอื่น จะต้องเคารพในสิทธิอธิปไตยนั้น ในช่วงแรก ๆ ของการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่าง ประเทศนั้นมีข้อสันนิษฐานกันว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในรัฐอธิปไตยโดยยอมเป็นของรัฐนั้น การควบคุม การใช้ทรัพยากรจึงอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐเจ้าของทรัพยากร ต่อมาหลังปี ค.ศ. 1945 หลักการอำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากรได้พัฒนามาสู่กฎหมายระหว่างประเทศ และประเทศกำลัง พัฒนาเสรีใหม่ต่างขั้นรับหลักการนี้ตามมติ “ สิทธิของประชาชนและชาติต่ออธิปไตยเหนือความ อุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและทรัพยากรของเขา และในอารัมภบททให้ข้อเสนอแนะว่า อำนาจ

อธิปไตยของทุกรัฐที่จะนำความสมบูรณ์ของธรรมชาติและทรัพยากรของเขา ควรจะให้ความเคารพตามผลประโยชน์ของชาติเขา” นอกจากนี้ยังได้เน้นส่วนสำคัญที่องค์กรสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ ได้เรียกร้องให้มีบทบาทในความเชื่อมโยงระหว่างการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ และผลประโยชน์ที่จะได้รับการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเทคนิคและทางวิทยาศาสตร์ ในการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรและยังได้กำหนดเพิ่มเติมว่ารัฐเป็นอิสระ และผลประโยชน์ในอธิปไตย ที่จะทำการส่งเสริมด้วยความเคารพร่วมกันของรัฐต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเสมอภาคทางอธิปไตย

5) ความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติในบางที่จะมีรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่นแม่น้ำทะเลสาบที่ไหลผ่านหลายประเทศหรือรัฐเพราะฉะนั้นการใช้ประโยชน์ จึงต้องอยู่ภายใต้หลักการที่ว่ารัฐแต่ละรัฐย่อมมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันได้และก่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดบนพื้นฐานของหลักความสุจริตใจ และความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันแต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว มิได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้เสมอไป บางครั้งเกิดความขัดแย้ง และการแย่งชิงพื้นที่ใช้ประโยชน์ จึงได้มีการพยายามหาแนวทางและวิธีการที่จะลดความขัดแย้ง

6) หลักการแจ้งเหตุฉุกเฉินที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากรัฐหนึ่งแล้ว เป็นหน้าที่ของรัฐต้นเหตุที่จะต้องรีบแจ้งเหตุฉุกเฉินนั้นแก่รัฐที่ได้รับผลกระทบดังนี้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาได้ทัน วิธีการแจ้งเหตุฉุกเฉินรัฐแหล่งกำเนิดมีหน้าที่ดำเนินการแจ้งรัฐอื่นถึงสถานที่ที่เกิดความเสี่ยงเพื่อทำให้สามารถที่จะหามาตรการในการลดปัญหาผลกระทบภายในเขตพื้นที่ของเขาได้หรือแจ้งผ่านชุมชนระหว่างประเทศของรัฐนั้น เพื่อค้นหาวิธีการหรือกลไกที่จะลดปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากผลของเหตุร้ายนั้น

7) หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย รัฐที่เป็นต้นเหตุแห่งปัญหามลพิษจะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการแก้ไขเยียวยา และป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมถึงค่าเสียหายที่พึงจะต้องรับผิดชอบต่อรัฐที่เป็นผู้เสียหายด้วย หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเป็นหลักการทางเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งหลักการ (Polluter pays Principle:PPP) นี้เริ่มใช้ใน 19 ประเทศทางยุโรปตะวันตก โดยหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายควรนำมาใช้เพื่อแบ่งปันภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันมลพิษ

8) สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีความสมบูรณ์ทางระบบนิเวศเป็นสิทธิพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ใน The Stockholm Declaration, 1972 ระบุไว้ในอารัมภบทว่า สิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ที่เป็นธรรมชาติหนึ่งที่มีมนุษย์ได้สร้าง ขึ้นย่อมเป็นสาระสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่พึงมีอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

9) ความยุติธรรมในสิ่งแวดล้อมสำหรับชนยุคอนาคต ในหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้นย่อมให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีข้อแม้ว่าการใช้ประโยชน์นั้นจะต้องไม่ทำให้หมดสิ้นไปจะต้องเหลือไว้ให้ชนยุคอนาคตได้ใช้ประโยชน์เสมอหรือเท่าเทียมกับยุคชนปัจจุบันได้ใช้ ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ซึ่งได้บัญญัติในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนหลายฉบับ

10) การขจัดปัญหาความยากจน ความยากจนเป็นปัญหาที่ประเทศพัฒนาแล้วได้ก้าวล่วงไปในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาที่มีความมั่งคั่ง ที่จะชะลอน้ำกระจายความยากจนให้หมดไปจากประเทศเพราะฉะนั้นความคิดและการดำเนินพัฒนาประเทศ โดยยึดเอาการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักจึงมีอาจหยุดยั้งหรือเปลี่ยนแปลงความคิดของประเทศกำลังพัฒนาได้ทั้ง ๆ ที่ตระหนักว่าการพัฒนานำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดังนั้นความร่วมมือระหว่างประเทศ การกำหนดกรอบ หรือแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นสาระสำคัญ ที่จะได้รับดำเนินภายใต้ความช่วยเหลือที่ประเทศกำลังพัฒนาพึงจะได้รับจากประเทศพัฒนานับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา มีการกำหนดหลักการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศขึ้น ปี ค.ศ. 1974 A New International Economic Order (NIEO) กำหนดกรอบปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาความยุ่งยากด้วยการเรียกร้องให้ลดช่องว่างระหว่างประเทศพัฒนา กับประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการจะพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อยกฐานะให้ใกล้เคียงจากประเทศพัฒนา

11) พันธกรณีร่วมและพันธกรณีที่แตกต่างกัน ที่ทั่วประเทศทั่วโลกยอมรับว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติร่วมกันของมวลมนุษยชาติแล้ว ยอมรับเป็นพันธกรณีที่ประเทศจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน แต่โดยเหตุที่ศักยภาพความพร้อมและสถานการณ์ระหว่างประเทศเทคโนโลยีของประเทศไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาจึงทำให้ความรับผิดชอบหน้าที่และบทบาทในการพิทักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมถูกจำกัดให้เท่าเทียมอยู่เสมอภาคกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นแม้ว่าปัจจุบันประเทศกำลังพัฒนาได้ชื่อว่าทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าประเทศพัฒนา แต่เป็นการชำระยอดคิดที่ผ่านมาที่ประเทศพัฒนาได้เคยทำเช่นนี้มาก่อน ด้วยเหตุนี้เองกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศหลายฉบับจึงกำหนดให้ประเทศพัฒนามีพันธกรณีสูงกว่าในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินการถ่ายทอดเทคโนโลยีและอื่น ๆ แก่ประเทศกำลังพัฒนา

12) การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจะป้องกันหรือแก้ไขได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชน ทั้งเป็นฝ่ายดูแล เฝ้าระวัง และติดตาม ครั้งนี้เพราะประชาชนเองเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมเพราะฉะนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐที่

จะต้องสร้างกลไกเพื่ออำนวยความสะดวกและให้สิทธินี้แก่ประชาชนในรัฐของตน การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องเริ่มจากการที่รัฐให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หลักการนี้ในทางระหว่างประเทศก็ได้ให้ความสำคัญจึงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่น่าสู่ประชุม Earth Summit และปรากฏมาในปฏิญญาริโอฯ หลักการข้อ 10 “การจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำได้ดีที่สุดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกคนในระดับประเทศ ทุกคนจะเข้าถึงข้อมูลสิ่งแวดล้อมที่จัดทำโดยหน่วยงานภาครัฐประกอบด้วยข้อมูลด้านวัตถุอันตราย และกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนได้ตามความเหมาะสม และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจรัฐจะอำนวยความสะดวกและจงใจให้ประชาชนตื่นตัว และมีส่วนร่วมด้วยการจัดทำข้อมูลไว้อย่างกว้างขวางการเข้าถึงข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ในกระบวนการทางศาลและฝ่ายบริหารอันประกอบด้วย การแก้ไข และการเยียวยาเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องจัดให้” จากหลักการดังกล่าวเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึง และได้ใช้ข้อมูลในการมีส่วนร่วมรับรู้ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจในกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อมในกิจกรรม หรือ โครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

13) การไม่เลือกปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประเทศย่อมนำมาซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่เฉพาะแต่จะเป็นทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นยังกระทบไปถึงประชาชนด้วยความเสียหายต่อสุขภาพอนามัยชีวิตและทรัพย์สิน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วทั้งในประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามรายงานของ WCED ดังได้กล่าวไว้แล้ว ปัญหาที่ติดตามมาในกรณีของความเสียหายต่อประชาชนย่อมนำมาซึ่งความไม่เสมอภาคในการเรียกร้อง หรือได้รับการชดเชย หรือการเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ ดังนั้นในทางระหว่างประเทศมีความเห็นพ้องต้องกันว่าสิทธิเสมอภาค แต่ละประเทศและประชาชนในแต่ละประเทศนั้น ๆ ย่อมต้องได้รับความคุ้มครองที่จะได้รับค่าทดแทนความเสียหายจากการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงการจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติในการเรียกร้องค่าเสียหายจากปัญหาสิ่งแวดล้อมของผู้สื่อสารไม่ว่าจะอยู่ในประเทศใดก็ตาม

14) การระงับข้อพิพาทอย่างสันติ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการพัฒนาเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการร่อยหลอหมดไป และความไม่เพียงพอของทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะมีไว้ให้แต่ละประเทศได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะที่เกิดจากการพัฒนา หรือกิจการในประเทศหนึ่ง แต่ไปส่งผลกระทบต่ออีกประเทศหนึ่งในสนามมลพิษข้ามพรมแดน ถิ่นนำมาซึ่งข้อพิพาทได้เช่นกัน การคาดการณ์ปัญหาข้อพิพาทในอนาคต หรือข้อพิพาทที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีตย่อมชี้ให้เห็นว่ากลไก หรือวิธีการระงับข้อพิพาทโดยเฉพาะในทางระหว่างประเทศ นั้นเป็นสาระสำคัญที่จะต้องมีความเห็นที่ชัดเจนซึ่งการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศในกรณีอื่นก็ได้มีวิธีการเป็นแบบอย่างไว้

แล้ว คือมาตรา 1 ของอนุสัญญา กรุงเฮก ฉบับที่ 1 พ. ศ. 1907 กำหนดวิธีการตามลำดับ คือการเจรจาไกล่เกลี่ย การไต่สวน การประนีประนอม การอนุญาโตตุลาการ ศาลอนุญาโตตุลาการ ระหว่างประเทศ และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นต้น

1.3 ความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลของการพัฒนาไม่ยั่งยืนทำให้มนุษย์ประสบความเดือดร้อนและเสียเวลาและเสียโอกาสในมากมาย มนุษย์จึงต้องหันกลับมาทบทวนถึงปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมา จึงเข้าใจปัญหาได้เกิดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น มีข่าวเข้าใจว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ดังนี้ (ชนากร สังเขป, 2551)

1) ความสมดุล การพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้โลกมีความสมดุลทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกล่าวคือ มีทรัพยากรธรรมชาติตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างเพียงพอทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มนุษย์ได้ตอบสนองสิทธิ์ในความต้องการอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับวิกฤติที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น วิกฤตฤดูกาลภัยแล้ง น้ำท่วม อากาศเป็นพิษ โลกร้อน

2) ความเป็นธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลกได้รับความเป็นธรรมกล่าวคือ ความเป็นธรรมจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นธรรมของรายได้และโอกาสต่างๆ เช่น โอกาสเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ของสังคม โอกาสในการศึกษาและพัฒนาตนเอง เป็นต้น

3) ปัญหาสังคม อย่างยั่งยืนทำให้ปัญหาสังคมน้อยลงเพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งความเจริญก้าวหน้าไม่ก่อให้เกิดปัญหา อย่างไรก็ตามคงไม่สามารถทำให้ปัญหาสังคมหมดสิ้นไป เพราะปัญหาบางอย่างไม่สามารถควบคุมและป้องกันได้

4) จิตใจมนุษย์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะยกระดับความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น คือ มนุษย์มีจิตใจที่ดีงามไม่เอาเปรียบผู้อื่น เป็นการพัฒนาความเป็นมนุษย์เอง มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

5) การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาจากรากฐานชุมชน การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนจะพึ่งพาทะคโนโลยีกายนอกนำไปสู่ระบบการพึ่งพา ซึ่งทำให้ไม่ยั่งยืนแต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะพึ่งตนเองเป็นหลัก พัฒนาจากรากฐานที่มีทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าต่อเนื่องมากขึ้นตามลำดับ ถ้าพัฒนาถูกทางและยังมีแหล่งทุนและเทคโนโลยีจากภายนอกสนับสนุนส่งเสริมก็ยังมีโอกาสเจริญก้าวหน้ามากขึ้น

6) การเมืองและการปกครอง การเมืองและการปกครองการพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดขึ้นได้ ฝ่ายการเมืองการปกครองต้องมีความละเอียดรอบคอบในการกำหนดนโยบายและการดำเนิน

นโยบายเพราะจะต้องให้ความสำคัญเป็นธรรมกับทุกสรรพสิ่ง ต้องคำนึงถึงความสมดุล จะต้องครบถ้วน การทำได้อย่างนี้จะช่วยยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของฝ่ายการเมืองและการปกครอง

7) ต้นทุนของเวลา การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญในมิติของเวลา สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นและดำเนินไปถ้าไม่มีความต่อเนื่อง ต้นทุนของเวลาที่ลงไปก็จะสูญเปล่า คุณของเวลาไม่สามารถหามาทดแทนได้ เมื่อไม่เกิดผลหรือต้องเริ่มต้นใหม่ก็เป็นการใช้เวลาที่ไม่คุ้มค่า

2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation Principle)

วัฒนธรรมไทยมีกระบวนการมีส่วนร่วมหรือการร่วมมือการกระทำงานใด ๆ มาแต่โบราณ เช่น การลงแขกทำไร่ ทำนา เป็นลักษณะของสังคมเกษตรหรือสังคมชนบทซึ่งประชาชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน แต่ในสังคมปัจจุบันซึ่งได้กลายเป็นสังคมเมืองทุกคนมีภารกิจซึ่งแตกต่างกัน ทำให้ความสนใจหรือความต้องการแตกต่างกันหลากหลาย การที่จะมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำเช่นแต่เดิมนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงไป การรวมตัวหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันจะพบว่าจะเป็นการรวมตัวของผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมีทุกข์ร่วมกัน และเมื่อทุกข์หมดไป ประชาสังคมนั้นก็เป็นที่ไปได้อย่างยากเนื่องจากการรวมตัวของผู้มีส่วนได้เสียได้หมดสิ้นไปแล้ว (จินตวีร์ เกษมสุข,2557)

ประชาชนประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจทางเลือกและผลที่ตามมา เพราะฉะนั้นการให้ข้อมูลต่อสังคมอย่างเพียงพอจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน (เจมส์ แอล เครตัน,2543) ดังนั้นหลักการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน นับเป็นหลักการ ที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารพัฒนาเพราะในการสื่อสารพัฒนาประเทศ สังคม และชุมชนนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องคำนึงถึงการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารเกี่ยวกับหลักการโครงการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ผลลัพธ์ให้ประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของการพัฒนานั้นและสิ่งที่เป็นในการกระตุ้นสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนได้รับความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่เหมาะสมนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการอย่างหนึ่ง คือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะถือว่ากระบวนการที่มีการช่วยในการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปด้วยความสะดวกขึ้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสารพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนภายในชุมชนจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง กล่าวคือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา เพื่อขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา สามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือการมีส่วนร่วมที่แท้จริง กับการมีส่วนร่วมแบบเทียม (ปาริตชาติ สถาปิตานนท์, 2549) ความสำคัญของหลักการดังกล่าว คือ การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่กันชนและองค์กรภาครัฐ ประสานความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยประชาชนจะมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือรัฐ ในการดูแลปกป้องพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากรัฐขาดแคลนงบประมาณและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอต่อการดูแลป้องกันพื้นที่อนุรักษ์ได้ ในเรื่องการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงขององค์กรรัฐเท่านั้น เมื่อมีความขัดแย้งระหว่างองค์กรรัฐกับประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีการดำเนินการกิจกรรม หรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ประกอบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อันแสดงถึงความล้มเหลวในการป้องกันปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการสะสมมลพิษในสิ่งแวดล้อมย่อมชี้ชัดถึงปัญหาความสำคัญความจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เพื่อสงวนซึ่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่จะดำรงอยู่ในคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐควรรับรองและคุ้มครองด้วย

ในการประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรสหประชาชาติ เมื่อ ค.ศ. 1975 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดคำนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้นการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้ (จินตวีร์ เกษมสุข, 2557)

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสเพื่อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่อิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึงการเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีของการเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนาการแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

ตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ต่อประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็น ในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกติกาสถิติสูงสุดของประเทศสะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน (อรรถชัย ก๊กผล, 2552) มีกฎหมายหลายฉบับประกันสิทธิของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ของภาครัฐในการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม อาทิเช่นพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทประชาชนในกระบวนการพัฒนาซึ่งการมีส่วนร่วม ด้วยการเข้าร่วมอย่างมีความกระตือรือร้น มีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดการทรัพยากรเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นและเป็นการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจกล่าวคือ การให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะมีโอกาสได้เข้าร่วมในโครงการหรือกิจกรรมที่รัฐหรือเอกชนเป็นเจ้าของโครงการ หรือผู้รับผิดชอบโครงการโดยความยินยอมของพวกเขาเหล่านั้น โดยมีกฎหมายให้การรับรองสิทธินี้ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติก็คือกระบวนการที่นำเอาความเห็นของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายเข้าไปบูรณาการร่วมในการตัดสินใจกำหนดโครงการแสดงถึงความสำคัญอันเป็นเงื่อนไขที่จะให้มีความสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสาระสำคัญที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นบทบาทที่ถาวรมิใช่เพียงชั่วคราวการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับของหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ แคนาดา และประเทศไทย การที่ประชาชนปล่อยให้เป็นที่มาของรัฐบาลนั้นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยข้ออ้างที่ว่าตนได้เสียภาษี หรือเลือกผู้แทนเข้าไป

ทำหน้าที่แทนแล้วยอมไม่พอเพียงอีกต่อไป ในส่วนของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มักจะกล่าวอ้างเสมอว่าหน่วยงานของตนมีกำลังคน และงบประมาณไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทุกคนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ หรือประชาชนก็ตามต่างปฏิเสธความรับผิดชอบซึ่งอาจมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอาจไม่หลงเหลือไว้ให้กับอนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนที่จะต้องมิจิตสำนึกในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหลืออยู่ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545)

2.1 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ (อดิศร วงศ์คงเดช, 2539)

กล่าวว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ชุมชนได้ประโยชน์ในการมีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาสุขภาพดังนี้

1) ชุมชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของตนเอง

2) ชุมชนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำได้อย่างเต็มที่

3) เป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดชุมชน

4) ชุมชนจะมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนามีความมั่นคงถาวรและประหยัด

5) เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถ และพลังชุมชนในการพึ่งตนเอง

6) เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

7) ชุมชนรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนาชุมชนตนเอง

8) เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ นับถือ เชื่อใจไว้วางใจ รักและศรัทธาในชุมชนว่ามีความรู้ความสามารถ

2.2 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม, 2553)

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร

สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จดหมายข่าว การจัดงาน แอลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

2. การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

3. การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

4. ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วมโดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อาจแบ่งแยกออกเป็นได้ 6 ระดับคือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รับผิดชอบให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชนเมื่อ มีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหรือให้สิทธิแก่ที่สุดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมกันหาปัญหาสาเหตุของปัญหาความจำเป็น และความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมหรือหน่วยงานหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจจะได้นำไปประกอบการพัฒนาต่อไป การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้กฎหมายไทยได้ให้การรับรองและได้มีการดำเนินการมาแล้วหลายโครงการหรือกิจกรรม

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาตัดสินใจ หมายถึง เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการ การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรมีส่วนร่วม พิจารณารับหรือปฏิเสธ ไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่ หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและมาตรการการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตรวจสอบด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ในความถูกต้องแล้วมีความสำคัญมาก เนื่องจากประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะตัดสินใจจนถึงขั้นเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเป็น เจ้าของพื้นที่ย่อมจะได้รับผลกระทบโดยตรงมากกว่าประชาชนอื่น แต่กฎหมายไทยยังไม่ได้ให้ การรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมระดับนี้

ระดับ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุนร่วม ในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน หรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการ หรือใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานได้ หากเป็น โครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่าลุ่มน้ำหรือทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่น ที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมโครงการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการ ด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามี การดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและ ติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ได้มีการนำมามาตรการลดผลกระทบมาใช้ หรือไม่ มีการใช้ระบบติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกัน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จะเป็ประโยชน์ต่อการพิทักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและ เตือนภัยการดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกันและแก้ไขได้ทันทั่วทั้งก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น

ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบนั้น มีตัวอย่างที่ชัดเจนที่มีกฎหมาย รับรองแล้ว คือกรมโรงงานอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม ได้ตอบสนองระดับการมีส่วนร่วม นี้ด้วยการออกระเบียบกฎกระทรวงอุตสาหกรรมว่าด้วยให้องค์กรมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ โรงงานด้วยการให้องค์กรเอกชนที่ประสงค์จะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบโรงงานยื่นคำขอเสนอ รายชื่อบุคคลที่จะแต่งตั้งให้เป็นอาสาสมัครต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรม หรือสำนักงาน อุตสาหกรรมจังหวัด เมื่อได้รับการแต่งตั้งแล้วอาสาสมัครจัดมีหน้าที่คือ

1) เพื่าระวังการปล่อยมลพิษของโรงงาน และแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยมลพิษของโรงงานให้เจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ และผู้ประกอบการของโรงงานสร้าง

2) ร่วมตรวจสอบโรงงานกับพนักงานเจ้าหน้าที่และให้ความเห็น

3) ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องตามที่พนักงานเจ้าหน้าที่มอบหมาย

ลำดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบที่เป็นผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยประชาชนที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นจะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปถึงการมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับ ย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมต้องคำนึงถึง ประเภทโครงการหรือกิจกรรมกระบวนการดำเนินงานช่วงเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วม และกับของการมีส่วนร่วมองค์กรหรือกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคลที่มีส่วนร่วมและกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3 สิทธิและหน้าที่ของประชาชนและการให้ความช่วยเหลือต่อองค์กรเอกชน

สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ระบุไว้ดังนี้

1) การรับทราบข้อมูลและข่าวสารของทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ยกเว้นข้อมูลทางราชการที่ถือว่าเป็นความลับ

2) การได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่เกิดจากภัยอันตรายจากการแพร่กระจายของมลพิษจากกิจการหรือโครงการที่ราชการหรือรัฐวิสาหกิจริเริ่มสนับสนุนหรือดำเนินการ

3) การร้องเรียน กล่าวโทษผู้กระทำผิดที่ละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

4) การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3. แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยากจนยังเป็นประเด็นหลักที่ทำทนายการเผชิญหน้ากับนโยบายทางสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้แต่ละประเทศ หรือระหว่างประเทศนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนและจากการกระจาย

แพร่หลายของการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ก็ยังไม่สามารถเอาชนะความยากจนตลอดจนยังไม่สามารถรักษาสິงแวดล้อมให้ดีได้ด้วย ความเป็นไปในโลกจะมีการพัฒนาและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเวลาเดียวกันในศตวรรษใหม่นี้ต้องดูเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อโลกในการที่มีความยั่งยืน โดยพิจารณาจากความสามารถของธรรมชาติในการที่จะสร้างทดแทนใหม่ได้ทันเวลานั้นต้องพิจารณาในเรื่องต่างๆ เช่นจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงเรื่องยุคของพลังงาน การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ทางการเมือง (นงภัท กุวัธน์ เที่ยงกลม, 2551) ในประเทศไทยมีปัญหาของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในหลายๆด้าน เช่น การพังทลายของดิน การเสื่อมของธาตุอาหารและการลดลงของพื้นที่ป่า ซึ่งเหตุเกิดจากการบุกรุกเพราะพื้นที่ดินเดิมมีความเสื่อมโทรม จึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่เกิดปัญหาระหว่างรัฐหรือหน่วยงานกับรัฐกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นความขัดแย้งเพื่อใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังต่อไป (อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ, 2541)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือการดำเนินการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดเก็บรักษาการซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษาผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเริ่มมีประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติได้ใช้ประโยชน์ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลนหรือมีปัญหาใดๆหรืออาจจะหมายถึงกระบวนการจัดการแผนงานหรือกิจกรรมในการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆของมนุษย์และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โคมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (สำนักงานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เป็นการกำหนดกรอบวิสัยทัศน์เป้าหมายแนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพุทธมณฑล ศูนย์กลางและยึดหลักการพัฒนาที่สร้างสมดุลและยั่งยืน โดยแนวทางเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มี 2 แนวทาง คือ เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเป็นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แนวทางที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมี 3 ส่วนดังนี้

(1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่สำคัญและยังมีผลบังคับใช้ ได้แก่

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

(2) แผนการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สำคัญและยังมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่แล้วได้แก่ แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2555-2559 แผนดังกล่าวมีหลักที่สำคัญ คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการระบบเชิงนิเวศ การระวางไว้ก่อน ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน ธรรมชาติ และแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 ประกอบด้วยหลักสำคัญ 10 ประการ คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการระบบเชิงนิเวศ การระวางไว้ก่อน ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ผู้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย ความเป็นหุ้นส่วนของภาครัฐและเอกชน ธรรมชาติ การขยายความรับผิดชอบแก่ผู้ผลิต การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สิทธิมนุษยชน (สำนักงานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

(3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรที่ดิน ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดที่ดินหลายฉบับ และกฎหมายที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558

3.1 แนวคิดการจัดการ และปรับปรุงบริการสาธารณะ

การปรับปรุงบริการสาธารณะหมายถึง การเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดระหว่างความเป็นจริงที่ได้รับรู้ได้รับมาตรฐานอันพึงประสงค์จะทำให้พบเห็นโอกาสในการปรับปรุงงาน (George A. Boyen, 2003) ซึ่งเพลงคิดถึงเธอเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในแง่คิดของประสิทธิผลเคยเป็นจุดศูนย์กลางของทฤษฎีองค์กร การตีความและวิเคราะห์ของประสิทธิผลมีความหมายแตกต่างกันอยู่ 3 ลักษณะคือ 1) ตัวแปรที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของประสิทธิผลที่มีความต้องการที่จะศึกษาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์กร 2) ในส่วนมากของการวิจัยเชิงประจักษ์ของการเปรียบเทียบส่วนประกอบประสิทธิผลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการบรรลุความสำเร็จขององค์กรที่มีความแตกต่างกัน 3) วรรณกรรมของประสิทธิผลมีจุดสนใจอยู่ที่การประสบความสำเร็จขององค์กรในปัจจุบันที่มีการถกเถียงถึงการบริการซึ่งความแตกต่างเป็นสิ่งสำคัญเพราะการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิผลการเกี่ยวข้องกับเครือข่ายขององค์กรมากกว่าการดำเนินการขององค์กรเดี่ยวๆ โดยปกติความสนใจในพฤติกรรมความหลากหลายเครือข่ายของ

องค์กรมากกว่าการบรรลุความสำเร็จของการเรียนซึ่งประกอบด้วย 5 แบบในการอธิบายประสิทธิผลมีดังต่อไปนี้

(1) The Goal Model แบบดังกล่าวพื้นฐานที่บอกว่าองค์กรต่างๆ ที่ตั้งมา มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุเป้าหมายการประเมินความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับผลงานได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ แบบดังกล่าวเกี่ยวข้องโดยตรงในการวัดประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน แต่ในทางปฏิบัติมักไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงเนื่องจาก องค์กรไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน อีกทั้งเป้าหมายที่ตั้งขึ้นจับมือความใกล้เคียงกับคำว่าพันธกิจ วัตถุประสงค์ที่แท้จริง และองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นเป้าหมายขององค์กรแตกต่างกันไปจากเป้าหมายไม่ใช้ปฏิบัติ

(2) The Systems-Resource Model แบบ นี้ มีพื้นฐานมาจากคำจำกัดความของประสิทธิผล ที่ดินองค์กรระบบเปิดที่จะเอาปัจจัยต่างๆ จากสภาวะแวดล้อมที่อยู่เข้ามาอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยแรกของภาคเอกชนความรู้รอบที่ 2 มุ่งความสนใจไปที่เงื่อนไขของความอยู่รอด (George A. Boyen, 2003)

(3) Internal Processes Model แบบดังกล่าวฟังไม่ชัดเจนและการอยู่รอดเติบโตยังคงไม่ค่อยเชื่อมโยงกับความสำเร็จ เมื่อนั้นทางเลือกใหม่ คือการใช้การพิจารณาลักษณะขององค์กรซึ่งเป็นตัวแทนความสำเร็จ ซึ่งต้องการดังกล่าวจะมีการพิจารณาในเชิงเทคนิคและเชิงบุคลากร (Price, 1968)

(4) The Competing Values Model คูแบบนี้ไม่รวมทางด้านประสิทธิผลขององค์กรทั้ง 3 แบบข้างต้นมาสังเคราะห์ โดยทั่วไปมีสถานที่ที่ระองค์กรต่างๆ พบปัญหาความขัดแย้งด้านหลักการการประเมินประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้นหลักเกณฑ์ต่าง ๆ สอนวิธีในการดำเนินงานคือ มิติที่หนึ่ง มุ่งใส่ใจด้านทัศนคติ ในด้านการควบคุมและการผ่อนปรน การควบคุม ส่วนมิติที่สอง ให้ความสนใจกับที่มาของอำนาจมากกว่ากิจกรรมขององค์กร

อยู่กับการทำงานที่มีความขัดแย้งเป็นต้นแบบอุดมคติ 4 อย่าง ของความมีประสิทธิขององค์กร ตัวแบบนี้ได้ทุกระดับชั้นวิจัยการประสิทธิผลขององค์กร และหลายองค์กรยึดติดกับวิธีการควบคุมและอำนาจในการประเมินการทำงาน ผู้มีน้ำหนักที่สุดที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับการยกระดับการให้บริการ ที่จะเป็นความแตกต่างระหว่างการศึกษาของคำว่าประสิทธิผล (Kaplan and Norton, 1997)

(5) The Multiple Constituency Model เจอแบบนี้เป็นตัวแทนที่ได้รับการค้นหาหลักเกณฑ์ทั่วไปทั้งหลายกิจกรรมความมีประสิทธิผลขององค์กรออกไป คูแบบนี้จะอธิบายว่าประสิทธิภาพขององค์กรอย่าตัดสินจากกลุ่มที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกองค์กร แต่ละกลุ่มใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันในการกำหนดค่าของคำว่าประสิทธิผล แม้ว่าจะใช้เกณฑ์ในการวัดเดียวกัน

แต่ก็ยังมีก็ยังมีหลากหลายและแตกต่างกันอยู่ดี ยิ่งไปกว่านั้นเกณฑ์ต่างๆก็ยังคงเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

ตัวแบบของการพัฒนาเป็นต้นเหตุของแนวความคิดกฎเกณฑ์ของปัญหาต่าง ๆ ซึ่งพบว่าในกระบวนการไม่มีเนื้อหาที่จะสื่อ ดูแบบนี้บอกเราว่าการพัฒนาเป็นอย่างไรแต่ไม่บอกว่ามันคืออะไร อย่างไรก็ตามก็ดียังก่อให้เกิดความสงสัยเกี่ยวกับด้านจริยธรรม ความสมดุลเท่าเทียมกันในสังคมที่เราอยู่นั้นเพียงพอหรือไม่ และกลุ่มต่างๆที่มีอยู่หลากหลายมีความเท่าเทียมในการเสนอกฎเกณฑ์ประเมินประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งตัวแบบทั้ง 5 ประสิทธิภาพขององค์กรได้เสนอหลักเกณฑ์ที่หลากหลายตัวแบบการประเมินผลการใช้วิธีเป้าหมายมีความเปลี่ยนแปลงของหลักเกณฑ์ความหมายมาตรฐานให้บริการ ตัวแบบการปรับปรุงการบริการสาธารณะสาธารณะและทรัพยากรของระบบสนใจในเรื่องความสามารถของผู้ให้บริการผู้จำหน่ายปัจจัยด้านเทคนิค นำเข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัว ตัวแบบการปรับปรุงการบริการสาธารณะโดยวิธีกระบวนการภายในเสนอแนะว่าความสำคัญส่วนใหญ่ควรมุ่งไปที่ปัจจัยต่างๆที่ได้ถูกนำมาใช้ในองค์กร ซึ่งตัวแบบการปรับปรุงการบริการสาธารณะมีมิติค่านิยมในความพยายามที่จะรวบรวมรวมทั้งหมดเข้าไปในกลุ่มของคุณความเป็นประโยชน์ส่วนบุคคล ตัวแบบการปรับปรุงสาธารณะในมิติความหลากหลายขององค์กรคุณทำต่อการพัฒนาวันเกิดแต่เฉพาะในสายตาของผู้เกี่ยวข้องในองค์กรเท่านั้น

3.2 แนวคิดการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีลักษณะคล้ายคลึงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่แตกต่างกันตรงที่การอนุรักษ์เป็นการปฏิบัติและรักษาให้คนเดิมคล้ายกับเป็นทฤษฎีหรือหลักการที่เน้นการทำจริง มีกิจกรรมที่เป็นระบบชัดเจนสอดคล้องรับกับนโยบาย มาตรการ แผนงาน

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมสิ่งที่เห็นด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งคุณและทั้งให้โทษ (เกษม จันทรแก่, 2547)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึง การดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ (อำนาจ เจริญศิลป์, 2543)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเก็บ การรักษา และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มนุษย์มีใช้ตลอดไป โดยไม่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอื่น ๆ แบบทวีคูณ (สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ, 2550)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายต้องมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องดังต่อไปนี้ (ศศิญา ภาธา, 2550)

(1) กลไกทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่แสดงบทบาทหรือผู้จัดการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์สิ่งแวดล้อม จะสังเกตการณ์หนึ่งไปสู่อีกประการหนึ่ง โดยทำหน้าที่เป็นตัวเร่งรัดหรือตัวกระตุ้นที่มีผลทำให้สภาพแวดล้อมหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปเป็นอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง ก่อให้เกิดการกระทบเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ทั้งในระบบและนอกระบบ ดังนั้นกลไกทางสิ่งแวดล้อมอาจเป็นได้ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรกลก็ได้ การจัดการเป็นตัวควบคุมให้กลไกต่าง ๆ ที่ต้องการมีระบบระเบียบมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการประยุกต์วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมของแต่ละวิธีการของการลงรักมาดำเนินการด้วยลักษณะรูปแบบเฉพาะของแต่ละทรัพยากรอย่างรอบคอบและมีวิสัยทัศน์ เพื่อให้ได้สิ่งที่มีมนุษย์ต้องการตลอดไป

(3) ลักษณะการใช้ทรัพยากร ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมสามารถนำมาใช้ได้ทั้งจากระบบสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์และระบบสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม แต่ต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามหลักวิธีการ (เกษม จันทร์แก้ว, 2540) ดังต่อไปนี้ ทรัพยากรที่นำออกมาใช้นอกระบบสิ่งแวดล้อม จะต้องคำนึงถึงการทดแทนแบบให้มิใช่ตลอดไปหรือแบบยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการปนเปื้อนสารพิษในสิ่งแวดล้อม

3.3 แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การที่เราจะสร้างความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติได้แบบบูรณาการนั้น เราจะต้องศึกษาหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดังกล่าว และสามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันหลายฝ่าย คือภาครัฐ ภาคเอกชน และที่สำคัญประชาชนต้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยทุกองค์กรต้องร่วมมือกันดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีแนวทางดังนี้

- (1) การจัดตั้งชมรมหรือสมาคมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) การออกกฎหมายควบคุมโดยรัฐบาล
- (3) การให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญ ผลกระทบ และแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี
- (4) การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่นกรมป่าไม้ กรมประมง

จากแนวทางการนำหลักดังกล่าว จะเห็นว่าแนวการอนุรักษ์เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับการส่งเสริมให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรที่เป็นปัจจัย 4 แบบยั่งยืน ดังนั้นมนุษย์ควรศึกษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งประเภทที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบนิเวศชีวมณฑล เพื่อทำให้มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ถูกต้อง (สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม, 2550)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีประสิทธิภาพ จะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงหรือส่วนที่ยังดี แต่สามารถนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญดังนี้

(1) เป็นหลักประกันว่าระบบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศจะคงสมดุล โดยมีชนิดสัดส่วนปริมาณและการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตอย่างเหมาะสม

(2) การใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักการอนุรักษ์ เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการบริการ หากมีการจัดการที่ดีจะสามารถป้องกันและแก้ไขมลพิษได้

(3) สาธารณชน ชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความหลากหลายทั้งทางด้านความรู้ ความคิดและประสบการณ์ จนกลายเป็นข้อสรุปที่มีผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการ

(4) ช่วยลดความรุนแรง ป้องกันความสูญเปล่า ป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(5) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตเสื่อมโทรมลง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นภารกิจที่จำเป็นที่ทุกหน่วยงาน องค์กรชุมชนจะต้องร่วมมือกันเพราะมีความจำเป็นดังนี้

(1) ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด แต่เป็นปัจจัยจำเป็นที่มนุษย์จำเป็นต้องนำมาใช้ดำรงชีวิต นับวันทรัพยากรธรรมชาติจะลดน้อยลงและมีคุณภาพเสื่อมโทรมลง ไม่ว่าธรรมชาติจะฟื้นฟูตนเองได้และมนุษย์ได้ช่วยเหลืออีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ทันต่ออัตราการทำลายหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดผลเสียอันเกิดเนื่องจากมนุษย์ที่มีจำนวนประชากรมากขึ้น

(2) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและจะเป็นไปตามธรรมชาติและเกิดโดยการช่วยเหลือของมนุษย์ก็ตาม แต่ต้องใช้ระยะเวลาและต้องใช้เวลาสำหรับการปรับกลไกต่าง ๆ พอสมควร การใช้เวลาเป็นไปตามชนิดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดการทำลายอย่างรวดเร็ว บางครั้งเป็นไปอย่างไม่ตั้งใจ แต่ก็เกิดความสูญเสียอย่างไม่สิ้นสุดมากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับชนิดของเทคโนโลยี

(4) ค่านิยมในการบริโภคของประชาชนเปลี่ยนไป ปัจจุบันประชาชนได้ยกระดับความเป็นอยู่ไปสู่กับการสร้างค่านิยม เป็นสังคมแห่งการบริโภควัตถุนิยมที่เกินความจำเป็นขึ้น พื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จึงถูกทำลายโดยขาดการวางแผนการใช้และการป้องกันแก้ไข จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก

3.4 หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นพิภพทั่วโลก หรือแม้แต่ในประเทศไทยมีมากน้อยหลายพันชีวิตแต่ละชนิดจะมีคุณสมบัติและเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นกลุ่ม เป็นระบบ หรือเป็นพวก โดยไม่ต้องสงสัยเรื่องคุณสมบัติและเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อมแต่ละเพศต่างจะแสดงออกมาของตนทำให้เกิดความสับสนและสลับซับซ้อนในการอยู่ร่วมกัน แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องควรจะได้กำหนดแนวทางตามชนิดและประเภทของทรัพยากรนั้น ๆ เป็นหลักสำคัญ ยังมีรายละเอียดดังนี้ (อำนาจ เจริญศิลป์, 2543) (1) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมดสิ้น ซึ่งหมายถึงทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย และเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอย่างยิ่งทรัพยากรดังกล่าวคือแสงแดด อากาศและน้ำในวัฏจักร ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้มีอย่างเหลือเฟือดังนั้นในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงการควบคุมทรัพยากรไม่ให้แปรเปลี่ยนจากสารพิษ การควบคุมมิให้เกิดมลพิษจากกระบวนการอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และชุมชน ให้การศึกษาแก่ประชาชนถึงวิธีการควบคุมป้องกันตลอดจนผลเสียเกี่ยวกับการปนเปื้อนของมลพิษที่มีต่อทรัพยากรประเภทนี้ และควรอย่างยิ่งที่จะมีกฎหมายในการควบคุมการกระทำใดๆ ที่มีผลต่อทรัพยากรดังกล่าว (2) ทรัพยากรธรรมชาติทดแทนได้ เป็นทรัพยากรที่สามารถหาทดแทนได้หรือสามารถเกิดทดแทนได้ ซึ่งทรัพยากรประเภทนี้มักมีมากและจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ ซึ่งมนุษย์อาจจะใช้ทรัพยากรดังกล่าวเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคเป็นต้น ทรัพยากรดังกล่าวได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืช ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวถึงแม้ว่าอาจเกิดทดแทนได้ก็จริง แต่บางประเภทก็ต้องใช้เวลานานมาก บางประเภทสามารถทดแทนได้เร็วดังนั้นในการจัดการจึงต้องคำนึงดังต่อไปนี้ ต้องจัดให้ระบบนิเวศหรือระบบสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบภายในที่มีชนิดและปริมาณให้ได้สัดส่วนซึ่งกันและกันในเกณฑ์

มาตรฐานธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จะต้องใช้ส่วนเฉพาะที่ออกเเย หรือส่วนที่เพิ่มพูนเท่านั้น การใช้ทรัพยากรทดแทนได้อย่างถาวรถ้า จะต้องใช้ทรัพยากรเฉพาะส่วนที่เพิ่มพูนแล้ว จำเป็นจะต้องมีมาตรการในการใช้ให้เกิด ประสิทธิภาพสูงสุด (3) ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ทรัพยากรที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อ ประกอบความสุขในช่วงหลังนี้มักจะทำให้เกิดความฟุ่มเฟือย ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปคือ น้ำมัน ปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ สินแร่ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ไม่มีความจำเป็นต่อชีวิตมากนัก ไม่มี ทรัพยากรดังกล่าวมนุษย์ก็สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะมนุษย์ต้องการทรัพยากรเหล่านี้เพื่อความ ฟุ่มเฟือย การจัดการทรัพยากรดังกล่าวจึงต้องคำนึงถึง การป้องกันไม่ให้เกิดสูญเสียกระบวนการนำ ทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ การใช้ทรัพยากรตามความจำเป็น การใช้ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่าที่สุด และป้องกันควบคุมการเกิดของเสียจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีความสำคัญ คือ

(1) มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของสิ่งมีชีวิต องค์ประกอบของชีวิตและเป็น ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น คนและสัตว์ต้องการอาหารออกซิเจนเพื่อการหายใจและการเผา ผลาญอาหาร อาหารเป็นพิษเพราะจะทำให้สิ่งมีชีวิตตายได้

(2) มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน ท่าเลที่เหมาะสมจะมีมนุษย์อยู่หนาแน่น โดยเฉพาะที่ ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบชายฝั่งทะเล และที่ราบตามหุบเขา ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมจะมีการอพยพ ไปสู่สภาพแวดล้อมที่ดีกว่า

(3) อิทธิพลต่อลักษณะที่อยู่อาศัย บ้านเรือนในแต่ละภูมิภาคจะมีโครงสร้าง รูปแบบ และการใช้วัสดุที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมกับภูมิอากาศ เช่น ในเขตอบอุ่นและเขตนานวมัก เป็นบ้านตึกหรือคอนกรีตมุงกระเบื้อง มีประตูหน้าต่างมิดชิด และมีเตาผิงให้ความอบอุ่น ส่วน บ้านคนไทยสมัยก่อนจะเป็นบ้านเรือนไม้ได้ถุนสูง หลังคาจั่ว มุงหญ้าคา เหมาะกับสภาพฟ้าอากาศ และความเป็นอยู่แบบไทย

(4) เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่ราบลุ่ม มีลมมรสุม ป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ มนุษย์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดอนเหนือ ของทวีปแอฟริกาหรือทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีสภาพแห้งแล้งเป็นทะเลทราย มนุษย์จะดำรงที่ โดยเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อนไปตามแหล่งน้ำ ส่วนบริเวณเส้นศูนย์สูตรอากาศจะร้อนฝนตกตลอดปี มีป่าดงดิบคงสมบูรณ์คนจะดำรงชีพด้วยการเก็บของป่าและล่าสัตว์มีชีวิตที่ล่าหลัง

(5) มีความสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองและความผาสุกของมนุษยชาติ หากประเทศใด มีทรัพยากรมากรู้จักใช้อย่างเหมาะสมจะทำให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง และ

เจริญก้าวหน้า เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมมนุษย์(สวัสดิ โนนสูง,2543)

(6) มีความสำคัญทางด้านวิชาการและเอกลักษณ์ของชาติ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุ การแสดงออกถึงวิวัฒนาการและความรุ่งเรืองของ มนุษย์ในอดีต เป็นเอกลักษณ์หรือความภาคภูมิใจของบุคคลในชาติ

จากความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติก็คือสิ่งแวดล้อม และ สิ่งแวดล้อมก็เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยจะเป็น ผู้ใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในสมัยโบราณมนุษย์จะอยู่กับธรรมชาติโดย ปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เมื่อมีความเจริญมากขึ้นจึงพยายามลดที่ผลของธรรมชาติโดย คัดแปลงสิ่งแวดล้อมให้เปลี่ยนไปตามความต้องการ มีการนำทรัพยากรไปใช้อย่างมากมาย หากไม่ มีการจัดการที่ดีจะทำให้ธรรมชาติปรับสภาพไม่ทันจนขาดเสถียรภาพ เกิดความเสื่อมโทรมและ มลพิษ เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองและสุขอนามัย และทำให้มนุษย์ไม่อาจดำรงชีวิตได้ อย่างปกติสุข

3.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว แนวคิด และทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ยัง คำหนึ่งถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากร ป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ ตัวอย่างที่พอจะแสดง ให้เห็นเป็นสังเขป คือ ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ 3 อย่างเป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อ ป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านี้นอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยประโยชน์ 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้ไม่ว่าจะ เป็นชนิดใดก็จะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการ อำนวยประโยชน์ อย่างที่ 4 ซึ่งเป็นผลพลอยได้ "ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ สะท้อนให้เห็นความเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดว่า บางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดย

รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยไว้ตามสภาพธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า "ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป "ฝายชะลอความชุ่มชื้น" (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่ายๆ และประหยัด และได้ผลดีนั้นคือการสร้างฝายเล็กๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) มีอยู่ 2 ประเภทคือ ฝายต้นน้ำลำธารสำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงใต้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่งคือ ฝายดักตะกอนดินและทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝายทั้ง 2 ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยประโยชน์แก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง ดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่งก็คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรมโดยการดำเนินการตามแนว "ทฤษฎีใหม่" อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปีเป็นการอำนวยประโยชน์ต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย

3.6 การอนุรักษ์และการพัฒนา

จากผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นจึงมีเสียงเรียกร้องให้มีการทบทวนพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่มุ่งหวังผลในทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวให้มาสนใจในเรื่องของการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมไปให้เกิดการทำลายจนมีการเสื่อมโทรมสูญสิ้นและเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โลก ได้มีการกล่าวถึงทิศทางของพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) หรือการพัฒนาที่คำนึงถึงระบบนิเวศน์ (eco-development) อย่างกว้างขวางมีเป้าหมายเพื่อความอยู่รอดของสังคมโลกในอนาคตต่อไป นับวันจะมีความร่วมมือในระดับสากลมากขึ้น ก่อนที่จะมีการกล่าวถึงแนวทางของการอนุรักษ์และพัฒนา เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายความหมายของคำว่าอนุรักษ์ให้เป็นที่เข้าใจเสียก่อน (จำเริญ ยืนยงสวัสดิ์, 2543)

การอนุรักษ์ (conservation) ความหมายของคำว่าอนุรักษ์ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดกับนักพัฒนาอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการตีความหมายของคำนี้ได้ในหลายอย่าง

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานของคำว่าอนุรักษ์คือรักษาให้คงเดิม ส่วนนักวิชาการทางด้านการจัดการและบริหารให้ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ แนวทางในการป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพลง ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากคำว่า “การสงวน (protection)” คือ การคงไว้ให้อยู่ในสภาพเดิมโดยไม่ต้องไปดำเนินการอะไร ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการธำรงไว้ซึ่งสภาพการสมดุลของธรรมชาติหรือในระบบนิเวศนั้นๆ ความหมายของคำสองคำนี้จึงมีความสับสนอยู่พอสมควร ในบางแห่งได้ให้ความหมายของคำว่าอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติครอบคลุมมากกว่านั้น เช่น การใช้สิ่งทีธรรมชาติสะสมเอาไว้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (wise use) ให้คุ้มค่าหมดเปลืองและสูญเสียน้อยที่สุดแต่เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ทุกคนในช่วงเวลาที่สืบเนื่องกันนานที่สุดและได้อธิบายเพิ่มเติมถึงแนวทางของการจัดการด้วย เช่น

1) การถนอมให้คงสภาพต่าง ๆ ของธรรมชาติเดิมไว้ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณให้ยั่งยืนตลอดไป ซึ่งนับนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับแนวทางของการสงวน

2) การบูรณะสิ่งที่ถูกทำลายให้คืนสู่สภาพดีขึ้นและการปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติซึ่งในบางแห่งอาจจะใช้คำว่าฟื้นฟู (restoration)

3) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การนำเอาของที่ใช้แล้วมาแปรสภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์อีก การนำเอาสิ่งอื่นมาใช้แทนที่สิ่งที่กำลังจะหมดไป ซึ่งในความหมายนี้จึงรวมเอาเรื่องของการพัฒนา (development) การจัดการ (management) และหมุนเวียนกลับมาใช้อีก (recycle)

ดังนั้นจึงขอยกความได้ว่าการอนุรักษ์นั้นไม่ได้หมายความว่าเก็บรักษาไว้เฉย ๆ แต่สามารถนำไปใช้ได้ แต่การใช้นั้นจำเป็นจะต้องคิดถึงคุณค่าทางด้านคุณค่าของทรัพยากรนั้นๆ เพราะจำเป็นจะต้องไม่ให้เกิดการสูญเสียเสื่อมโทรมและทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งให้คงอยู่อย่างยาวนานโดยจะต้องมีวิธีการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งอาจจะตรงกับคำศัพท์ใหม่ในปัจจุบันที่ใช้กันคือ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (sustainable resource management) ส่วนในทางการเกษตรก็จะมีการใช้คำว่า เกษตรยั่งยืน (sustainable agriculture)

4. แนวคิดการคุ้มครองสิทธิระบบนิเวศธรรมชาติแนวใหม่ (Concept of Eco-centric)

ความคิดนี้ถือว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับพืช และสิ่งมีชีวิตอื่น ที่ประกอบขึ้นเป็นสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังนั้น มนุษย์จึงไม่มีอำนาจเด็ดขาดที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว มนุษย์ไม่มีอำนาจที่จะกำหนดว่าสิ่งแวดล้อมใดควรจะอยู่นี้ถูกทำลายตามอำเภอใจของมนุษย์ และที่สำคัญที่สุดคือมนุษย์ไม่มีสิทธิทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แปรตรงกันข้ามมนุษย์มีหน้าที่ที่จะคุ้มครองและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมไว้ตลอดเวลาเพื่อที่สิ่งแวดล้อมยังคงอยู่ต่อไปเพื่อประโยชน์ในอนาคต

ดังนั้นความสำคัญของการคุ้มครองและการรักษาสิ่งแวดล้อมตามแนวความคิดนี้จึงเน้นให้สิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางแทนที่จะให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางแต่เพียงฝ่ายเดียวการกระทำของมนุษย์จึงสอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมและไม่ควรที่จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น น้ำ อากาศพืชและสัตว์ เป็นต้น

แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นปรากฏชัดเจนในอัลบั้มบทกวีแปลของโลกเพื่อธรรมชาติ ค.ศ. 1982 ดังนี้

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และชีวิตย่อมขึ้นอยู่กับการทำงานของระบบธรรมชาติที่ไม่ติดขัดซึ่งประกันถึงการมีให้ใช้พลังงานและแร่ธาตุอาหาร อารยธรรมมีรากเหง้ามาจากธรรมชาติก่อร่างสร้างสรรคัวัฒนธรรมของมนุษย์และอิทธิพลต่อความสำเร็จด้านศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ทั้งปวง และการอยู่อาศัยอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติยอมให้โอกาสที่ดีที่สุดแก่มนุษย์ในการพัฒนาสร้างสรรค์ของตนและในการพักผ่อนหย่อนใจ ทุกชีวิตมีเอกลักษณ์ของตนเองที่ต้องเคารพไม่ว่าสิ่งนั้นจะมีค่าต่อมนุษย์หรือไม่ก็ตาม และต้องให้การยอมรับเช่นเดียวกันนั้นด้วยมนุษย์ต้องปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมการปฏิบัติการณ์มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงธรรมชาติและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดสิ้นไปด้วยการกระทำของตนเองหรือผลการกระทำของตนเอง เพราะฉะนั้นมนุษย์ต้องยอมรับอย่างเต็มที่ถึงความเร่งด่วนในการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพและคุณภาพของธรรมชาติและอารยธรรมมนุษย์ (จุมพล สายสุนทร, 2550)

แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นยอมรับถึงข้อสำคัญของสิ่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่ก็ตามที่ประกอบกันขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์จะต้องให้ความเคารพในฐานะที่มนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งแวดล้อมย่อมมีคุณค่าในตัวเอง เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์แต่เพียงประการเดียวดังแนวคิดที่ถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งมนุษย์นั้นรวมเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสิ่งแวดล้อมเดียวกันและจะต้องได้รับความคุ้มครองจากมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อการดำรงคงอยู่ของสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดข้างต้นนี้ก็หนีไม่พ้นมนุษย์นั่นเอง แต่ดูเหมือนว่าการให้ความสำคัญต่อมนุษย์ระหว่างแนวความคิดที่ถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อมกับแนวความคิดที่ถือว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน โดยนัยสำคัญที่ว่าหากมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อม มนุษย์ย่อมมีอำนาจตัดสินใจในที่สุดว่าจะคงสิ่งใดไว้ในสิ่งแวดล้อมหรือจะทำลายสิ่งใดในสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองประโยชน์สูงสุดของมนุษย์ ในขณะที่หากมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม มนุษย์ย่อมมิใช่ผู้ใช้อำนาจตัดสินใจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวว่าสิ่งแวดล้อมควรจะเป็นอย่างไรเพื่อตอบสนองประโยชน์สูงสุดของมนุษย์ ซึ่งแนวความคิดนี้เองที่เปรียบเสมือน

กฎเกณฑ์ที่มนุษย์จะต้องเคารพ สิ่งแวดล้อมมิใช่กำหนดสิ่งแวดล้อมและแน่นอนที่สุดว่ามนุษย์ที่เคารพสิ่งแวดล้อมก็เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน มิใช่เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ประการเดียวซึ่งก็อาจไม่เป็นเช่นนั้นหากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมนุษย์ถูกทำลายลงหรือขาดสมดุลไป (จุมพต สายสุนทร, 2550)

หากพิจารณาในแง่ปรัชญากฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดที่ถือว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ที่ไม่ได้ถือว่ากฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดที่ไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อื่น ๆ ของธรรมชาติ หากแต่ยังมีกฎเกณฑ์ที่อยู่สูงกว่ากฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นกฎเกณฑ์ที่แม้แต่กฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นก็อาจก้าวล่วงได้ และมนุษย์จะต้องตระหนักถึงกฎเกณฑ์เช่นนั้นและจะต้องปฏิบัติตามด้วย ดังนั้นการกระทำทั้งหลายของมนุษย์จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยเสมอ เนื่องด้วยเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์จะต้องตระหนักและปฏิบัติตามและหากเป็นเช่นนี้ความสำคัญของมนุษย์ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อมจะลดลงและมนุษย์จะต้องคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งอื่น ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่ประโยชน์ที่จะตกแก่มนุษย์มิได้ลดลงเลยแต่ตรงกันข้ามมนุษย์จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันกับสิ่งอื่น ๆ ในสิ่งแวดล้อมในที่สุด

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิระบบนิเวศธรรมชาติแนวใหม่ คือ แนวคิดที่ถือว่ามนุษย์และธรรมชาติ มีสถานะที่เท่าเทียมกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ได้มีสถานะที่อยู่เหนือกว่าธรรมชาติ มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้เท่าที่ไม่เป็นการทำร้ายทรัพยากรธรรมชาติจนไม่อาจฟื้นฟูกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ความสำคัญของแนวคิดนี้ คือ เมื่อจะมีการจัดการพื้นที่กันชน ตลอดจนกิจกรรมหรือมาตรการที่จะนำมาใช้ในพื้นที่กันชน จะต้องคำนึงถึงสิทธิของธรรมชาติที่จะมีสิทธิในการดำรงอยู่ การขยายเผ่าพันธุ์ ซึ่งการจัดการพื้นที่กันชน กิจกรรมหรือมาตรการที่จะนำมาใช้ จะต้องไม่กระทบกระเทือนสิทธิของธรรมชาติ จนไม่อาจฟื้นฟูกลับมาเป็นโลกทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมที่คิดค้นระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางโลกนี้เกิดขึ้นเมื่อปรากฏปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรง และทวีมากขึ้นจนในที่สุดเชื่อกันว่า ถึงการสิ้นสุดของโลกได้ และสิ่งแวดล้อมกลุ่มหนึ่งจึงได้ปรับแนวความคิดใหม่เป็น “ธรรมชาติเป็นศูนย์กลางมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น มนุษย์จึงต้องพึงพาธรรมชาติอาศัยการทำงานของอุดมการณ์ของธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละชนิดพันธุ์ มีสิทธิที่จะดำรงอยู่หรืออย่างน้อยก็มีสิทธิที่จะคืนวันที่จะดำรงอยู่เท่าเทียมกับชนิดพืชพันธุ์อื่น”

แนวความคิดนี้ เป็นการคิดนอกกรอบที่เคยคิดว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งในความถูกต้องแล้วธรรมชาติเป็นศูนย์กลางและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของดาวเคราะห์โลกไว้ 10 ประการคือ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545)

สิทธิถือกำเนิดขึ้นในที่ที่การดำรงอยู่ถือกำเนิด สิ่งใดที่กำหนดการดำรงอยู่สิ่งนั้นก็กำหนดสิทธิด้วย

(1) เพราะไม่มีบริบทของการดำรงอยู่ชนิดอื่นอยู่ภายใต้ระเบียบของโลกที่ปรากฏให้เห็น เอกภพจึงเป็นสิ่งที่อ้างตัวมันเองสำหรับการมีอยู่ของมัน เป็นสิ่งที่ให้บรรทัดฐานแก่ตัวมันเองสำหรับกิจกรรมทั้งหลายของมัน และเป็นสิ่งที่ถูกอ้างถึงเป็นอันดับแรกสำหรับการมีอยู่ และกิจกรรมของการมีอยู่รูปแบบหนึ่งที่ตามมา

(2) เอกภพคือการประชุมกันขององค์ประธาน ไม่ใช่เพียงการอยู่ร่วมกันของวัตถุที่ถูกกระทำในฐานะองค์ประธานสมาชิก ที่ประกอบเข้าด้วยกันเป็น เอกภพจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะมีสิทธิ

(3) โลกธรรมชาติบนดาวเคราะห์โลก ได้รับสิทธิจากแหล่งที่มาเดียวกันกับที่มนุษย์ได้รับสิทธิของพวกเขาจากเอกภพที่นำพาพวกเขาเข้ามาสู่การมีอยู่

(4) องค์ประกอบทุกชนิดของชุมชนโลกมีสิทธิ 3 ประการคือสิทธิจะมีอยู่ สิทธิที่จะอยู่อาศัยและสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนในกระบวนการอันเป็นการสร้างตัวเองขึ้นมาอย่างไม่หยุดหย่อนของชุมชนโลกนี้ให้สำเร็จเสร็จสิ้น

(5) สิทธิทั้งปวงมีลักษณะเฉพาะเจาะจงไปตามสัมพันธของสิ่งมีชีวิต และขอบเขตจำกัดแม่น้ำมีสิทธิของแม่น้ำ นกมีสิทธิของนก แมลงมีสิทธิของมันแมลง มนุษย์มีสิทธิของมนุษย์ชนความแตกต่างระหว่างสิทธิต่างๆเป็นความแตกต่างเชิงคุณภาพไม่ใช่เชิงปริมาณสิทธิของแมลงย่อมไม่มีประโยชน์สำหรับต้นไม้หรือปลา

(6) สิทธิมนุษยชนย่อมไม่มีผลยกเลิกสิทธิของสิ่งมีชีวิตรูปแบบอื่นที่จะดำรงอยู่ในสภาพตามธรรมชาติของตัวเอง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งเบ็ดเสร็จเด็ดขาด กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นเพียงความสัมพันธ์รูปแบบพิเศษระหว่างเจ้าของที่เป็นมนุษย์คนใดคนหนึ่งกับทรัพย์สินที่เฉพาะเจาะจงชิ้นใดชิ้นหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

(7) สิ่งมีชีวิตของพันธุ์ต่างๆดำรงชีวิตในรูปแบบปัจเจกและในรูปแบบกลุ่ม เช่นฝูงนก ฝูงแกะและอื่นๆ สิทธิ สื่อเจาะจงไปถึงปัจเจกและกลุ่มไม่ได้สื่อความหมาย แบบลุ่มรวมถึงทั้งเผ่าพันธุ์

(8) สิทธิที่นำเสนอในที่นี้สถาปนาถึงความสัมพันธ์ขึ้นอันหนึ่งระหว่างองค์ประกอบที่หลากหลายของผืนโลก ดาวเคราะห์โลกเป็นชุมชนแห่งหนึ่งแห่งเดียวที่สมาชิกถูกนำเข้ามาด้วยกัน

ด้วยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน ทุกส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นชุมชนโลกต่างต้องอาศัยทั้งแบบ เฉพาะหน้าและโดยผ่านสิ่งอื่นอีกต่อหนึ่งสมาชิกรายอื่น ทั้งหมดของชุมชนโลกแห่งนี้ สำหรับการ หล่อเลี้ยงและความช่วยเหลือต่างๆ ที่องค์ประกอบแต่ละชนิด ต้องได้รับเพื่อจะมีชีวิตรอดการหล่อ เลี้ยงทุกฝ่ายให้แก่กันและกันนี้รวมถึงความสัมพันธ์และผู้ล่า ผู้ถูกล่า ด้วยนั้น เป็นเอกภาพกับ บทบาทที่องค์ประกอบแต่ละชนิดของพื้น โลกที่มีอยู่ในชุมชน โลกแห่งการดำรงอยู่

(9) ในลักษณะที่พิเศษแบบหนึ่งมนุษย์ไม่เพียงจำเป็นต้องอาศัยโลกธรรมชาติ แต่ยังมี สิทธิในการเข้าถึงโลกที่ว่าเป็นด้วย และไม่ใช่ว่าเพียงแค่ว่าเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางกายภาพของ พวกเขาได้อย่างเดียวเท่านั้นทว่ายังเพื่อความมหัศจรรย์ต่างๆ ที่ปรัชญาของมนุษย์ต้องการเพื่อความ งามที่จินตนาการของมนุษย์ และเพื่อความสนิทแน่นแฟ้นที่อารมณ์ของมนุษย์ต้องการ

5. แนวคิดการพัฒนาชนบท

แนวคิดการพัฒนาชนบท คือ แนวคิดที่ใช้ระบบกระบวนการเพื่อให้ความยากจนลด น้อยลงไป ซึ่งประชาชนที่อาศัยทำกินอยู่รอบบริเวณป่าส่วนใหญ่จะมีสภาพยากจน การทำกินของ ประชาชนดังกล่าวจะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การบุกกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำ ประโยชน์ในที่ดิน การตัดไม้ หรือหาของป่าเพื่อการยังชีพ จึงเกิดแนวคิดพัฒนาชนกลุ่มนี้ให้หลุด พ้นจากความยากจน ความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว จะเป็นการพัฒนาประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ กั้นชนได้มีความอยู่ดีกินดีขึ้นด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการคุ้มครอง พิทักษ์รักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งจะเป็นแหล่งทรัพยากรที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ ได้จึงน่าจะช่วยให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ความรักและหวงแหนพื้นที่ป่าก็จะเกิดมีขึ้นและการ ครอบงำทรัพยากรธรรมชาติป่าก็จะลดน้อย

ในการกำหนดแนวความคิดในการพัฒนาที่ถูกต้องนั้นประการแรกจำเป็นต้อง พัฒนาวิเคราะห์ว่าอะไรคือตัวปัญหาที่สำคัญสภาพ และลักษณะของปัญหานั้นเป็นอย่างไร ในการ พัฒนาเพื่อขจัดปัญหาความยากจนนั้นสาเหตุที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีความยากจนมีอยู่หลาย ประการกล่าวคือ (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2522)

ประการแรก คนชนบท ด้วยความยากจนเพราะเขาเกิดมาในพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง ห่างไกลความเจริญโอกาสในการประกอบอาชีพนอกเหนือจากเกษตรกรรมน้อย

ประการที่สอง จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นหรืออพยพเข้าไปหาที่ทำกินเพื่อ ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพเมื่อต้นมีจำนวนต้องการใช้ที่ดินมากขึ้น แต่ที่ดินมีจำนวนเท่าเดิม ความเดือดร้อนซึ่งเกิดจากความไม่พอเพียงของรายได้หรือผลผลิตจากการประกอบอาชีพก็เกิดขึ้น

ประกาศที่สาม ชาวชนบทผลิตสินค้าได้ไม่แน่นอน เพราะต้องอาศัยธรรมชาติเป็น ตัวกำหนดและต้องไม่ถูกรบกวนด้วยภัยธรรมชาติ

ประการที่สี่ ชาวชนบทขาดเงินทุนที่จำเป็นสำหรับการผลิตให้ได้ผลสูง เมื่อไม่มีเงินทุนเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และสมบรณ์วัสดุการเกษตรที่ใช้ก็ไม่มี หรือไม่สามารถนำมาใช้ให้ถูกต้อง และครบถ้วน ทำให้ผลผลิตที่สมควรจะได้สูงกว่านั้นก็เกินไปไม่ได้

ประการที่ห้า ชาวชนบทผลิตสินค้าแล้วไม่สามารถที่จะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า บางครั้งราคาของสินค้าถูกผู้อื่นกำหนดราคาให้ต่ำเกินไปถูกเอารัดเอาเปรียบดูวิธีการต่างๆ

ประการที่หก โครงการของรัฐเข้าไม่ถึงชนบท โครงการที่เข้าถึงชนบทก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหารากฐาน ของชาวชนบทได้หรือเป็นโครงการที่ไม่ได้ช่วยชาวชนบทให้มีความเป็นดี อยู่ดีขึ้นอย่างแท้จริง

5.1 หลักการของแนวคิดการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทหรือการพัฒนาชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือทำให้สังคมของมนุษย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ นั่นก็คือ ความยากจน ปัญหาความยากจนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จนนำไปสู่ การลดน้อยลงของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น แนวคิดในการพัฒนาชนบท หรือ การพัฒนาชุมชนจึง มีส่วนสำคัญในการที่จะทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และรบกวนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้อยลง

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไประดับที่ ขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่ อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณีย์ ปรียากร, 2538)

แนวความคิดในการพัฒนาประเทศแบบกระจัดความยากจนนี้อาศัยหลักการสำคัญอยู่ หลายประการกล่าวคือ (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2522)

ประการที่ 1 รัฐบาลจะต้องมีบทบาทมากขึ้นในด้านสังคมและเศรษฐกิจในด้านสังคม ปรึชญาในการปกครองจะต้องขยายออกไปในการให้สวัสดิการบริการ และผลประโยชน์เป็นพิเศษ แก่ผู้ยากจนหรืออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถช่วยตัวเองให้พ้นจากวงจรของความยากจนได้ โดยถือว่า ผู้ยากจนนั้นมีฐานะไม่ดีไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ต้องใช้เวลาในการพัฒนาเพื่อดึงคนยากจนเหล่านี้ ให้พ้นจากระดับภาวะต่ำกว่ามาตรฐานเป็นพิเศษ

ในด้านเศรษฐกิจรัฐจำเป็นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับตลาดมากขึ้น แม้เศรษฐกิจแบบ ทุนนิยมหรือเสรีนิยมโดยบริสุทธ์ จะถือมาแต่ก่อนว่าไม่ใช่หน้าที่ที่จะสมควรเข้าไปแทรกแซงก็ตาม รัฐจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวความคิดเสียใหม่ เหตุที่รัฐจะต้องเข้าไปแทรกแซงก็เพราะรัฐต้องสร้าง ความเท่าเทียมกันในด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชาติรัฐ จึงมีความจำเป็นที่จะต้อง ให้ชาวชนบทซึ่งเป็นเกษตรกรที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบสังคมส่วนรวม สามารถเกิดได้หรือล้มตาอ้า

ปากได้ นั่นคือการประกันหรือเพิ่มโอกาสให้ผู้ยากไร้เหล่านั้นมีรายได้ที่แน่นอน และเพิ่มขึ้น นโยบายสำคัญในด้านนี้ก็คือ รัฐจะต้องมีบทบาทจากการมองอ้อมในด้านตลาดเป็นการรุกหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเปลี่ยนจากการผลิตไปหาตลาดไปสู่การผลิตไปหาการผลิต คือรัฐจะต้องขนขวายหรือเพิ่มความพยายาม หรือจัดกระทำหน้าที่ในการหาตลาดให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรให้ทั่วถึง

ประการที่ 2 เป้าหมายของแนวความคิดในการพัฒนานี้จะไม่ได้อยู่ในตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วเหมือนแต่ก่อน แต่จะอยู่ที่คนจนเป็นหลักไม่ว่ารัฐหรือข้าราชการหน่วยใดจะคิดทำอะไรขึ้นมาเป็นงาน โครงการจำเป็นที่เขาเหล่านี้ จะต้องนึกถึงก่อนอื่นว่าใครคือ คนยากจน โครงการที่จะสร้างขึ้นมานั้นจะต้องช่วยคนยากจนเหล่านี้ให้มีสภาพดีขึ้นได้อย่างไร

ประการที่ 3 แนวความคิดในการพัฒนานี้จะต้องอาศัยการพัฒนาที่ยึดถือพื้นที่เป็นหลัก แทนที่จะยึดเอากระทรวงทบวงกรมในกรุงเทพเป็นหลักอย่างที่เรารู้แล้วมา ซึ่งหมายความว่าในพื้นที่แต่ละพื้นที่หรือจังหวัดแต่ละจังหวัดจำเป็นจะต้องเป็นเป้าหมายส่วนรวม และเฉพาะด้านของแต่ละแห่งและกำหนดกิจกรรมที่จะสนองเป้าหมายดังกล่าวตามลำดับขั้นตอนให้สอดคล้องเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์

ในการนี้ส่วนราชการส่วนกลางจะต้องมีความเต็มใจที่จะแบ่งอำนาจในการจัดทำแผนและงบประมาณที่จะมาช่วยสนับสนุนพื้นที่ดังกล่าวได้คุณภาพแก่ภูมิภาคและท้องถิ่น ราชการส่วนกลางราชการ ส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ต่างก็จะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบโดยมีการกำหนดไว้โดยชัดเจน

ประการที่ 4 แนวความคิดใหม่ในการพัฒนานี้ต้องมุ่งที่จะสถาปนาเพื่อร่วมใจในการพัฒนาซึ่งหมายความว่า ทางราชการจะต้องเพิ่มความพยายามหาโอกาสและค้นคิดวิธีการที่จะชักจูงโน้มน้าว ส่วนเอกชนที่มีฐานะความเป็นอยู่มั่นคงผู้ทรงคุณวุฒิวิชาชีพและสมาคมต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายนั้น ให้มาร่วมกันทำงานที่จะมุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่น เหตุผลสำคัญในการที่ทางราชการจะต้องแสวงหาเพื่อนร่วมใจในการพัฒนาก็เพราะ การพัฒนาประเทศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความผาสุกให้แก่สังคมและประชาชนทุกคน ถ้าพึ่งแต่รัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งมีทรัพยากรจำกัด รัฐต้องอาศัยทรัพยากรของฝ่ายเอกชนด้วยและวิธีการที่รัฐจัดกระทำก็คือการปูพื้นฐานชี้แนวทางและกำหนดแผนการที่เอกชนจากเข้ามาร่วมเป็นผู้คิดอ่านในการสร้างสรรค์สังคมได้อย่างเต็มความภาคภูมิใจ

ประการที่ 5 หลักการสุดท้ายของแนวความคิดในการพัฒนาแนวใหม่ได้แก่ การปรับทัศนคติของข้าราชการในทุกๆระดับชั้น มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงการปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเสียใหม่ เพราะเป้าหมายของประเทศแบบเก่ากับแบบใหม่ไม่เหมือนกัน

ประเทศต้องการการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่พยายามรักษาสภาพเดิมดังนั้น การปรับแนวความคิดของรัฐเป็นกลไกในการพัฒนาให้เข้ากับแนวความคิดการพัฒนาที่ย่อมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

5.2 กลวิธีในการพัฒนา

หลักสำคัญในแนวคิดใหม่ในการพัฒนาชนบทแบบขจัดความยากจน การที่จะทำสิ่งเหล่านั้นให้ลุล่วงไปด้วยดี จึงได้เสนอกลวิธีในการพัฒนาที่จะเป็นจุดเริ่มในการจัดทำแผนพัฒนาแผนงาน โครงการกล่าวคือ (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2522)

1) มาตรฐานขั้นต่ำของชีวิต หมายความว่าถึงระดับของความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทที่รัฐกำหนดขึ้นมาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาและดำเนินงานให้บรรลุถึงภายในระยะเวลาที่กำหนด การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของชีวิตอาศัยสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชนบททุกวันนี้โดยให้ผู้รอบรู้มีประสบการณ์ให้มาคิดเห็นลักษณะความเป็นอยู่ชนิดใดระดับใดคือระดับความพอใจของสังคม ที่ไม่ต้องการเห็นครอบครัวของชาวชนบทไทยตกตกว่านี้ หรือลำบากลำหลัง มาตรฐานขั้นต่ำประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ได้แก่ (1) สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพระดับฐาน (2) อาชีพและรายได้ (3) มีความรู้และทักษะในการครองชีพ (4) สภาวะการอนามัยส่วนบุคคล และสิ่งที่อยู่อาศัย

2) ทรัพยากรในท้องถิ่น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแบบกระจายความยากจนเกิดขึ้นจากความจำเป็น และความเชื่อมั่นอยู่ 2 ประการ

ประการแรก การพัฒนาชนบทที่หวังหรืออาศัยเพียงงบประมาณแผ่นดินนั้นไม่มีทางลุล่วงสำเร็จ ประการที่สอง ในท้องถิ่นนั้นยังมีโอกาสในการที่จะนำสิ่งของที่ท้องถิ่นมีอยู่แต่ไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ขึ้น ทั้งนี้เพราะจากการประเมินอดีตที่ผ่านมาแล้วสิ่งเหล่านี้มักได้รับการเอาใจใส่น้อยมากทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการที่ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นมีความสามารถจำกัดในการที่จะกระทำสิ่งใดๆ หรือนอกเหนืออำนาจ โดยปราศจากการสนับสนุนจากแนวหลังแต่อีกส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากการที่ถูกปิดกั้น โอกาสในการที่จะใช้ความริเริ่ม

หากนักพัฒนามีความหวังจากทรัพยากรในท้องถิ่นแล้ว หน้าที่ที่สำคัญก็คือรัฐบาลจะต้องกำหนดแนวทางและวิธีการในการที่จะดำเนินการด้านนี้ให้สามารถไปตลอดรอดฝั่ง โดยกำหนดเป็นกระบวนการในการทำงานที่แน่ชัดโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายฝ่ายทั้งฝ่ายที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นซึ่งทราบปัญหาเพราะได้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน หน่วยงานภายนอกซึ่งอาจจะมองเห็นประโยชน์ของทรัพยากรบางอย่างได้โดยที่ฝ่ายข้างในมองไม่เห็นและฝ่ายภายนอกพร้อมสนับสนุนการทำงานในเรื่องดังกล่าว

3) ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท คนในเมืองกับคนชนบทเป็นองค์ประกอบของชาติเป็นเพื่อนร่วมชาติ และมีจำนวนไม่น้อยที่เขาเหล่านั้นมีเชื้อสายเป็นเครือญาติ

กัน แต่อย่างไรก็ตามฐานะความเป็นอยู่ของชาวเมือง และชาวชนบทนั้นแตกต่างกัน ชาวเมืองประกอบอาชีพหลายประเภท เช่นค้าขาย และเป็นเจ้าของกิจการ ส่วนคนชนบทนั้นอาชีพหลักอยู่ที่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนในเมืองและคนชนบทจึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันซึ่งเป็นแบบแผนการติดต่อสัมพันธ์ เช่น คนในเมืองจัดหาเครื่องนุ่งห่มและเครื่องอุปโภคบริโภคไปขายแก่ชาวชนบท คนในชนบทหาวัตถุดิบให้แก่อุตสาหกรรมและเมื่อคนในเมืองขาดกำลังคนที่จะช่วยประกอบการคนในชนบทก็จะเข้าไปเป็นแรงงานทำงานนั้น แนวคิดในการกระจัดความยากจนจำเป็นจะต้องยกเรื่องแบบแผนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนชนบทกับคนในเมืองมาเป็นเรื่องพิจารณา ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ควรได้รับการพิจารณาอยู่ 4 ด้านคือ (1) ด้านการลงทุนและการจ้างแรงงาน (2) ด้านหนี้สิน (3) ด้านการค้าขาย (4) ด้านการสร้าง ความเข้าใจในการทำงานและการครองชีพร่วมกัน

4) ช่องว่างระหว่างคนในเมืองกับคนชนบท ประเด็นสำคัญที่นักพัฒนาทั้งหลายสนใจอยู่ในปัจจุบันนี้อยู่ตรงที่จะลดช่องว่างของฐานะความเป็นอยู่ของคนในชาติให้น้อยลง โดยเฉพาะประเด็นที่จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าคนในชนบทนี้อยู่ในสภาพที่ไม่ได้รับการพัฒนา การพิจารณาอะไรเป็นปัจจัยหรือสาเหตุทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทกับในเมืองได้ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ (1) อัตราการเกิดของประชากร (2) โอกาสในการแสวงหารายได้ (3) การลงทุนของรัฐ (4) สวัสดิการและสิทธิพิเศษความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

5.3 กลยุทธ์การพัฒนาชนบท

World Bank ได้กำหนดความหมายและวัตถุประสงค์ไว้ว่า การพัฒนาชนบทก็คือกลยุทธ์ในการที่จะปรับปรุงให้กลุ่มชนในชนบท มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งหมายความรวมถึงการกระจายผลการกลุ่มคนที่พัฒนาไปยังกลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคม คนเหล่านี้ได้แก่ เกษตรกรขนาดเล็ก ผู้เช่าที่ดิน และเกษตรกรไร้ที่ทำกิน

กลยุทธ์ในการพัฒนาชนบท ที่ธนาคารโลกและองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้คิดค้นขึ้น และให้การสนับสนุนในขณะนั้น เป็นไปในแนวทางที่จะเริ่มเพิ่มการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มการจ้างงานและโยกย้ายแรงงานไปยังแหล่งที่สามารถทำการผลิตได้ ในการนี้จะต้องพยายามลดความยากจน และช่องว่างของรายได้ลง จราจรปรับปรุงคุณภาพชีวิต และให้กลุ่มคนยากจนเหล่านี้ ได้เข้าร่วมกระบวนการวางแผนการตัดสินใจ การเจริญเติบโตพร้อมไปกับการกระจายที่เป็นธรรมนี้

มากไปกว่านั้น จากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชนบทในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน การขาดบริการทางการแพทย์และทางสาธารณสุขอย่างเหมาะสม การผลิตทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ การเอารัดเอาเปรียบพ่อค้าและเจ้าหนี้ย การสูญเสีย

สิทธิถือครองที่ดินและการให้สุศึกษาที่ไม่เพียงพอทั้งด้านคุณภาพและปริมาณเป็นต้น ทำให้นักวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และพยายามที่นำแนวคิดการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมาปรับใช้ ดังนี้

1) เพื่อปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพและสวัสดิการแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยการหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และการจ้างงาน

2) เพื่อเพิ่มความสามารถในการผลิตให้แก่ภาคชนบท จัดความยากจน ป้องกันการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษ จัดความการเอาโรคเอาเปรียบซึ่งกันและกัน และส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3) เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้คนส่วนใหญ่สามารถพึ่งพาตนเอง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญในการพัฒนา

4) เน้นให้ท้องถิ่นจัดการทรัพยากรตนเอง ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งหมายถึงจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารของรัฐไปสู่ท้องถิ่น

ข้อสังเกตว่าการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาดังกล่าวไม่ใช่เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ได้แต่ต้องบรรลุวัตถุประสงค์หลายอย่างพร้อมกันไป เช่นสามารถบรรลุครั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมพร้อมกัน (ชัยวุฒิ ชัยพันธ์, 2544)

กลยุทธ์ในการพัฒนาชนบทนั้น จะประกอบไปด้วยนโยบายที่มีความหลากหลาย เช่น การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาเทคโนโลยี การสร้างงาน การศึกษา การวิจัย การส่งเสริมการเกษตร โปรแกรมการพัฒนาชนบทจึงอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) โปรแกรมที่เน้นสวัสดิการของชุมชนมากกว่าประโยชน์ของแต่ละคน โปรแกรมดังกล่าวมักจะสามารรถดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากความขัดแย้งกันระหว่างระดับจุลภาคกับมหภาค หรือความต้องการของแต่ละคนจะไปอยู่ส่วนรวม

2) โปรแกรมที่เน้นสิทธิถือครองของชุมชน เช่นในรูปแบบการทำนาแบบแปลนรวม ในรูปแบบ คอมมูน ที่เกิดขึ้นในประเทศจีนเป็นต้น

3) โปรแกรมที่เน้นสิทธิการถือครองของแต่ละคน เช่นในญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลีใต้

เพื่อให้แนวทางการพัฒนาชนบทมีความสอดคล้องกันและคงเส้นคงวา กล่าวคือ วัตถุประสงค์และเป้าหมายมีลักษณะเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยในการดำเนินงานดังกล่าว เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีต้นทุนต่ำสุดนั้น จะต้องมีการวางแผนในรายละเอียดทั้งใน

ระดับชุมชนระดับภาค และเชื่อมต่อแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การวางแผนพัฒนาชนบทมันเป็นกระบวนการต่อเนื่องในระยะยาว ที่ชาวบ้านและชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว

5.4 ความสำคัญในการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคมไม่เฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาเท่านั้น แต่เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้ประสบผลสำเร็จมาแล้ว ปัจจุบันนี้เรายังมีความเชื่อว่างานพัฒนาชุมชนนั้นจะทำให้ประเทศต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง (จิตจำนงค์ กิติกริตติ, 2540)

งานพัฒนาชุมชน เป็นงานที่มุ่งหวังโดยตรงที่จะแก้ไขปัญหาสังคมเป็นกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมที่ไม่ใช่เพียงแต่ยกฐานะมาตรการการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้นเท่านั้นแต่ยังมีภาระที่จะดึงเอาข้าราชการ ปัญญาชนของประเทศ และผู้นำทางสังคมทั่วไปลงไปสู่ประชาชนอีกด้วย เป็นการลดช่องว่างระหว่างชาวชนบทกับชาวเมืองจึงนับว่างานพัฒนาชนบทจะก่อให้เกิดความเข้าใจความสามัคคีต่อกันระหว่างชนในชาติทำให้ชาวชนบทเกิดความรักความผูกพันหมู่บ้านตำบลและชาติของตน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่นักวิชาการต่างลงความเห็นว่าจะนำมาซึ่งความมั่นคง บางครั้ง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชนในชาติและความเป็นธรรมในสังคมในที่สุด ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนพอจะแยกให้เห็นชัดในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1) ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ทุกๆ ไป ก็คือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนจะประสบความยากจนมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เนื่องจากผลผลิตที่ขาดความรู้ในวิธีการผลิตสมัย วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติรวมทั้งขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต ชาวนาขายผลผลิตของตนให้กับพ่อค้าคนกลางในราคาต่ำ และช่องทางในการประกอบอาชีพอย่างอื่นมีจำกัด หลังจากทำมาแล้วส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน การนำเอาการพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้พัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้น

2) ความสำคัญทางด้านสังคม ในชนบทประชาชนจะได้รับการศึกษาคำ ชาวชนบทยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เป็นเหตุให้ชาวชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ทางด้านอนามัยตามไปด้วย สุขภาพของชาวชนบทเป็นแบบสามวันดีสี่วันไข้ เป็นโรคขาดสารอาหาร เป็นโรคทางเดินอาหาร ทำให้ประชาชนขาดคุณภาพ ด้านต่างๆ และยังเป็นความลับสมัย ยังยึดมั่นในเรื่องไสยศาสตร์ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนชาวชนบทเจริญช้า

3) ความสำคัญทางการเมืองการปกครอง จากปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ที่ชาวชนบทได้รับทำให้มีผลสืบเนื่องมาอย่างปัญหาทางการเมืองการปกครองด้วย ความยากจนเป็นเหตุทำ

ให้ชาวชนบท ไม่มีความมั่นใจในทางการเมือง ประกอบกับขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมือง การปกครอง ดังจะเห็นได้จากปัญหาผู้ก่อการร้าย การศึกษาค่านี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ปัญหาเรื่องการไม่เข้าใจในเรื่องการเมืองประกอบกับความยากจน จึงถูกชักชวนและเก็บของได้ง่าย

6. แนวคิดของพื้นที่กันชน

แนวคิดวิวัฒนาการมาจากความปรารถนาที่จะให้การปกป้องพื้นที่หลักของพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่อนุรักษ์ที่เป็นทั้งโดยการลดผลกระทบด้านลบจากกิจกรรมของมนุษย์กับธรรมชาติ ในยุคแนวคิดพื้นที่กันชนกลายเป็นที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ในขณะที่ทั่วโลกตระหนักของค่าทางชีวภาพที่เกิด และความต้องการในการลดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่า จึงได้เกิดการจัดทำพื้นที่กันชนขึ้นมา

6.1 ประเภทของพื้นที่กันชน

1) เขตใช้ประโยชน์แบบดั้งเดิมในพื้นที่อนุรักษ์หรือคุ้มครอง เป็นเขตกันชนที่จัดให้มีได้เฉพาะกรณีที่ไม่สามารถหาพื้นที่นอกเขตคุ้มครอง เป็นเขตที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้และไม่มีทางเลือกอื่นที่สามารถทดแทนการสูญเสียประโยชน์ของชุมชน จึงจำเป็นต้องให้ชุมชนใช้ทรัพยากรในพื้นที่คุ้มครองทั้งนี้การเก็บหาต้องเป็นไป โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรและเพื่อตอบสนองความจำเป็นต่อการใช้สอยในครอบครัวเท่านั้น

2) เขตกันชนเป็นที่ป่า พื้นที่รอบเขตด้านนอกป่าเพื่อการอนุรักษ์อาจเป็นป่าเศรษฐกิจเพื่อผลิตไม้ท่อนหรือไม้พื้นป่าสงวนแห่งชาติ คงมีความสมบูรณ์หรือป่าชั้นสอง รวมถึงพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์ใกล้เคียงชุมชนที่ใช้เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำหรือในลักษณะป่าชุมชน เพื่อการจัดการและการใช้สอยแบบยั่งยืนในหมู่บ้านอันสามารถทดแทนการเข้าไฟใช้ทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ได้ ข้อดีของการจัดการแนวเขตกันชนประเภทนี้คือดำเนินการได้ง่ายเนื่องจากพื้นที่ดำเนินการเป็นพื้นที่ของรัฐมีแนวโน้มการได้รับความร่วมมือจากชุมชนสูง การสร้างแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรดำเนินการได้ง่ายเนื่องจากชุมชนไม่สูญเสียโอกาสการใช้ทรัพยากรอีกครั้ง ความเสี่ยงต่อความสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชพรรณและสัตว์ป่าในพื้นที่คุ้มครองอีกด้วย ส่วนข้อกำหนดในการดำเนินการคือต้องมีพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เป็นของรัฐเพียงพอจึงจะดำเนินการได้ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่อนุรักษ์ส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่ถูกล้อมด้วยพื้นที่ของราษฎร

3) เขตกันชนทางเศรษฐกิจ เขตกันชนประเภทนี้ยังไม่ชัดเจนในการให้นิยามโดยทั่วไป เป็นพื้นที่ที่กำหนดขึ้นภายนอกเขตอนุรักษ์ แต่มีข้อยกเว้นในบางประเทศ เช่นในประเทศเวียดนาม พื้นที่นี้เป็นประเภทนี้เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตการเกษตร ซึ่งอาจเป็นพื้นที่เพื่อการค้าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพต่ำเช่น ชา มะม่วงหิมพานต์ ยางพารา เป็นต้น หรืออาจเป็นการเกษตรรูปแบบที่ปรับตัวสู่ระบบที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น เมื่อมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นย่อม

เกิดการลงทุนในด้านต่างๆ เช่นการพัฒนาสาธารณูปโภค การส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตพื้นที่ประเภทนี้สามารถดึงดูดคนเข้ามายังพื้นที่ได้มากถือว่าเป็นความเสี่ยงอย่างหนึ่ง

4) เขตกันชนทางกายภาพ เขตกันชนประเภทนี้จะกำหนดขึ้นในกรณีที่ไม่สามารถหาพื้นที่ที่อนุรักษ์มาจัดเป็นเขตกันชนได้ จึงประยุกต์ใช้แนวขอบเขตพื้นที่คุ้มครองที่ทางกายภาพแทนเพื่อปกป้องสิ่งรบกวนจากภายนอกเช่น แม่น้ำ คูคลอง ด้วยความเห็นชอบร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชนรอบนอกในบางกรณีอาจเป็นการสร้างขึ้น เช่น กำแพงหรือปลูกพรรณไม้ และใช้กับกรณีที่ชุมชนรอบนอกไม่มีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรโดยตรงจากพื้นที่อนุรักษ์ประการใด(วิระชัย นาควิบูลย์วงศ์,2550)

6.2 ประโยชน์ของพื้นที่กันชน

พื้นที่กันชน หมายถึง เขตหรือพื้นที่ใด ๆ ที่อยู่ติดกับหรือข้างเคียงพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมใด ๆ แล้ว อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีพื้นที่อนุรักษ์ หมายถึง พื้นที่ป่าแนวการคุ้มครองธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม และความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ (อภิชัย:2542) ซึ่งพื้นที่กันชนมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1) ประโยชน์ในทางชีววิทยา

- (1) ทำหน้าที่เป็นกันชนป้องกันอิทธิพลของมนุษย์
- (2) ปกป้องพื้นที่อนุรักษ์ไม่ให้พืชและสัตว์ต่างถิ่นแทรกซึมเข้าไป
- (3) ช่วยป้องกันภัยจากความแห้งแล้งและลมพายุ
- (4) ช่วยเพิ่มพื้นที่หากินของสัตว์ที่กระจายออกมานอกพื้นที่อนุรักษ์
- (5) ช่วยเพิ่มการบริการทางสิ่งแวดล้อมจากการอนุรักษ์เช่นการรักษา

พื้นที่ลุ่มน้ำ

2) ประโยชน์ทางสังคม

(1) เขตกันชนเป็นกลไกที่ยืดหยุ่นได้ช่วยขจัดความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับคนรอบพื้นที่ป่าที่เสียโอกาสจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์

(2) ช่วยปรับปรุงการประกอบอาชีพและช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่

- (3) ช่วยให้องค์กรท้องถิ่นหันมาสนใจและสนับสนุนการอนุรักษ์
- (4) ช่วยรักษาลิทธิดั้งเดิมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (5) เป็นพื้นที่รองรับของพืชและสัตว์ที่คนใช้ประโยชน์ได้บ้างและ เทพ

หันไปสู่บริเวณพื้นที่ที่เสื่อมโทรม

3) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

(1) ช่วยชดเชยให้ประชาชนท้องถิ่นจากการสูญเสียสิทธิ ในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ที่มีกฎหมายหรือกฎระเบียบห้ามไว้

(2) ช่วยเพิ่มประโยชน์จากพื้นที่คุ้มครองโดยผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว ค่าธรรมเนียมการอนุญาตให้ทำวิจัย รายได้จากการจ้างแรงงานในพื้นที่ เป็นต้น

(3) เพิ่มประโยชน์จากพื้นที่ คุ้มครองโดยการไม่ใช้เช่นการคงไว้ซึ่งสัตว์ป่าและพืชพันธุ์

(4) ประโยชน์ทางตรงจากรายได้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่กันชน เช่น การจ้างแรงงานการเปลี่ยนแปลงการผลิต การรับรู้การผลิตและเทคโนโลยีใหม่ ๆ รายได้จากการค้าขายที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของผู้คนเข้าไปยังอุทยาน เป็นต้น

(5) ประโยชน์ทางอ้อมจากพื้นที่กันชน เช่นการก่อสร้างหรือปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานการตลาดและการเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ

4) ประโยชน์เชิงสถาบันและที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย

(1) อาจมีการนำการวางแผนแบบมีส่วนร่วมมาใช้

(2) การเสริมสร้างความตระหนักของประชาชนเรื่องคุณค่าของธรรมชาติ และเต็มใจที่จะร่วมดำเนินการ

(3) สร้างกลไกการติดตามระดับท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

(4) การเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ กันชน

(5) เพิ่มความรับผิดชอบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางแผนและการปฏิบัติในระดับภูมิภาคซึ่งรวมถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ (วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์,2550)

7. แนวคิดการจำกัดสิทธิของประชาชน

ปัจเจกบุคคลทุก ๆ คนย่อมมีคุณค่าภายใน หรือ ศักดิ์ศรี หรือ เกียรติ เป็นของตัวเอง คุณลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นมาพร้อมกับเกียรติของมนุษย์และต้องได้รับความเคารพจากผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็เป็นหน้าที่ของตนเองจะต้องให้เกียรติผู้อื่นด้วย แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนจึงหมายถึง เสรีภาพของความเป็นมนุษย์อันควรค่าแก่การเคารพที่สมาชิกทุกๆ คนในสังคมควรพึงมี นอกจากนั้น สิทธิมนุษยชนยังกำหนดสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นประกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น สิทธิความปลอดภัยของชีวิต สิทธิด้านอาหาร การศึกษา เป็นต้น (กัลป์ปลัดดา คุดตา,2555) ดังนั้นในการจำกัดสิทธิของประชาชนจึงต้องมีการจำกัดเพียงเท่าที่มีความจำเป็น

แนวความคิดการจำกัดสิทธิของประชาชน คือ สิทธิ หมายถึง สิ่งที่ถูกกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้ ดังนั้นสิทธิของประชาชน คือ สิ่งที่ถูกกฎหมายรับรองไว้ให้ประชาชน เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน การอุปการะเลี้ยงดู การศึกษา เป็นต้น การจำกัดสิทธิของประชาชน หมายถึงสิทธิที่ประชาชนมีอยู่แต่ถูกรัฐจำกัด อาจเนื่องมาจากความจำเป็นบางประการเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม การจัดการพื้นที่ที่กันชนจะต้องมีการกำหนดสิทธิหน้าที่บางประการเพื่อให้การจัดการพื้นที่กันชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ย่อมเป็นการกระทบต่อสิทธิเดิมของประชาชนที่อาศัยในทำกินในบริเวณพื้นที่กันชน เช่น กระทบต่อสิทธิความเป็นเจ้าของที่ดิน การทำประโยชน์ในที่ดิน และอาจมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่กันชน

7.1 ความหมายของสิทธิ และเสรีภาพ

สิทธิและเสรีภาพเป็นเรื่องสำคัญของรัฐธรรมนูญ เพราะการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องต่อสู้ให้ตนมีสิทธิและเสรีภาพนั่นเอง เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรในแต่ละประเทศจะมีการบัญญัติในเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้ทั้งสิ้น การที่รัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ รับรองสิทธิเสรีภาพไว้นั้นซึ่งพอแยกประเภทที่สำคัญคือ การรับรองสิทธิเสรีภาพไว้เด็ดขาด การรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างกลาง รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย,2538)

สิทธิทางรัฐธรรมนูญ หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน หมายถึงสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีต่ออำนาจมหาชนแห่งรัฐ โดยหลักแล้วสิทธิทางและรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นอำนาจของปัจเจกบุคคลในการที่จะป้องกันตนจากการล่วงละเมิดโดยรัฐ โดยปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิ์ที่จะได้รับการประกันว่าสิทธิดังกล่าวนี้มีความมั่นคงยืนยาวตลอดจนสามารถที่จะได้รับการบังคับ สิทธิทางรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์ทางกฎหมายย่อมผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐในระบบกฎหมายภายในที่ก่อตั้งสิทธิทางรัฐธรรมนูญ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์,2557)

สิทธิ หมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันต์กับคนอื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนหนึ่งพึงได้ของบุคคลนั้นหรือเป็นอำนาจที่ถูกกฎหมายรับรองให้แก่บุคคลใดในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน กฎหมายที่รับรองสิทธิแก่บุคคลนั้นอาจจะเป็นกฎหมายมหาชนในกฎหมายเอกชนก็ได้ ดังนั้นจึงเป็นประโยชน์ที่ถูกกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้ซึ่งมีความหมายว่า เป็นประโยชน์ที่ถูกกฎหมายรับรองว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่ถูกกฎหมายคุ้มครองคือคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิรวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิ ในกรณีที่มีการละเมิดด้วยซึ่งมีลักษณะดังนี้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,255)

1) ต้องมีกฎหมายรับรองและคุ้มครอง ซึ่งอาจรับรองในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และสิทธิบางอย่างกฎหมายแพ่งไม่ได้รับรองไว้โดยตรงแต่รับรองทางอ้อมในกฎหมายอื่น เช่นประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 คุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลที่จะไม่ถูกบุคคลอื่นรักเขาไป

2) สิทธิต้องมีผู้ทรงสิทธิซึ่งตามกฎหมายแล้วผู้ทรงสิทธิมี 2 ประเภทคือ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล แต่ในปัจจุบันกฎหมายอย่างได้ขยายความรวมถึงกลุ่มหรือคณะบุคคลที่ไม่ใช่นิติบุคคลก็ถือว่าเป็นผู้ทรงสิทธิได้ เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญ ซึ่งยังเป็นผู้ทรงสิทธิได้แต่ตามประมวลรัษฎากรถือว่าห้างหุ้นส่วนสามัญยังเป็นหน่วยภาษีชนิดหลังที่ต้องเสียภาษีด้วย เมื่อผู้ทรงสิทธิถูกบุคคลอื่นมาละเมิดสิทธิผู้ทรงสิทธิสามารถจะดำเนินกระบวนการคุ้มครองสิทธิของตนเช่น การฟ้องคดีเป็นต้นเพื่อให้มีการเยียวยาที่ถูกละเมิดสิทธิ

3) สิทธิต้องมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ คือ สิทธิมีเนื้อหาว่าสิทธิของผู้ทรงสิทธิจะมีลักษณะรายละเอียดและขอบเขตเพียงใดวัตถุประสงค์แห่งสิทธิอาจเกิดจากเจตนาของกลุ่มตนเองและบางครั้งถูกกำหนดโดยกฎหมาย แต่โดยใช้จริงแล้ววัตถุประสงค์แห่งสิทธิมี 3 ประการคือ ประการแรก คือ การให้กระทำการ ประการที่สอง คือการงดเว้นกระทำการ ประการที่สาม คือ การส่งมอบทรัพย์สินหรือชำระราคา

4) สิทธิต้องมีหน้าที่ควบคู่ไปด้วยเสมอหน้าที่ในที่นี้ คือ หน้าที่จะนำไปสู่ยามเมื่อมีการละเมิดสิทธิหรือเมื่อมีการไม่ปฏิบัติตามสิทธิ เช่นสัญญากู้ยืมเงิน ผู้ให้กู้ยืมเป็นผู้ทรงสิทธิวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ คือ เงินต้นและดอกเบี้ย ก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้ยืมที่จะต้องชำระเงินคืนแก่ผู้ให้กู้ยืมพร้อมดอกเบี้ยหน้าที่นั้นเป็นไปตามเนื้อหาของสิทธิ เช่น ประชาชนมีหน้าที่ต้องเสียภาษีโดยกรมสรรพากรคือผู้ทรงสิทธิที่จะเรียกให้ประชาชนเสียภาษีและเงินค่าภาษีอากรนั้นคือเนื้อหาแห่งสิทธิ

เสรีภาพ หมายถึง สภาพหรือสภาวะของบุคคลที่มีอิสระในการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยความประสงค์ของตนเอง และไม่อยู่ภายใต้ความครอบงำหรือแทรกแซงของบุคคลอื่นกล่าวขึ้นเสรีภาพเป็นอิสระในการกำหนดตนเอง (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2556) เสรีภาพหมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ(วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, 2543) และเมื่อพิจารณาถึงความหมายสิทธิและเสรีภาพนั้น จึงมีความแตกต่างอยู่ที่ คิดที่เป็นประโยชน์ในเรื่องที่ทุกคนชอบที่จะเรียกร้องเอาจากคนอื่น สวนเสรีภาพก็คือ ประโยชน์ในลักษณะที่บุคคลจะกระทำการใดๆโดยไม่ถูกบังคับหรือภายใต้อาณัติ (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2548) เสรีภาพตามพระธรรมนูญ หมายถึงกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองแก่บุคคลในการกำหนดตนเองโดยอิสระที่จะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยตนเองโดยไม่ต้องให้รัฐ

หรือบุคคลอื่นดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อส่งเสริม หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้เสรีภาพของตนเอง บรรลุ หรือสะดวกขึ้นรัฐหรือบุคคลอื่น มีหน้าที่เพียงว่าต้องไม่เข้าไปรบกวนการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลเท่านั้น เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นสันติภาพในทางการวิชาการเสรีภาพในการประกอบอาชีพเสรีภาพในการชุมนุมคั้งนี้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,2556)

เสรีภาพเป็นหน้าที่บุคคลมีอยู่โดยอิสระในการตัดสินใจจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยตนเองกล่าวคือ บุคคลมีอิสระในการกำหนดตัวตนของตนเอง สิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่เสรีภาพก่อให้เกิดหน้าที่เช่นเดียวกันกล่าวคือ รัฐและบุคคลอื่นมีหน้าที่ที่ต้องไม่ไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคลอื่น แต่ผู้ทรงสิทธิเสรีภาพไม่มีอำนาจตามกฎหมายเรียกร้องให้ หรือบุคคลอื่นดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นเสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นมาตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการชุมนุมก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐหรือบุคคลอื่นที่จะต้องไม่เข้าไปรบกวนการใช้เสรีภาพของบุคคลอื่น แต่ไม่อาจเรียกร้องให้รัฐหรือบุคคลอื่นให้ดำเนินการส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกในการใช้เสรีภาพในการชุมนุมของตนเอง

7.2 ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเกิดจากอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ ส่วนองค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเกิดขึ้นตามอำนาจของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ การใช้อำนาจขององค์กรจึงต้องเป็นไปตามอำนาจที่ได้รับมาจากรัฐธรรมนูญ องค์กรที่ได้รับมาจึงไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกรัฐธรรมนูญได้ รัฐธรรมนูญจึงมีสถานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด (ปิยะบุตร แสงกนกกุล,2560) รัฐธรรมนูญกำหนดองค์กรผู้ใช้อำนาจในการตราและกระบวนการตรากฎหมายอื่นเอาไว้ กฎเกณฑ์ทางกฎหมายทั้งปวง นั้นรวมกันเป็นระบบกฎหมาย ที่มีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญ จะต้องตราจากองค์กรผู้ใช้อำนาจและตราขึ้นตามกระบวนการที่กฎหมายลำดับสูงกว่ากำหนดไว้ (ปิยะบุตร แสงกนกกุล,2559)

รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่รัฐทุกรัฐจำเป็นต้องมี ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองในนิติรัฐจะใช้อำนาจก็ต่อเมื่อได้รับมอบหมายแต่งตั้ง ไม่ใช่อาศัยคุณสมบัติที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะ รัฐธรรมนูญอยู่ในลำดับสูงสุดของลำดับของกฎเกณฑ์ทางกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญมอบอำนาจทางกฎหมายให้แก่กฎเกณฑ์ดังกล่าว (ชาญชัย แสงศักดิ์,2560) ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมอยู่ในฐานะที่มาก่อนกฎหมายใดจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดก่อให้เกิดผลที่สำคัญดังนี้

ประการที่ 1 รัฐธรรมนูญย่อมเป็นหลักเกณฑ์ในการตีความในศาล

ประการที่ 2 หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดไม่ใช่เพียงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบทบัญญัติของกฎหมายสองบทบัญญัติ ยังเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์และภาระหน้าที่ด้วย

ประการที่ 3 การใช้อำนาจอย่างกว้างขวางแก่ศาลรัฐธรรมนูญ เป็นการกำหนดโครงสร้างที่มีความสำคัญต่อรัฐธรรมนูญ และต่อกระบวนการในทางการเมือง (สุรพล นิติไกรพจน์, 2546)

เครื่องมือที่ทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยเครื่องมือดังต่อไปนี้ (กิติวัฒน์ รัตนคิลก ณ ภูเก็ต, 2554)

1) การทำให้รัฐบาลแก้ไขยาก เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ก่อตั้งอำนาจรัฐ แบ่งแยกอำนาจรัฐ และจำกัดขอบเขตของอำนาจรัฐ รวมทั้งกำหนดภาระหน้าที่ขององค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งหลาย ดังนั้นภารกิจและการกระทำของอำนาจรัฐทั้งหลายจึงมีพื้นฐานและอยู่ภายใต้ขอบเขตของรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของกฎหมายทั้งหลายที่มีบทบัญญัติโดยองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐล้วนมีพื้นฐานและอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญจึงเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่มีความสำคัญกว่าบทบัญญัติของกฎหมายอื่น และด้วยเหตุนี้การแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงควรแก้ไขและธรรมนูญได้เช่นเดียวกับวิธีการแก้ไขกฎหมายธรรมดา ในการแก้ไขกฎหมายย่อมมีหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เพราะการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่สามารถแก้ไขได้โดยวิธีเดียวกันกับการแก้ไขกฎหมายธรรมดา ด้วยเหตุนี้การแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้เป็นสิทธิขององค์กรผู้ให้รัฐธรรมนูญ

2) การให้สิทธิในการต่อต้าน สิทธิในการต่อต้านได้รับการอธิบายในปรัชญาว่าด้วยรัฐของบุคคล และได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิในการต่อต้านผู้ปกครองซึ่งผู้ปกครองโดยไม่ชอบ แต่เห็นว่าการใช้สิทธิดังกล่าวไม่อาจกระทำได้หากเป็นการต่อต้านการปกครองโดยชอบด้วยกฎหมายที่เป็นการปกครองโดยทราฐ ในทางทฤษฎีเห็นว่าวัตถุประสงค์ของความผูกพันต่อรัฐมนตรีของผู้ปกครองนั้น มีขอบเขตอยู่ที่การยอมรับเชื้อฟังของผู้ได้ปกครอง แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาที่จะพิจารณาว่ากรณีนั้นเกินขอบเขตที่กำหนดไว้หรือไม่ เฉพาะในกรณีที่รุนแรงจริง ๆ เท่านั้นที่ถือว่าเป็นการใช้อำนาจแบบเผด็จการโดยผู้ปกครอง ซึ่งกรณีนี้การใช้สิทธิต่อต้านย่อมสามารถกระทำได้

3) หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการแบ่งแยกอำนาจย่อมเรียกร้องความเป็นกฎหมายสูงสุดของกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งซึ่งเนื้อหาอาจแบ่งภารกิจของการใช้อำนาจรัฐ การแบ่งแยกการใช้อำนาจดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ การควบคุมอำนาจรัฐโดยอาศัยหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นหลักที่มีเป้าหมายทำให้เกิดความมั่นคงต่อความเป็นกฎหมายสูงสุด

4) การกำหนดให้บทกฎหมายหรือการกระทำใด ๆ จะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ คิดถึงศรีบริบการดังกล่าวเป็นหลักประกันความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญซึ่งใช้กันอย่าง

แพร่หลายในหลายประเทศที่มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย เหตุผลที่ต้องกำหนดให้บทบัญญัติของกฎหมายจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ก็คือเมื่อรัฐมนตรีเป็นกฎหมายสูงสุดแล้ว หากปล่อยให้บทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญยังคงมีอยู่และยอมรับว่าบังคับใช้ได้ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญย่อมไร้ความหมายนั่นเอง

5) หลักการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญ พัฒนาการของการให้ศาลเข้าไปควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้น เป็นประเด็นที่มีความเห็นขัดแย้งอย่างยิ่ง ฝ่ายที่เห็นด้วยกับการให้ศาลเข้าไปควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย มีความเห็นว่าศาลสามารถทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดได้ เพราะตามหลักการแบ่งแยกอำนาจศาลเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นองค์กรที่อิสระในการวินิจฉัยเกี่ยวกับกฎหมาย แต่ฝ่ายไม่เห็นด้วยกับการให้ศาลมาควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายข้ออ้างหลักแบ่งแยกอำนาจเช่นเดียวกัน โดยฝ่ายนี้เห็นว่าตามหลักการแบ่งแยกอำนาจห้ามมิให้อำนาจรัฐอำนาจใดอำนาจหนึ่ง เหนืออำนาจรัฐมีอำนาจหนึ่ง หลักการแบ่งการแยกอำนาจ เรียกร้องว่าองค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งหลายย่อมอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน ซึ่งอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญนั้นสามารถจัดได้เป็น 6 กลุ่มได้แก่ กลุ่มควบคุมกฎหมาย กลุ่มปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ กลุ่มคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กลุ่มจิตใจไม่ยื่นรายการบัญชีแสดงทรัพย์สิน กลุ่มพรรคการเมือง และกลุ่มเรื่องอื่น ๆ (วิรัช วิรัชภาวรณ, 2544)

7.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

สิทธิขั้นพื้นฐานมีสถานะพิเศษของตนเองขึ้นมาในระบบกฎหมาย การที่มีการเน้นสถานะของสิทธิขั้นพื้นฐานในตอนต้นของรัฐธรรมนูญเท่ากับเน้นความหมายของสิทธิดังกล่าวที่มีต่อการประสานสัมพันธ์ภายในรัฐ การเผชิญหน้ากันระหว่างประชาคมกับปัจเจกชนนั้น ย่อมเกิดขึ้นอยู่เสมอซึ่งเมื่อมีปัญหาขึ้นย่อมต้องแก้ปัญหามาตามกลไกที่รัฐธรรมนูญกำหนด การที่สิทธิเสรีภาพอยู่ในกลุ่มของหลักเกณฑ์ ที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงในส่วนที่เป็นสาระสำคัญไม่ได้ดังที่ได้พิจารณาไปแล้ว รัฐจึงมีความชอบธรรมรบเท่าที่รัฐพิทักษ์ความผาสุกแก่ประชาชน อาจกล่าวได้ว่ารัฐไม่ได้มีหน้าที่มากำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้แก่พลเรือน แต่รัฐจะต้องสร้างพื้นฐานให้พลเรือนสามารถมีโอกาสบรรลุเป้าหมายที่แต่ละคนได้กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐไม่สามารถกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกชนได้เลย ถ้ารัฐมีแต่คุ้มครองเสรีภาพโดยไม่กำหนดขอบเขตเสียเลยย่อมจะนำไปสู่ความโกลาหลวุ่นวายในที่สุด (บุญศรี มีวงศ์โฆษ , 2553) ดังนั้นรัฐจึงต้องสามารถเป็นหลักประกัน ในการสร้างสรรค์ให้ระบบกฎหมายสามารถเลือกอำนาจให้เสรีภาพของแต่ละคนมีความสอดคล้องกันมากที่สุด ซึ่งสำหรับการนี้รัฐจะต้องมีอำนาจที่จะเข้า

แทรกแซงได้หลายประการด้วยกัน และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะไม่ให้อำนาจนี้ให้ประโยชน์แก่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมีแนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนค่อนข้างยาวนาน ภายหลังจากเกิดการกระทำอันโหดร้ายทารุณของรัฐหลายแห่งต่อผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองซึ่งสัมพันธ์ต่อเนื่องต่อมโนธรรมของมนุษยชาติ จึงเกิดแนวความคิดว่าด้วยความชอบธรรมในการแทรกแซงเพื่อยกเว้นเกี่ยวกับหลักอำนาจอธิปไตยของรัฐ ด้วยเหตุผลด้านมนุษยธรรมและกลายเป็นจุดผลักดันให้เกิดปฏิกญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนจากรากฐานทางปรัชญาของกลุ่มประเทศต่างๆ คือ ดังนี้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2556)

แนวความคิดที่ 1 เป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักกฎหมายธรรมชาติของกลุ่มประเทศตะวันตกที่เห็นว่าศักดิ์ศรีพันติดตัวมาของมนุษย์ และสิทธิอันเท่าเทียมไม่อาจพลาดโอนได้

แนวความคิดที่ 2 เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการหลักนิยมของกลุ่มประเทศสังคมนิยมที่เห็นว่าปัจเจกชนมิได้มีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่ดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกของสังคม ดังนั้นหากปัจเจกชนมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย

แนวความคิดที่ 3 เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับหลักการเชิงบวกชาตินิยมของกลุ่มประเทศที่มุ่งปกป้องอำนาจอธิปไตยของชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ปฏิกญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงเป็นผลมาจากการประนีประนอมแนวความคิดที่มีหลักฐานทางปรัชญาที่แตกต่างกันและมีผลทางอ้อมในด้านกฎหมาย โดยหลังประเทศนำหลักการปฏิกญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรของตน ซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของหลักกฎหมายทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การจำกัดสิทธิของประชาชน จำต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรม ซึ่งหมายความว่า หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม (คณะอนุกรรมการฯ, 2557) ขอบเขตของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิขั้นพื้นฐานหนึ่งที่ได้มาจากการตีความนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเท่ากันทุกประการกับกับความคุ้มครองที่มีการเรียกร้องสิทธิกันเสมอไป ขอบเขตแห่งสิทธิดังกล่าวใช้เป็นแนวทางสำหรับการตรวจสอบเท่านั้น หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกำหนดขอบเขตของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิใดสิทธิหนึ่ง ก็เพื่อหาความเป็นไปได้เท่านั้นว่าขอบเขตของการคุ้มครองสิทธิใดสิทธิหนึ่ง ควรจะมีขอบเขตครอบคลุมเพียงใดกล่าวคือเพื่อหาคำตอบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ควรจะมีขอบเขตครอบคลุมเพียงใดกล่าวคือเพื่อหาคำตอบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ควรจะมีขอบเขตครอบคลุมเพียงใดกล่าวคือเพื่อหาคำตอบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไรและจะปกป้องสิทธิจากอะไร

เท่านั้น มิใช่ว่าจะเป็นการกำหนดที่แน่นอนตายตัวลงไปทีเดียวสำหรับกรณีนั้น ๆ ในท้ายที่สุดแล้ว จะต้องได้รับการคุ้มครองเพียงใด ทั้งนี้เพราะความเป็นไปได้ต่อไปอีกว่า แม้ขอบเขตของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิใดสิทธิหนึ่งจะได้รับความกระทบกระเทือน กล่าวคือมีการล่วงล้ำสิทธิเกิดขึ้นอาจเป็นไปได้โดยชอบเนื่องจากกฎเกณฑ์แห่งสิทธินั้น ๆ เปิดช่องให้มีการจำกัดสิทธิได้ (บุญศรี มิวังศ์ไฉยม, 2553)

ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติในเรื่องการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนี้ มาตรา 26 “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รับธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขไว้กฎหมายดังกล่าว ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

บทบัญญัติในมาตรานี้มีลักษณะเป็นการกำหนดสิทธิเสรีภาพของบุคคล เนื่องจากมีข้อยกเว้นให้รัฐจะทำได้แต่บทบัญญัติมาตรากันกล่าววางหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กรณีที่รัฐจะจำกัดสิทธิเป็นเพียงข้อยกเว้น โดยรัฐจะทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นอันมีลักษณะเป็นการวางกรอบการใช้อำนาจของรัฐซึ่งได้วางรูปแบบกฎหมายอันเป็นหลักประกันในการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ดังนี้ ดังนี้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2556)

1) กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพต้องมีผลเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง บทบัญญัติดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะควบคุมไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติใช้อำนาจตามอำเภอใจในการออกกฎหมายที่จะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่ให้เกิดเอกสิทธิและการเลือกปฏิบัติโดยการตรากฎหมายเฉพาะกรณีขึ้นใช้บังคับ

2) การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องมีความชัดเจนและแน่นอนความชัดเจนและแน่นอนของกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความถูกต้องใช้อำนาจของรัฐและเพื่อให้ประชาชนทราบถึงสิทธิเสรีภาพที่ตนถูกกระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันแก่ความมั่นคงในนิติฐานะของบุคคล ที่จะได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของรัฐการที่กฎหมายให้อำนาจกระทำการแทนรัฐต้องมีความชัดเจนแน่นอนดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนได้ทราบว่ารัฐจะใช้อำนาจตามกฎหมายทำอะไรได้ไม่ได้ได้อย่างไร

และเพื่อประโยชน์อะไรและประชาชนจะปฏิบัติอย่างไรภายใต้กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของตน โดยไม่ให้ละเมิดต่อกฎหมายดังกล่าว

3) กฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องไม่มีผลใช้บังคับย้อนหลัง เป็นโทษ ถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไปหรือหลักทั่วไปของกฎหมายทุก ๆ ประเภทไม่ได้หมายความว่าหลังดังกล่าวใช้เฉพาะกฎหมายอาญาเท่านั้น แต่ยังใช้กับกฎหมายปกครอง กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นอีกด้วย หลักกฎหมายดังกล่าวได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายต่างๆถึงแม้ว่าหลักกฎหมายดังกล่าวจะไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรก็ต้องถือว่าหลักกฎหมายดังกล่าวดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีสภาพบังคับเป็นกฎหมายกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องประกาศกฎหมายนั้นให้ประชาชนทราบเป็นการล่วงหน้าในราชกิจจานุเบกษาก่อนที่จะนำไปใช้แก่ประชาชน และจะใช้กฎหมายนั้นบังคับแก่การกระทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงก่อนวันที่ได้มีการประกาศกฎหมายนั้นในราชกิจจานุเบกษาไม่ได้ การตรากฎหมายย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคลไม่ว่ากรณีใดๆย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ

4) กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพมิได้ หลักการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าฝ่ายนิติบัญญัติไม่ออกตรากฎหมายให้กระทบกระเทือนต่อแก่นหรือสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพไม่ได้

5) การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องกระทำเท่าที่จำเป็นหรือหลักมิให้กระทำเกินกว่าเหตุ หลักพอสมควรแก่เหตุ หลักความได้สัดส่วน ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม หลักการนี้มีขึ้นเพื่อจำกัดการใช้อำนาจรัฐไม่ให้กระทำตามอำเภอใจ

6) การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ เหตุที่ต้องการให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในการจำกัดสิทธิเสรีภาพ เพราะรัฐธรรมนูญต้องการให้ฝ่ายนิติบัญญัติได้ตรวจสอบว่าหากฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจตามมาตราใดในรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายออกไปจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายมหาชนที่ว่าถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ก็ไม่สามารถกระทำได้

7.4 แนวคิดหลักการได้สัดส่วน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้ในหมวดที่ 3 ซึ่งเป็นการกำหนดรับรองสิทธิและเสรีภาพ เช่น มาตรา 25 วรรคหนึ่ง สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากนี้บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่

จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย ดังนั้นการกระทำของรัฐการจำกัดสิทธิหรือการกระทำของรัฐที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนจะต้องกระทำด้วยความจำเป็น โดยคำนึงถึงหลักการได้สัดส่วน ว่าจะมีสัดส่วนที่มีความเหมาะสมหรือไม่

หลักสัดส่วน เป็นเครื่องมือในการควบคุมอำนาจรัฐในการออกกฎหมาย คำสั่ง กฎ และข้อบังคับทางกฎหมาย อีกทั้งศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้เป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ดังนั้นหลักความได้สัดส่วน จึงเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่มีวัตถุประสงค์ที่จะให้การใช้อำนาจของรัฐเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจ และอยู่กรอบขอบเขตที่เหมาะสมกับการใช้อำนาจ ซึ่งจะเป็นการคำนึงถึง จำเป็นกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่จะถูกกระทบ โดยมีความมุ่งหมายให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างได้สัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ปลายทางกับมาตรการที่รัฐนำมาใช้ หากมาตรการหรือวิธีการที่นำมาใช้มีลักษณะเกินความจำเป็นไม่ได้สัดส่วนผลก็คือการใช้มาตรการดังกล่าวเป็นการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่อาจมีผลใช้บังคับได้ ดังนั้นหลักความได้สัดส่วนจึงเป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจได้ แต่ทว่ามาตรการเหล่านั้นมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของประชาชนมากน้อยแตกต่างกัน ฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจเลือกออกมาตรการที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด และหลักการย่อยประการสุดท้ายคือหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ เป็นหลักการที่เรียกร้องให้เกิดดุลยภาพขึ้นระหว่างความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่เอกชนและหรือแก่สังคม โดยส่วนรวม กับประโยชน์อันมหาชนจะพึงได้รับจากมาตรการใดมาตรการหนึ่งที่ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับ โดยมาตรการที่ฝ่ายปกครองอาศัยอำนาจตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งออกมาใช้บังคับแก่ประชาชนต้องก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ ถ้าก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์แล้วมาตรการนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ใช้บังคับไม่ได้ ฝ่ายปกครองต้องละเว้นจากการใช้อำนาจกระทำการใด ๆ ถึงแม้ว่ามาตรการนั้นจะเป็นมาตรการที่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ให้อำนาจ

ได้ หรือกล่าวคือชอบด้วยหลักความสัมฤทธิ์ผล และจำเป็นแก่การดำเนินการให้บรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนั้นหรือชอบด้วยหลักความจำเป็นแล้วก็ตาม (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์,2543)

หลักแห่งการได้สัดส่วนประกอบด้วย

1. หลักแห่งความสัมฤทธิ์ผล หลักดังกล่าวเป็นหลักที่บังคับว่า ในบรรดามาตรการต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายเปิดช่องให้ฝ่ายปกครองสามารถใช้อำนาจเพื่อไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ฝ่ายปกครองจะต้องเลือกมาตรการที่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์ของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้เท่านั้น หากกฎหมายมีเจตนามุ่งคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของผู้อื่น เช่น การป้องกันการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ มาตรการนั้นจะต้องอยู่ในวิสัยที่จะขจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันนั้นได้จริงๆ หรือหากในกรณีกฎหมายมีเจตนารมณ์จะตอบสนองความต้องการส่วนรวมของประชากรด้านใดด้านหนึ่ง เช่น รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนมาตรการนั้นจะต้องอยู่ในวิสัยที่จะป้องกันไม่ให้เกิดจลาจล สงครามกลางเมือง หรือความเสื่อมทรามทางจิตใจของประชาชนได้จริงๆ เป็นต้น หากมาตรการใดไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ปรากฏเป็นจริงขึ้นมาโดยแน่แท้ หรือสถานการณ์เลวร้ายลงกว่าเดิม ย่อมเป็นมาตรการที่ขัดต่อหลักแห่งความสำเร็จและไม่มีผลบังคับใช้

2. หลักแห่งความจำเป็น หมายความว่า ในบรรดามาตรการหลาย ๆ ประการซึ่งล้วนแต่สามารถทำให้เจตนารมณ์มีความมุ่งหมายของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ แต่ทว่าผลแต่ละมาตรการ มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากน้อยแตกต่างกัน ฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจหรือประการที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุดและบรรลุเจตนารมณ์แห่งกฎหมายให้มากที่สุด

3. หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ หลักการข้างต้นเป็นหลักการที่เรียกร้องให้เกิดดุลยภาพขึ้นระหว่างความเสียหายอันจะเกิดขึ้นกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์มหาชนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามมาตรการหนึ่งมาตรการใดของฝ่ายปกครองและเป็นมาตรการที่จะทำให้บรรลุเจตนารมณ์แห่งกฎหมายและกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุด และก่อให้เกิดผลประโยชน์แห่งมหาชนมากที่สุด กล่าวคือ ในบรรดามาตรการต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายเปิดช่องให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หากมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อลงมือปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรการนั้นแล้ว จะเกิดผลประโยชน์กับมหาชนน้อยมากไม่คุ้มกับสิทธิและเสรีภาพที่จะบังเกิดความเสียหายแล้ว ฝ่ายปกครองจะต้องไม่ใช้มาตรการนั้นไปบังคับใช้กับประชาชน (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์,2556)

2. ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของประเทศไทย

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้าสัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย (ประชา อินทร์แก้ว,2542) ดังนั้นการสูญเสียป่าไม้ ย่อมกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การที่สภาพแวดล้อมได้รับผลกระทบ ต่อมีผลกระทบต่อมนุษย์ด้วยกัน สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา (คณะกรรมการบริหารฯ,2547) และมีความหมายถึง ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน ศิลปะ โบราณสถาน รวมถึง วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น (ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์,2548) ในประเทศไทยปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งผ่านรัฐบาลมาหลายยุคหลายสมัย ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าได้สำเร็จ

จากการรายงานของกรมป่าไม้พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีประมาณ 171 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2552 ลดลงเหลือประมาณ 107 ล้านไร่ และลดเหลือ 102.1 ล้านไร่ ในปี พ.ศ.2546 สาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ เกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น การบุกรุกเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร การบุกรุกจับจองของนายทุน การออกโฉนดที่ดินหรือ เอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้อง การขาดจิตสาธารณะ และการบริหารจัดการต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดประสิทธิภาพ ข้อปัญหาดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากมายซึ่งรัฐบาลในอดีตได้พยายามแก้ไขปัญหारेื่องที่ดินทำกิน และทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องโดยการออกกฎหมาย และนโยบายต่างๆ เพื่อสงวน และอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ข้อจำกัดของเทคโนโลยีการจัดทำแผนที่ในอดีตไม่สามารถกำหนดรายละเอียดขอบเขตของพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างชัดเจน จึงเกิดความสับสนในการนำไปใช้ทำให้เกิดปัญหาโดยตลอดอีกทั้งยังพบข้อผิดพลาดที่มีได้กันพื้นที่ชุมชน พื้นที่ทำกินของประชาชน ที่อยู่ก่อนการประกาศเขตป่าไม้ ออกจากพื้นที่ป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองทำให้ประชาชนที่ควรเป็นผู้มีสิทธิ์ในที่ดินเหล่านี้แปรสภาพเป็นผู้บุกรุก มาเป็นระยะเวลามากกว่า 70 ปี และในขณะเดียวกันมีการบุกรุกพื้นที่ ป่าไม้ต่อเนื่อง และรุนแรงมากขึ้นตามสภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยอาศัยช่องว่างที่เกิดจากแนวเขตป่าไม้ในแผนที่ไม่ชัดเจน

รัฐบาลที่ผ่านมาได้พยายามจะนำผืนป่าเสื่อมโทรมมาจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่นพื้นที่ปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม พื้นที่นิคมสร้างตนเอง พื้นที่นิคมสหกรณ์ เป็นต้น ทำ

ให้เกิดความสับสนในเรื่องของแนวเขตที่ดินเพิ่มขึ้น เนื่องจากแนวเขตที่ดินของรัฐเหล่านั้น และแนวเขตป่าไม้ทับซ้อนกัน เพราะแผนที่แนวเขตของแต่ละหน่วยงานไม่ได้จัดทำบนพื้นฐานเดียวกัน จึงทำให้เกิดความสับสนและยากต่อการป้องกัน และปราบปรามการบุกรุก และการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายของรัฐบางประการ มีส่วนทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าอย่างกว้างขวาง เริ่มจากการเข้าไปตัดไม้ถ่านป่าเพื่อทำกิน การซื้อขายพื้นที่ป่า การเปลี่ยนมือเข้าครอบครองป่า มีการออกเอกสารสิทธิที่ดินในเขตพื้นที่ป่า การขยายการครอบครองพื้นที่ของกลุ่มคน เพื่อทำธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท และทำการเกษตรแปลงใหญ่ โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ มีการปล่อยปะละเลย จนยากที่จะแก้ไขตามหลักกฎหมายได้

1. สถานการณ์และแนวโน้มการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

จากการดำเนินการบริหารจัดการและที่ดินภายในประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบันวันความไม่ชัดเจนและความไม่ต่อเนื่องในโอกาสของรัฐ การไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามแผนงานต่างๆ ที่วางไว้ในการแก้ไขปัญหาป่าไม้และที่ดิน ที่เกี่ยวกับการบุกรุกของราษฎรเข้าอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินของรัฐ ปัญหาการบริหารจัดการโดยหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่ไม่เป็นเอกภาพ ปัญหาสิทธิในที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน จึงได้ทำการสรุปปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้และที่ดินที่ควรนำมาพิจารณาแก้ไขดังต่อไปนี้ (อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์, 2558)

(1) ความไม่ชัดเจนของแนวเขตป่าทำให้เกิดความซับซ้อนของพื้นที่ มีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ หรือนโยบายของรัฐบาลที่ของคนที่ให้กับราษฎร

(2) การบุกรุกเข้าอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรืออ้างว่าฟ้าไสมาก่อนการสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ

(3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินที่เป็นหน่วยงานราชการอยู่ใน 7 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกระทรวงการคลัง ยังไม่เป็นเอกภาพ

(4) มีกฎหมายจัดที่ดินที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ ทำให้เกิดความลักลั่นในการจัดการที่ดินให้กับประชาชนและการปฏิรูปที่ดินผู้ที่ได้รับที่ดินมีสิทธิในการขายที่ดิน

(5) ปัญหาความแตกต่างของสิทธิในที่ดิน ทำให้ผู้ได้รับสิทธิเกิดความสับสนและไม่เข้าใจถึงสิทธิที่ได้รับ ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(6) ปัญหาภาษีที่ดินขาดประสิทธิภาพทำให้เกิดการเก็งกำไรที่ดิน มีสาเหตุจากกฎหมายภาษีที่ดินที่ใช้บังคับในปัจจุบันมีปัญหาข้อบกพร่องหลายประการ

(7) ปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการนำที่ดินเกษตรกรรมที่สมบูรณ์ไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่นทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดน้อยลงตามลำดับ

(8) นโยบายของรัฐในการบริหารจัดการที่ดินไม่เป็นระบบไม่ชัดเจน และขาดความต่อเนื่องมีสาเหตุมาจากความไม่เป็นเอกภาพของแต่ละหน่วยงานการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง

ก่อนหน้าการประกาศนโยบายป่าไม้ในปี พ.ศ. 2528 การสงวนหวงห้ามทรัพยากรป่าไม้เป็นไปเพื่อการใช้ประโยชน์ในการหารายได้ของรัฐ การกำหนดนิยามเขตป่า ครอบคลุมพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้เขตป่า ในความหมายของรัฐแตกต่างจากป่า ในความหมายของประชาชนที่จำเป็นต้องพึ่งพาและการใช้ประโยชน์จากป่า นโยบายป่า พ.ศ. 2528 เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญครั้งแรกที่รัฐยอมรับว่าจำเป็นจะต้องมีการรักษาป่าไม้อย่างจริงจัง โดยกำหนดพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของประเทศ

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2540 มีสาระสำคัญ เห็นด้วยกับความคิดคนอยู่กับป่า โดยให้มีกระบวนการพิสูจน์สิทธิและการกำหนดแนวเขตร่วมกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดแนวเขตป่า ต่อมาได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อกำหนดหลักการและแนวทางในการผ่อนผันให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าและกระบวนการพิสูจน์สิทธิ แต่ในกระบวนการพิสูจน์กับไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจึงนำไปสู่ความขัดแย้งที่ซับซ้อน นโยบายประกาศพื้นที่ป่าหลายประเภททับซ้อนโดยไม่มีการสำรวจพื้นที่จริง ไม่กำหนดขั้นตอนให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทำให้ที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินเป็นพื้นที่ป่า ครอบคลุมที่ดินประเภทสาธารณสมบัติของทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชนซึ่งสร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

จึงได้เสนอมาตรการแก้ไขปัญหาโดยเร่งสำรวจตรวจสอบแนวเขตป่าที่ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชน และให้มีการพิสูจน์สิทธิอย่างโปร่งใสโดยประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน และไม่จำกัดหลักฐานเฉพาะแผนที่ทางอากาศ และหลักฐานทางราชการแต่ให้ความสำคัญกับหลักฐานของชุมชน พื้นที่ วิถีชีวิต และสภาพการทำกินของประชาชนประสานกับพยานบุคคล ในระหว่างดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาก็หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยุติการจับกุมหรือข่มขู่คุกคามประชาชนรวมทั้งยุติการดำเนินการใด ๆ อันอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับทางราชการมากขึ้น และผ่อนผันให้ประชาชนได้ทำกินในที่ดินเดิมของตนตามวิถีการผลิตเดิมของตนต่อไป สนับสนุนชุมชนและประชาสังคมในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรที่ดินป่าไม้ระบบนิเวศทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่ชายฝั่งทะเล เร่งรัดออกกฎหมายรับรองสิทธิชุมชนและระบบ

กรรมสิทธิ์ร่วม ของชุมชนที่ชุมชนดูแลจัดการที่ทำกินและการใช้ประโยชน์ร่วมกันตามจารีตประเพณีของชุมชน เรังรัดการพิสูจน์การครอบครองที่ดิน การอพยพประชาชนออกจากพื้นที่ที่ต้องใช้ในกรณีที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น และก่อนมีกระบวนการอพยพต้องมีการเตรียมการรองรับและให้ประชาชนที่ถูกอพยพมีส่วนร่วมในการกำหนดค่าชดเชยต่างๆ อย่างเป็นธรรมจนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย (อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์, 2558)

ส่วนมาตรการแก้ไขด้านกฎหมายต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าและอุทยานแห่งชาติทุกฉบับให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ทบพวนพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งหรือให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในเขตอุทยาน เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน เพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนถึงขั้นรุนแรงได้ การดำเนินการดังกล่าวควรผ่านกระบวนการทางศาลยุติธรรม ปรับปรุงพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ในประเด็นนิยามป่า ให้สอดคล้องกับสภาพที่ดินในปัจจุบัน

ประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 321 ล้านไร่ นโยบายการป่าไม้แห่งชาติและ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ 40 ของประเทศ ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้คงเหลือ 102 ล้านไร่เศษ จากการลดลงของพื้นที่ป่าจำนวนมากในระยะเวลาที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และสภาพของพืชและสัตว์หลายชนิด ซึ่งบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ หายากจะถูกคุกคามแล โดยเฉพาะพื้นที่ภูเขาต้นน้ำของภาคเหนือ จำนวนมากถูกบุกรุกทำลายเป็นภูเขาหัวโล้น เกิดภัยพิบัติดินโคลนถล่มและอุทกภัยสร้างความเสียหายอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา สถานการณ์ปัจจุบันมีแนวโน้มในการบุกรุกพื้นที่ป่าและลักลอบตัดไม้ ทำลายป่าเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้พื้นที่ป่าของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น การบุกรุกเพื่อขยายเพื่อการเกษตร การบุกรุกจับจองของนายทุน การออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย การขาดจิตสำนึกสาธารณะ และการบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบขาดประสิทธิภาพ โดยผู้กระทำผิดได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการที่สลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าอดีตที่ผ่านมา การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ใช้รูปแบบการปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยวประเภททั้งยืนต้นและล้มลุก การลักลอบตัดไม้มีการทำเป็นขบวนการใหญ่ ใช้บุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมืองและเงินทุนสนับสนุนการกระทำผิดเพื่อส่งขายยังต่างประเทศ ถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงภายในประเทศอีกรูปแบบหนึ่งและยังคงมีความรุนแรงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งหากไม่มีการป้องกันแก้ไขอย่างเร่งด่วนก็จะส่งผลให้มีการทำลายทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นจนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสมดุลธรรมชาติมากยิ่งขึ้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานการณ์ในภาพรวมของประเทศ

มีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้น มีหลายปัจจัย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
,2546)

1) นโยบายของรัฐบาลบางประการที่ผ่านมาส่งเสริมให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น เพราะต้องการนำพื้นที่ป่าไม้มาปฏิรูปเป็นพื้นที่เกษตร การส่งเสริมและการทปลูกยางพารา การเกษตรแปลงใหญ่ เป็นต้น

2) วัฏจักรของการทำลายป่าเริ่มต้นตั้งแต่การเข้าไปตัดไม้แล้วถาง ทำกินการขายของป่า ที่ดินป่า การเปลี่ยนมือ การครอบครองป่า จนไปถึงการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ในเขตป่า โดยเฉพาะ พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การสร้างโรงแรมรีสอร์ท หรือบ้านพักตากอากาศ ยังคงมีอยู่มาก

3) การขยายการครอบครองพื้นที่ของกลุ่มทุนเพื่อทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่โดยมุ่งผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่น

4) การขยายพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา เมื่อเกษตรกรต้องการผลผลิตเพิ่มก็ขยายพื้นที่เพิ่ม แทนที่จะพัฒนารูปแบบและวิธีการทำการเกษตรเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิต

5) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบหลายพื้นที่เจ้าหน้าที่มีการทุจริตหรือปล่อยปละละเลยจนกลุ่มผู้บุกรุกมีขนาดใหญ่ยากที่จะแก้ไขตามหลักกฎหมายได้

6) การถือครองที่ดินป่าไม้ของประชาชนที่ได้รับการยกเว้นหรือชะลอการจับกุม ยังไม่ได้ ได้รับความจัดระเบียบ และหลายพื้นที่ยังคงถือครองโดยผิดกฎหมาย

7) ปัญหาการบุกรุกแล้วถางป่ารายใหม่ยังคงมีอยู่ทั้งในเขตพื้นที่กร้างว่างเปล่าที่เป็นที่ดินของรัฐเช่น ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่สาธารณะและในเขตป่าอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

8) การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเฉพาะการลักลอบตัดไม้พะยุงและไม้สัก โดยอยู่ในชั้นวิกฤติและมีการกระทำกันเป็นขบวนการใหญ่มีชาวต่างชาติ ผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการลักลอบตัดไม้พะยุง เพื่อส่งไปขายยังต่างประเทศ เนื่องจากไม้พะยุงมีราคาแพง ทำให้คนกล้าที่จะกระทำ ผิดเพื่อแลกกับผลประโยชน์ เมื่อไม้พะยุงมีจำนวนเหลือน้อย ก็จะมีการลักลอบตัดไม้ชิงชันประคูดู มาทดแทนมากขึ้น

9) การลักลอบล่าและค้าสัตว์ป่า ยังคงมีขบวนการที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งในส่วนที่เป็นสัตว์ป่าในประเทศและสัตว์ป่าต่างประเทศ ทั้งนี้ประเทศไทยได้ถูก จัดให้เป็นประเทศทางผ่านของขบวนการล่าและค้าสัตว์ป่านานาชาติ

10) การยุบเลิกหน่วยงานป่าไม้จังหวัดและป่าไม้อำเภอ ส่งผลให้กรมป่าไม้ไม่มีหน่วยภูมิภาคในการบริหารจัดการและประสานหรือบริการหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่

11) งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่อยู่ รับผิดชอบของกรมป่าไม้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

12) การปฏิบัติงานในพื้นที่ป่าที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มีราษฎรเพื่อนบ้านเข้ามาลักลอบตัดไม้และขนลำเลียงกลับไปประเทศของตน เช่น ในส่วนของป่าสาละวดีที่มีแนวเขตติดต่อกับประเทศเมียนมาร์หรือป่ารอยต่อตามแนวเขตราชาอาณาจักรกัมพูชาและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการลักลอบตัดไม้พะยุง ประคู้ ชิงชัน บางครั้งมีกองกำลังติดอาวุธคุ้มกันการลักลอบตัดไม้ ซึ่งดังกล่าวเกินขีดความสามารถในการป้องกันของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

13) ผู้กระทำความผิดได้รับโทษที่ไม่ร้ายแรงเมื่อเทียบกับความผิดข้อหาอื่น ๆ

14) การขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น อาวุธปืน รถยนต์วิทยุสื่อสาร เป็นต้น

2. แนวทางการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

ดำเนินการ โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปี 2545 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นบรรทัดฐานในการตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ของป่า ทั้งป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ แล้วนำเอาภาพถ่ายทางอากาศปี 2554 โครงการ DMC ของกรมแผนที่ทหารมาตรวจสอบร่วมหากพื้นที่บริเวณใดที่ปรากฏในภาพถ่ายปี 2554 โลงเตียนไปจากปี 2545 แสดงว่าเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกใหม่อย่างแน่นอน ให้ดำเนินการ ตามกฎหมายได้ทันทีโดยให้ตรวจสอบและดำเนินการพร้อมกันทั่วประเทศโดยเฉพาะพื้นที่บุกรุกป่าใหม่ไม่มีมติคณะรัฐมนตรี หรือระเบียบใด ๆ ผ่อนผันให้ทั้งสิ้น ต้องดำเนินการตามกฎหมายทั้งหมดเพื่อพื้นที่ที่ถูกบุกรุก นำมาฟื้นฟูสภาพป่าแล้วบางแห่งอาจจัดทำให้เป็นป่าชุมชน มอบให้ชุมชนช่วยกันดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไปโดยใช้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจฯ, 2546)

1) ต้องไม่มีการบุกรุกเพิ่มเติมอีกนับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

2) ดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้ที่บุกรุกป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 41 และ กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้อย่างเคร่งครัด

3) จัดลำดับความเร่งด่วนกับนายทุนหรือผู้บุกรุกรายใหญ่ที่บุกรุกป่าไม้เป็นลำดับ แล้วดำเนินการกับรายอื่นๆ ต่อไป

4) การดำเนินการใด ๆ ต้องไม่กระทบต่อประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในพื้นที่พิสูจน์แล้วควรได้รับสิทธิในที่ดินตามกฎหมายหรือผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือการดำเนินการของภาครัฐ และจะต้องเป็นการแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นระบบอย่างยั่งยืน

นโยบายของรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแก้ไขปัญหาการบุกรุกควรมีดังต่อไปนี้ (ไพโรจน์ โลกนิยม, 2551)

1) องค์กรในการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติจะมีอีกกี่องค์กรก็ตามแต่ นโยบายต้องเป็นเอกภาพมิใช่ต่างคนต่างทำ ต้องมีกลไกทำงานในเรื่องเดียวกัน โดยเสนอ นโยบายต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อเป็นนโยบายแห่งชาติและเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน

2) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ซึ่งได้แก่กรณีพื้นที่ทับซ้อนระหว่างพื้นที่ของรัฐกับพื้นที่ทำกินของประชาชน โดยภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3) ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงพื้นที่แนวเขตป่า ถ้าประชาชนอาจจะให้ความยินยอมร่วมมือในการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าร่วมกับภาครัฐ

4) ความเห็นทั้งภาคประชาชนและภาครัฐต้องให้มีการแก้ไขปัญหาสิทธิที่ดินให้แบบเสร็จเรียบร้อยโดยเร็ว หลังจากการประกาศปรับปรุงพื้นที่แนวเขต โดยรัฐออกเอกสารสิทธิที่มั่นคง โดยมีกฎหมายรับรองแม้จะมีเงื่อนไขกำกับอย่างไรก็ตาม

5) เอกสารสิทธิที่มั่นคงคือความเห็นของภาคประชาชนและภาครัฐส่วนใหญ่มุ่งให้ความสำคัญในการป้องกันรักษาพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ตามความเป็นจริงเอาไว้ให้ได้ ดังนั้นหากมีการปรับปรุงแนวเขตโดยความเห็นชอบร่วมกันและมีการออกเอกสารสิทธิ์ตามหลักเกณฑ์ที่ทางการกำหนดเรียบร้อยแล้วและสามารถกำหนดนโยบายและแนวทางรักษาป่าที่เหลือตามความเป็นจริงอย่างเคร่งครัดโดยการสนับสนุนของภาคประชาชนได้

ปัญหาหลักที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรป่า มีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ (มุกดา สุขสมาน, 2538)

1) การขาดนโยบายการใช้ที่ดินที่มีความเหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในด้านการใช้ที่ดินและให้มีการใช้ที่ดินอย่างด้อยประสิทธิภาพ

2) กำลังคนและงบประมาณของกรมป่าไม้ไม่สอดคล้องกับภาระหน้าที่

3) กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

3. การจัดการพื้นที่กันชนและกฎหมายของต่างประเทศ

ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าและการลดลงของพื้นที่ป่าในนานาประเทศต่างก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับประเทศไทย ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีการดำเนินการในหลายประเทศ โดยการใช้พื้นที่กันชน มีดังนี้

1. สหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเนปาล

ได้มีการออกประกาศ การจัดการพื้นที่กันชน โดยมีสาระสำคัญดังนี้ Buffer Zone Management Rules, 2052, 1996, (พ.ศ. 2539)

1) การกำหนดพื้นที่กันชน การกำหนดพื้นที่กันชนของเนปาล จะพิจารณาจาก พื้นที่อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ ที่มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบ สถานการณ์ทางภูมิศาสตร์ของอุทยานและพื้นที่อนุรักษ์ สถานะของหมู่บ้านและการตั้งถิ่นฐานที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ที่อาจจะปฏิบัติและเหมาะสมจากจุดของการจัดการของเขตพื้นที่กันชน

2) การบริหารจัดการพื้นที่กันชน ผู้ดำเนินการจะต้องจัดทำและส่งแผนงานการจัดการพื้นที่กันชนให้กับกรมพัฒนาชุมชน แผนจัดการซึ่งเป็นแผนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ที่สมดุลของทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่กันชนจะต้องระบุรายละเอียดต่าง ๆ ให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด และจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐบาล จึงจะมีผลบังคับใช้

3) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการดำเนินการ จะต้องปฏิบัติงานตามกรอบแผนที่ได้รับอนุมัติ และมีหน้าที่ ดำเนินการตามแนวพระราชดำริโครงการในความรับผิดชอบของตนในทางที่เหมาะสม การจัดการการดำเนินงานและการบำรุงรักษาตามความรับผิดชอบของโครงการ ระดมการมีส่วนร่วมของผู้นับถือและแรงงาน ในการดำเนินการของโครงการ ส่งงบประมาณประจำปี ได้รับงบประมาณและอื่น ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดการการปรับปรุงและการบำรุงรักษา โดยการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการบำรุงรักษาจากผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ กำหนดชนิดปริมาณพื้นที่ที่จะใช้วิธีการเวลา และค่าใช้จ่ายสำหรับทรัพยากรป่าไม้ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี กำหนดพื้นที่ทุ่งเลี้ยงสัตว์ชนิดจำนวนของสัตว์และค่าธรรมเนียมการปศุสัตว์

2. สหรัฐอเมริกา

รัฐจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา โดยสภาของรัฐสภาของรัฐ ได้ออกกฎหมายในการคุ้มครองและป้องกันพื้นที่สงวน Law on the System of Protected Territories, 1996, (พ.ศ. 2539) โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างอาณาเขตที่ได้รับการคุ้มครองเพื่อการคุ้มครองและการต่ออายุมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของประเทศ ระบบนิเวศน์ที่หายากและโดดเด่นพันธุ์พืชและสัตว์ การก่อ

ตัวของธรรมชาติและพื้นที่ทางวัฒนธรรม สร้างความมั่นใจในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษา การ สันทนาการ และทรัพยากรธรรมชาติ และมีการมีกล่าวถึงพื้นที่กันชนดังนี้

1) การจัดตั้งพื้นที่กันชน กฎหมายของรัฐจอร์เจีย ได้บัญญัติถึงการจัดตั้งพื้นที่กันชน คือ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องมีการจัดตั้งพื้นที่กันชน คือ ในการจัดตั้งพื้นที่กันชน ในพื้นที่ ในเขตสงวนแห่งชาติสวนสาธารณะ แห่งชาติ อนุสาวรีย์ทางธรรมชาติ บริเวณเขตสงวนชีวมณฑลชีวะจะต้องมีการกำหนดพื้นที่ขึ้น และการใช้พื้นที่ดังกล่าวจะต้องเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะกระทำในพื้นที่ได้จะต้องมีระบุไว้ในแผนบริหารจัดการ และต้องได้รับอนุมัติจากรัฐจอร์เจีย

2) การจัดการพื้นที่กันชน การดำเนินการตามนโยบายของรัฐในการจัดตั้งพื้นที่กันชน และการดำเนินงาน ให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และกระทรวงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีอำนาจดังต่อไปนี้ คือ

(1) การตรวจสอบว่ามีการดำเนินการตามขั้นตอนแผนในเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

(2) กำหนดมาตรการเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบพื้นที่กันชน

(3) พัฒนาและประสานงานระเบียบวิธีการเกี่ยวกับเขตคุ้มครอง

(4) ออกใบอนุญาตสำหรับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่กันชน

(5) วางแผนและประสานงานกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการขยายพันธุ์พืชและสัตว์เฉพาะถิ่นที่หายากและสูญพันธุ์

(6) เพื่อประสานงานในพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครอง เกี่ยวกับแผนการจัดการหน่วยงานท้องถิ่นของเขตปกครองที่ได้รับการคุ้มครอง มีอำนาจหน้าที่ คือ คุ้มครองและฟื้นฟูพื้นที่คุ้มครองและระบบนิเวศน์พืชและสัตว์ป่า ป้องกันการทำลายคดขึ้นกับสัตว์ ป้องกันการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตต่างถิ่น คูแลและฟื้นฟูวัฒนธรรม ร่วมมือกับรัฐบาลท้องถิ่น (ในกรณีที่มีความจำเป็นเช่นเดียวกันกับรัฐบาลของหลายภูมิภาค) รัฐบาลและหน่วยงานที่ไม่ใช่ภาครัฐกลุ่มต่าง ๆ

3) การดำเนินกิจกรรมพื้นที่ กิจกรรมที่จะกระทำได้ต้องได้รับอนุญาต ตามประเภทของพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองได้รับอนุญาตภายในอาณาเขตที่ได้รับการคุ้มครองจะถูกกำหนดตามประเภทของพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองตลอดจนข้อตกลงและอนุสัญญาระหว่างประเทศ กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดินแดนที่ได้รับการป้องกัน จะต้องได้รับการควบคุม ขั้นตอนการควบคุมจะต้องระบุรายละเอียดไว้ในข้อบังคับและแผนจัดการของแต่ละพื้นที่ที่ได้รับการป้องกัน ภายใน

อาณาเขตที่ได้รับการคุ้มครองเป็นสิ่งต้องห้ามไม่ให้ ทำลายหรือปรับเปลี่ยนระบบนิเวศตามธรรมชาติ ทำลาย (ขุดรากลอน โคน) ทำลายหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการแสวงประโยชน์หรือด้วยเหตุผลอื่นใด ทำลายระบบนิเวศหรือสายพันธุ์ตามธรรมชาติอันเป็นผลมาจากมลพิษ

4. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชน

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้องกับ ดิน น้ำ อากาศ และสัตว์ป่าอย่างแยกกันไม่ออก (อานาจ เจริญศิลป์, 2543) ในปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้หลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีการบัญญัติถึงการคุ้มครองพื้นที่อนุรักษ์ และมืองค์กรที่เป็นหน่วยงานราชการรับผิดชอบอย่างชัดเจน แต่ก็ปรากฏว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จากปัญหาดังกล่าวกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่บังคับใช้ในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติในเรื่องพื้นที่กันชน และหน้าที่อนุรักษ์รักษาพื้นที่ป่าเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยที่ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย หรือประชาชนที่อาศัยทำกินบริเวณรอบนอกพื้นที่อนุรักษ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ หรือบริหารจัดการพื้นที่ป่าแต่อย่างใด ทำให้การแก้ไขปัญหาของรัฐยังไม่อาจทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยมีข้อจำกัดบางประการที่หน่วยงานภาครัฐมักจะกล่าวอ้างเสมอคือ งบประมาณและบุคลากรมีน้อยไม่เพียงพอทำให้ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายลดน้อยลง ส่งผลต่อการเกิดปัญหาการทำลายป่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์รักษาป่าของไทยมีดังต่อไปนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ ซึ่งได้บัญญัติถึงบรรดา กฎเกณฑ์ทั้งหลายที่จัดระเบียบทางการเมืองการปกครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้วางหลักกฎเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในมาตรา 43 มีเรื่องการจัดการบำรุงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 50 ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม มาตรา 57 รัฐจะต้องอนุรักษ์คุ้มครองบำรุงรักษาพื้นที่บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิด

ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ดำเนินการ และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการดำเนินการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชน หรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

2. พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484

เป็นกฎหมายที่ควบคุมการทำไม้หวงห้าม และการเก็บหาของป่าสงวนห้าม การเก็บค่าภาคหลวง การแปรรูปไม้ การนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่และการประทับตราไม้ การทำไม้หวงห้ามและการเก็บของป่าจะต้องได้รับอนุญาตและจะต้องจ่ายค่าภาคหลวง ยกเว้นในกรณีที่เป็นการตัดไม้โดยเจ้าพนักงานเพื่อบำรุงรักษาป่า การค้นคว้า หรือการทดลองในทางวิชาการ และเป็นกรณีที่เป็นการเก็บเศษไม้ ปลายไม้ที่ล้มขอนนอนไฟ มีลักษณะเป็นไม้ฟืน ซึ่งไม่ใช่ไม้สักหรือไม้หวงห้ามพิเศษ นอกจากนี้ยังห้ามมิของป่าหวงห้ามไว้ในครอบครองเกินกว่าที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวง ยกเว้นแต่จะได้รับอนุญาตก่อน ห้ามโค่นหรือตัดต้นรวงผึ้ง หรือต้นไม้ที่ฝังจับทำรังอยู่ และห้าม ก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า หรือกระทำการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่า เว้นแต่จะกระทำภายในเขตที่ได้มีการประกาศจำแนกไว้เป็นประเภทเกษตรกรรม ป่า ตามความหมายนี้มีความหมายกว้างครอบคลุมที่ดินทั้งหลายที่ยังไม่มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ป่าสงวน ตลอดจนที่รกร้างว่างเปล่าและที่ดินสาธารณประโยชน์ด้วย กฎหมายนี้กำหนดโทษทางอาญาทั้งจำทั้งปรับในกรณีฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ (กอบกุล ราชชนาคร: 2550)

2.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 54 ห้ามมิให้ผู้ใด ก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่น เว้นแต่จะกระทำภายในเขตที่ได้จำแนกไว้เป็นประเภทเกษตรกรรม และรัฐมนตรีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาหรือ โดยได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

การขออนุญาตและการอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 55 ผู้ใดครอบครองป่าที่ได้ถูกแผ้วถางโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งมาตราก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้แผ้วถางป่านั้น

2.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 72 ตรี ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 54 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีความผิดตามมาตรา 54 นี้ ถ้าได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินยี่สิบห้าไร่ ผู้กระทำความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท

ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา 54 นี้ ถ้าปรากฏว่า บุคคลนั้นได้ยึดถือครอบครองป่าที่ตนได้กระทำความผิด ศาลมีอำนาจที่สั่งให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิด ออกไปจากป่านั้นได้ด้วย

3. ประมวลกฎหมายที่ดิน

ประมวลกฎหมายที่ดินมีสาระสำคัญ คือเรื่อง การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งมีเอกสิทธิเป็น โฉนดที่ดิน ซึ่งมีหลักเกณฑ์และวิธีการในการ ได้มาซึ่งโฉนดที่ดิน ตามที่กฎหมายกำหนด และกฎหมายดังกล่าวได้กล่าวถึงที่ดินของรัฐ ที่ สาระสำคัญคือ บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของ แผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และ ดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังว่านี้ รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวง การเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้ เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการ ของทบวงการเมืองอาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่นหรือนำไปจัดเพื่อ ประชาชนได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนจัดหา ที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ แต่ถ้า พลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้น ได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้ว การถอน สภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวน ไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้ หรือไม่ต้องการหวงห้าม หรือสงวนต่อไป เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวง การเมืองซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ใช้หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชน ให้กระทำโดย

พระราชบัญญัติ และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ประมวลกฎหมายที่ดินยังให้อำนาจในการจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนโดยคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ในการ วางนโยบายการจัดที่ดิน เพื่อให้ประชาชนมีที่ดินสำหรับอยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีพตามควรแก่สภาพ วางแผนการถือครองที่ดิน สงวนและพัฒนาที่ดินเพื่อจัดให้แก่ประชาชน สงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน อนุมัติโครงการการจัดที่ดินของทบวงการเมือง ควบคุมการจัดที่ดินตามประมวลกฎหมายนี้และกฎหมายอื่น ปฏิบัติการเกี่ยวกับที่ดินตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย มอบหมายให้ทบวงการเมืองที่เกี่ยวข้องดำเนินการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งในมาตรานี้แทนคณะกรรมการได้ตามที่เห็นสมควร ปฏิบัติการอื่นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น วางระเบียบหรือข้อบังคับกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการจัดที่ดิน

4. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการรักษาพื้นที่ป่าให้คงอยู่ซึ่งตามเหตุในการตรากฎหมายเมื่อปีพ.ศ. 2507 ต้องการรักษาพื้นที่ป่าให้คงอยู่ร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศโดยการกำหนดและประกาศให้มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อีกทั้งกฎหมายยังมีวัตถุประสงค์ในควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโดยการอนุญาตให้ประชาชนสามารถเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนที่มีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมได้เป็นการชั่วคราวตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่รัฐได้กำหนด และให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าสงวน โดยกฎหมายได้ให้อำนาจอำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ รักษาการพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กับให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่โดยมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ตามมาตรา 5 จากกฎหมายฉบับนี้มีเหตุในตรากฎหมายเนื่องจากการลดลงของพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมากรัฐต้องการรักษาพื้นที่ป่าให้คงอยู่ร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ จึงเป็นเหตุให้รัฐต้องตรากฎหมายฉบับนี้เพื่อรักษาพื้นที่ป่าไว้ โดยให้อำนาจในการกำหนดพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนให้อำนาจในการรักษาคุ้มครองดูแลและป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าหรือการบุกรุกพื้นที่ป่า โดยเป็นกฎหมายได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการที่จะมอบอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่หน่วยงานใดในการรับผิดชอบ

4.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 14 ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่

(1) ทำไม้หรือเก็บหาของป่าตามมาตรา 15 เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตามมาตรา 16 มาตรา 16 ทวิ หรือมาตรา 17 ตีรี กระทำการตามมาตรา 17 ใช้ประโยชน์ตามมาตรา 18 หรือกระทำการตามมาตรา 19 หรือมาตรา 20

(2) ทำไม้หวงห้ามหรือเก็บหาของป่าหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม

มาตรา 15 การทำไม้หรือการเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำได้เมื่อได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราว ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใด โดยเฉพาะการอนุญาตให้เป็นไปตามแบบ ระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 16 อธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติคราวละไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ไม่เกินสามสิบปี ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตเป็นส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ จะอนุญาตโดยให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่เห็นสมควรก็ได้

(2) การเข้าทำประโยชน์เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่คราวละไม่เกินสิบปีโดยให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องขอรับใบอนุญาตเก็บหาของป่า และไม่ต้องเสียค่าภาคหลวงของป่าตามพระราชบัญญัตินี้ สำหรับแร่ ดินขาว หรือหิน แล้วแต่กรณีการขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 18 อธิบดีมีอำนาจออกระเบียบการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การเข้าไป การผ่านหรือการใช้ทาง

(2) การนำหรือปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไป

ระเบียบตามวรรคหนึ่ง จะใช้บังคับในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งใดให้ประกาศ ณ ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการกำนัน และที่ทำการผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ที่ป่าสงวนแห่งชาติแห่งนั้นตั้งอยู่

มาตรา 19 เพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแล รักษาหรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติอธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ กระทบการอย่างหนึ่งอย่างใดในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้

4.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 31 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 14 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาทในกรณีความผิดตามมาตรา 14 นี้ ถ้าได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินยี่สิบห้าไร่ หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่

- (1) ไม้สัก ไม้ยาง ไม้สนเขา หรือไม้หวงห้ามประเภท ข. ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้หรือ
- (2) ไม้อื่นที่เป็นต้นหรือเป็นท่อนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างรวมกันเกินยี่สิบห้าต้นหรือท่อน หรือรวมปริมาตรไม้เกินสี่ลูกบาศก์เมตร หรือ
- (3) ต้นน้ำลำธาร หรือ
- (4) พื้นที่ชายฝั่ง

ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงสองล้านบาท

ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา 14 นี้ ถ้าปรากฏว่าบุคคลนั้นยึดถือหรือครอบครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดคนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนสั่งให้ผู้กระทำความผิดรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง หรือนำสิ่งใด ๆ อันก่อให้เกิดการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติออกจากป่าสงวนแห่งชาติภายในระยะเวลาที่กำหนด

มาตรา 33/1 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 18 หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งตามมาตรา 25 (1) หรือ (2) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับนอกจากต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งแล้ว ผู้ไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 18 หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งตามมาตรา 25 (1) หรือ (2) ยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง

5. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการสูญเสียที่ดินของชาวไร่ชาวนาและความไม่เป็นธรรมจากการเช่าที่ดินและการทำเกษตร การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรตามความหมายในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว คือ การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อการเกษตร

นั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันการเกษตรได้เช่าซื้อเช่าหรือเช่าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดีขึ้น (วิระชัย นาควิบูลย์ วงศ์, 2550)

โดยพระราชบัญญัตินี้ ให้อำนาจสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร นำที่ดินของรัฐประเภทที่เป็นที่ดินสาธารณะ ที่ราชพัสดุ ที่รกร้างว่างเปล่า และที่ดินป่าสงวนเสื่อมโทรมมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เมื่อที่ดินนั้นผ่านการประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาพร้อมทั้งมีแผนที่แสดงเขตเป็นลายที่ไปที่ดินดังกล่าว สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรสามารถนำมาจัดให้เกษตรกรเช่าทำประโยชน์โดยการเช่าหรือเช่าซื้อโดยมีระเบียบการจัดที่ดินดังนี้

- 1) ไม่เกิน 50 ไร่สำหรับเกษตรกรแต่ละครอบครัวใช้ประกอบเกษตรกรรม
- 2) ไม่เกิน 100 ไร่สำหรับเกษตรกรแต่ละครอบครัวใช้ประกอบเกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ใหญ่ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศกำหนด
- 3) จำนวนที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้นเห็นสมควร สำหรับสถาบันเกษตรกร
- 4) ถ้าเป็นที่ดินของรัฐและเกษตรกรครอบครองอยู่ก่อนแล้วก่อนเวลาที่คณะกรรมการกำหนดจะจัดให้ตามที่ครอบครองแต่ไม่เกิน 100 ไร่ โดยต้องจ่ายค่าเช่าหรือค่าชดเชยในส่วนที่เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตามสิทธิการเช่าทำประโยชน์ในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร บุคคลที่ได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจะทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังบุคคลอื่นมิได้ เว้นแต่เป็นการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือสำนักงานปฏิรูปที่ดินทำกินเพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

5.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 25 การกำหนดเขตที่ดินในท้องที่ใดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาในพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่ง ให้มีแผนที่แสดงเขตและระบุท้องที่ที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย แผนที่ดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกาการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดเฉพาะที่ดินที่จะดำเนินการ

ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหลักก็ได้ โดยให้ดำเนินการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในเขตท้องที่อำเภอที่มีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ หรือต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นประกอบเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนที่มีผลผลิตต่อไร่น่าเป็นเกณฑ์ในการจัดอันดับความสำคัญในการกำหนดเขตก่อนหลัง ในกรณีที่ถือเขตของตำบลหรืออำเภอเป็นเขตปฏิรูปที่ดินนั้นให้หมายถึงเฉพาะที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล

ให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยมิชักช้า และให้ดำเนินการสำรวจที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และวางโครงการเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในท้องที่ทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร ให้เสร็จภายในสามปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 26 เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใดแล้ว

(1) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน แต่พลเมืองเลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือได้เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันก็ดี หรือพลเมืองยังใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่ หรือยังไม่เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เมื่อได้จัดที่ดินแปลงอื่นให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทน โดยคณะกรรมการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ดี ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินดังกล่าว โดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้

(2) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้สงวนหรือหวงห้ามไว้ตามความต้องการของทางราชการ เมื่อกระทรวงการคลังได้ให้ความยินยอมแล้ว ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินดังกล่าว โดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้

(3) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินนั้นอยู่นอกเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้

(4) ถ้าเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติส่วนใดแล้ว เมื่อสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จะนำที่ดินแปลงใดในส่วนนั้นไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้พระราช

กฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในที่ดินแปลงนั้น และให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้โดยไม่ต้องดำเนินการเพิกถอนตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตาม (4) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และมีอำนาจในการให้เช่าที่ดินอันเป็นป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าวได้ และให้ค่าเช่าที่ได้มาตกเป็นของกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

5.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 47 ผู้ใดขัดขวางหรือไม่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 23 หรือมาตรา 27 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 48 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประกาศของรัฐมนตรีซึ่งออกตามมาตรา 33 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

6. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยตรง แต่ก็มีบทบัญญัติในมาตรา 43 และ 44 ที่ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในการออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเข้าลักษณะตามที่กำหนด ให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่ที่อยู่ในข่ายที่จะประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้แก่ พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้โดยง่ายหรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ ฉะนั้นหากพื้นที่ป่าใดเข้าลักษณะดังกล่าวก็อาจประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้ พร้อมกันนั้นกฎหมายบัญญัติให้มีการกำหนดมาตรการควบคุมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินหรือจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตดังกล่าว ซึ่งรวมถึงการกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการที่จะต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตลอดจนวิธีการเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น ๆ ได้จากประกาศให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม อาจเป็นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญที่จะส่งเสริมกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าโดยตรง (กอบกุล ราชะนาคร, 2550)

รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการเสนอต่อรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติเข้าดำเนินการ เพื่อใช้มาตรการคุ้มครองอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง

เช่นเดียวกันกับที่สามารถกระทำได้ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในพื้นที่ที่มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือเขตควบคุมมลพิษ หากปรากฏว่าพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤติซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้

6.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 43 ในกรณี que ปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลาย หรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตรา 44 ในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา 43 ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้ ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

(1) กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ หรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(2) ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจเป็นอันตราย หรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติ หรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(3) กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้น ให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(4) กำหนดวิธีจัดการ โดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

(5) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

มาตรา 45 ในพื้นที่ใดที่ได้มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือเขตควบคุมมลพิษ

ตามพระราชบัญญัตินี้ไว้แล้ว แต่ปรากฏว่ามีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยทันทีและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือไม่สามารที่จะทำการแก้ไขปัญหาได้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีขออนุมัติเข้าดำเนินการเพื่อใช้มาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามมาตรา 44 ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้นได้

เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่ รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครอง และกำหนดระยะเวลาที่จะใช้มาตรการคุ้มครองดังกล่าวในพื้นที่นั้นการขยายระยะเวลาตามประกาศในวรรคสอง ให้กระทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี โดยทำเป็นประกาศในราชกิจจานุเบกษา

6.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 99 ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา 43 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 100 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 44 หรือตามประกาศของรัฐมนตรีตามมาตรา 45 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

7. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2562

กฎหมายดังกล่าว ให้ความหมายของที่ราชพัสดุว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เว้นแต่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นต้นว่า ที่ชายดลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ส่วนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลและขององค์การปกครองท้องถิ่น ไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ มีกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุ และการโอนกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุเฉพาะที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุอื่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ราชพัสดุเฉพาะที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของ

แผ่นดิน ที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เมื่อเลิกใช้เพื่อประโยชน์เช่นนั้น หรือเมื่อสิ้นสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว หรือที่ราชพัสดุที่ทางราชการหวงห้ามไว้และทางราชการไม่ประสงค์จะหวงห้ามอีกต่อไป ให้ถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือถอนการหวงห้ามแล้วแต่กรณี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

7.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 6 ที่ราชพัสดุ ได้แก่

- (1) อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด
- (2) ที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ
- (3) ที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของทางราชการตามกฎหมาย

มาตรา 7 อสังหาริมทรัพย์ดังต่อไปนี้ ไม่เป็นที่ราชพัสดุ

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน แต่ไม่รวมถึงที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะหรือเพื่อประโยชน์ของทางราชการตามกฎหมาย

(2) อสังหาริมทรัพย์อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกัน

(3) อสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) อสังหาริมทรัพย์ขององค์การมหาชน ซึ่งได้มาโดยมีผู้อุทิศให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้หรือทรัพย์สินขององค์การมหาชนนั้น โดยไม่ได้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินหรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

(5) อสังหาริมทรัพย์ของสถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งได้มาโดยมีผู้อุทิศให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้หรือทรัพย์สินของสถานศึกษานั้น โดยไม่ได้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินหรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

(6) อสังหาริมทรัพย์ของหน่วยงานของรัฐที่มีกฎหมายจัดตั้ง ซึ่งได้มาโดยมีผู้อุทิศให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้หรือทรัพย์สินของหน่วยงานของรัฐนั้น โดยไม่ได้ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินหรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

(7) อสังหาริมทรัพย์ที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติยกเว้นไว้ไม่ให้ถือเป็นที่ราชพัสดุ

มาตรา 8 ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ราชพัสดุ ให้กรมธนารักษ์มีหน้าที่ในการปกครอง ดูแล และบำรุงรักษาที่ราชพัสดุ ส่วนการใช้และการจัดหาประโยชน์ให้เป็นไปตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งใช้ที่ราชพัสดุ มีหน้าที่ใช้ที่

ราชพัสดุให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความตกลงที่ทำไว้กับกรมธนารักษ์ และมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ดูแลและบำรุงรักษาที่ราชพัสดุให้คงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์อยู่เสมอและระมัดระวังมิให้เกิดการบุกรุกหรือความเสียหายใด ๆ แก่ที่ราชพัสดุ

(2) จัดทำรายงานเกี่ยวกับการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา และใช้ที่ราชพัสดุเสนอต่อกรมธนารักษ์ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 25 การจัดหาประโยชน์ที่ราชพัสดุต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการและให้กระทำได้เพื่อการดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนการดำเนินภารกิจของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ

(2) การสาธารณประโยชน์หรือสาธารณกุศล การสงเคราะห์ข้าราชการ หรือสวัสดิการของข้าราชการ

7.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 45 ผู้ใดเข้าไปในที่ราชพัสดุเพื่อยึดถือหรือครอบครองทั้งหมดหรือแต่บางส่วนโดยไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนการใช้ประโยชน์ที่ราชพัสดุโดยปกติสุข หรือทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ที่ราชพัสดุ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรา 45 ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ราชพัสดุนั้นด้วยบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าว ให้รับเสียทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดหรือมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

มาตรา 46 ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 45 เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

8. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

กฎหมายพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการรักษาพื้นที่ป่า และทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่โดยการกำหนดและประกาศให้มี

พื้นที่อุทยานแห่งชาติ และให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยกฎหมายได้ให้อำนาจอำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ รักษาการพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กับให้อำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่โดยมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นหน่วยงานรับผิดชอบตามมาตรา 5 กฎหมายฉบับนี้มีเหตุผลในตรากฎหมายเนื่องจากรัฐต้องการที่จะสงวนรักษาพื้นที่ป่าที่มีความสมบูรณ์ให้คงอยู่ จากสถานการณ์ที่พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมีมากขึ้นจากการบุกรุกพื้นที่ป่าและการตัดไม้ทำลายป่าโดยให้อำนาจในการกำหนดพื้นที่ป่าให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนให้อำนาจในการรักษาคุ้มครองดูแลและป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าหรือการบุกรุกพื้นที่ป่า โดยเป็นกฎหมายได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการที่จะมอบอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่หน่วยงานใดในการรับผิดชอบ

8.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 6 เมื่อปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเหมาะสมที่จะกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตซึ่งจัดทำด้วยระบบภูมิสารสนเทศหรือระบบอื่นซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย

เมื่อพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งมีผลใช้บังคับแล้ว ให้มาตรการบังคับหรือมาตรการคุ้มครองในพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่กฎหมายอื่นจะได้กำหนดมาตรการในเรื่องดังกล่าวไว้ไม่ต่ำกว่ามาตรการที่กำหนดในพระราชบัญญัติ

มาตรา 18 ในการคุ้มครอง บำรุง ดูแล รักษา และการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้จัดให้มีแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งพร้อมแผนที่แสดงรายละเอียดและแนวเขตการจัดการพื้นที่เพื่อเสนออธิบดีให้ความเห็นชอบ เมื่ออธิบดีให้ความเห็นชอบแผนการบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ให้หัวหน้าอุทยานแห่งชาติที่มีหน้าที่รับผิดชอบในอุทยานแห่งชาตินั้นปิดประกาศแผนที่และแนวเขตการจัดการท้ายประกาศไว้ ณ สถานที่ที่เปิดเผย และดำเนินการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้เป็นไปตามแผนการบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าว

การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติและการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด โดยการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดังกล่าวต้องไม่กระทบต่อลักษณะพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติหรือเป็นพื้นที่เปราะบางของระบบนิเวศ และต้องรักษาไว้ซึ่งสภาพความเป็นอุทยานแห่งชาติด้วย

แผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ อย่างน้อยต้องประกอบด้วยวิธีการ
ดำเนินการแนวทางการจัดการ และการกำกับดูแลการใช้พื้นที่ และให้มีการรับฟังความคิดเห็นและ
การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และประชาชนด้วย

ในการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และ
ประชาชนตามวรรคสามให้นำประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามความในมาตรา 8 วรรคสาม มาใช้
บังคับด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 19 ภายในอุทยานแห่งชาติห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด
ดังต่อไปนี้

(1) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ
ให้เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากเดิม

(2) เก็บหา นำออกไป กระทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ
ซึ่งไม้ ดิน หิน กรวด ทราย แร่ ปิโตรเลียม หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น หรือกระทำการอื่นใดอันส่ง
ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) ล่อหรือนำสัตว์ป่าออกไปหรือกระทำให้เป็นอันตรายแก่สัตว์ป่าด้วยประการใด ๆ

(4) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ทะเล ท่วมตื้น เหือด
แห้งเน่าเสีย หรือเป็นพิษ

(5) ปิดกั้นหรือทำให้เกิดขวางกั้นทางน้ำหรือทางบก

(6) เข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์

(7) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใด ๆ เข้าไป

(8) ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง

(9) ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิงไหม้

(10) กระทำให้หลักเขตหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขต ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มี
ตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย สูญหาย หรือไร้ประโยชน์

8.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 40 ผู้ใดกระทำการหรืองดเว้นกระทำการไม่ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดย
มิชอบด้วยกฎหมาย และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ
วนอุทยานสวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ผู้นั้นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐตามมูลค่า
ทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น

ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ
ระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นผลมาจากการกระทำการ

หรือวงเวียนกระทำการของบุคคลใดตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้นั้นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการดังกล่าวด้วยมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติตามวรรคหนึ่งให้ถือตามมูลค่าหรือบัญชีรายการที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 41 ผู้ใดยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากเดิมในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 19 (1) ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่สี่แสนบาทถึงสองล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีความผิดตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการนำหรือปล่อยสัตว์ที่เป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรงในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาตินั้นผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

9. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสัตว์ป่าโดยการกำหนดประเภทของสัตว์ป่าเป็นสงวน และกำหนดและประกาศให้มีพื้นที่เขตห้ามล่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมในการขยายพันธุ์สัตว์ป่าต่อไป และให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลรักษาพื้นที่เขตห้ามล่าเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า กฎหมายฉบับนี้มีเหตุผลในการตรากฎหมายเนื่องจาก รัฐต้องการอนุรักษ์สัตว์ป่าจากสถานการณ์ที่สัตว์ป่าลดจำนวนลง รัฐจึงตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่า และอนุรักษ์รักษาพื้นที่ป่าโดยการกำหนดพื้นที่ป่าให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่ของสัตว์ป่า โดยกฎหมายได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการที่จะมอบอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่หน่วยงานใดในการรับผิดชอบ

9.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 47 เมื่อปรากฏว่าบริเวณพื้นที่ใดมีสภาพธรรมชาติสมควรต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอย่างปลอดภัย และรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศให้คงเดิม เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตนั้นด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

เมื่อพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งมีผลใช้บังคับแล้ว ให้มาตรการบังคับหรือ มาตรการคุ้มครองในพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่กฎหมายอื่นจะ ได้กำหนดมาตรการในเรื่องดังกล่าวไว้ไม่ต่ำกว่ามาตรการที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 48 พื้นที่ที่จะกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ต้องมิได้เป็นที่ดินที่มี หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือกฎหมายอื่นของ บุคคลใด เว้นแต่เป็นที่ดินของหน่วยงานของรัฐ

การกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบ ดูแลรักษา หรือเป็น ของหน่วยงานของรัฐ หรือมีหน่วยงานของรัฐได้รับอนุญาตให้มีการใช้หรือทำประโยชน์ ให้กรม อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช ขอความเห็นจากหน่วยงานของรัฐนั้นก่อน

ในการกำหนดพื้นที่บริเวณใดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ให้มีการรับฟังความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และประชาชน เพื่อนำมาประกอบการ พิจารณาดำเนินการ ทั้งนี้ ตามประกาศที่รัฐมนตรีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 55 ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) กระทำให้หลักเขต ป้าย เครื่องหมายแสดงแนวเขต หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่ง พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย สูญหาย หรือไว้ ประโยชน์

(2) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า หรือทำด้วยประการใดให้ เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติเดิม

(3) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมตื้น เหือดแห้งนำ เสีย หรือเป็นพิษ

(4) ปิดกั้นหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก

(5) เก็บหา นำออกไป กระทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้ ดิน หิน กรวด ทราย แร่ ปิโตรเลียม หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น หรือกระทำการอื่นใดอันส่ง ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ

(6) ปลูกต้นไม้หรือพฤษชาติอื่น ๆ หรือนำหรือปล่อยสัตว์ทุกชนิดเข้าไปเพื่อ ประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษา การวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการ การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์หรือสารคดี การถ่ายภาพ การศึกษาธรรมชาติ การบำรุงรักษาโครงสร้างสาธารณูปโภค พื้นฐาน หรือเพื่อความมั่นคงทางพลังงาน พนักงานเจ้าหน้าที่อาจอนุญาตให้บุคคลกระทำการตาม (4) (5) หรือ (6) ได้ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนด ทั้งนี้ การกระทำนั้นต้องอยู่ในความควบคุมดูแล

ของพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่รบกวนการดำรงชีวิตตามธรรมชาติของสัตว์ป่าเกินสมควร และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาต และการอนุญาต และการควบคุมดูแลตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

9.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 87 ผู้ใดกระทำการหรือละเว้นกระทำการไม่ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ผู้นั้นต้องชดใช้ค่าเสียหายตามมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น

ค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพนั้นด้วย

หลักเกณฑ์ในการคำนวณมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นผู้เสียหายในการฟ้องคดี

10. พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562

ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจในการจัดตั้งป่าชุมชนนอกพื้นที่เขตนุรักษ์ มีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าชุมชนตามอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการดูแล

ที่ป่าชุมชนในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่จัดตั้งตามกฎหมายโดยมีกฎหมายให้อำนาจในการจัดตั้ง และให้ประชาชนมีหน้าที่ในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าชุมชน โดยมีองค์กรของรัฐควบคุมดูแลภายในพื้นที่ป่าชุมชนมีกฎ ระเบียบและข้อบังคับ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกป่าชุมชนที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

10.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“ป่าชุมชน” หมายความว่า ป่านอกเขตนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืนตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 6 เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง สมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน โดยป่าชุมชนต้องจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- (1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ
- (2) การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชนโดยการปลูกป่าทดแทน
- (3) การเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน
- (4) การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนาการควบคุมดูแล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน
- (5) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 7 การจัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่ป่าหรือพื้นที่อื่นของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ไม่มี ผลเป็นการเปลี่ยนแปลงเขตหรือเพิกถอนพื้นที่ป่า หรือเปลี่ยนแปลงสถานะหรือถอนสภาพพื้นที่อื่น ของรัฐที่นำมาจัดตั้งเป็นป่าชุมชน และมีให้นำกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวน แห่งชาติมาใช้บังคับเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเพิกถอนป่าชุมชน โดยให้ใช้ระเบียบที่ คณะกรรมการนโยบายกำหนดตามมาตรา 18 แทน เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 8 การจัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่อื่นของรัฐ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราช กฤษฎีกาพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของ ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชน กรรมการจัดการป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน รวมทั้ง หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดตั้งป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชน การควบคุมดูแลป่าชุมชน การเพิกถอนป่าชุมชน และการอื่นที่จำเป็น

มาตรา 31 เพื่อให้การจัดตั้งป่าชุมชน สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 5 การจัดการป่าชุมชน การกำหนดขนาดของพื้นที่และสัดส่วนการใช้ ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชนให้คำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ ขนาดของชุมชน และศักยภาพของ ชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการป่าชุมชนด้วย

การกำหนดขนาดของพื้นที่ป่าชุมชนและสัดส่วนการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่า ชุมชนตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด

มาตรา 42 เมื่อได้ประกาศการจัดตั้งป่าชุมชนแล้ว ให้ผู้ซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีตาม มาตรา 33 (2) เป็นสมาชิกป่าชุมชน และ (3) เป็นคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

ประเภท คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของสมาชิกป่าชุมชนและกรรมการจัดการป่า ชุมชนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสมาชิกป่าชุมชน การเลือกตั้งคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

องค์ประกอบและจำนวนกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การดำรงตำแหน่ง แทนกรรมการจัดการป่าชุมชนที่พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ คณะกรรมการนโยบายกำหนด

มาตรา 43 การจัดการป่าชุมชน ให้กระทำโดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนร่วมกับ สมาชิกป่าชุมชน ซึ่งต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของป่าชุมชนและแผนจัดการป่าชุมชนที่ได้รับ อนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ทั้งนี้ การแสดงเจตนาของคณะกรรมการจัดการป่า ชุมชนให้กระทำโดยมติคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

มาตรา 50 ภายในป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิเข้าป่าชุมชนเพื่อการพักผ่อนหย่อน ใจและมีสิทธิใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชนซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนจัดการป่า ชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การเก็บหาของป่าในป่าชุมชน

(2) การใช้ประโยชน์จากไม้ให้ทำได้ในบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยต้องไม่ใช่ ประโยชน์จากไม้ทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ทำได้ตามความจำเป็นเพียงเฉพาะเพื่อใช้ สอยในครัวเรือนของสมาชิกป่าชุมชน หรือใช้ในกิจกรรมสาธารณะภายในชุมชนนั้น

(3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอื่นในป่าชุมชนให้ทำได้ตามความจำเป็น ต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนของสมาชิกป่าชุมชน หรือใช้ในกิจกรรมสาธารณะภายในชุมชน นั้น การใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชนตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นไปอย่างสมดุลและ ยั่งยืนไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ หรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน และให้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด โดย ระเบียบดังกล่าวจะกำหนดข้อห้ามการใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชนชนิดหรือ ประเภทใด หรือกำหนดให้การใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชนชนิดใด ประเภทใด หรือกรณีใด ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดด้วยก็ได้

มาตรา 63 ภายในป่าชุมชน ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) ยึดถือ ครอบครอง หรือใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกิน

(2) ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ขุดหาแร่ ล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองตาม กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า หรือกระทำการด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อม เสี่ยงแก่สภาพป่าชุมชน เว้นแต่เป็นการกระทำของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษา และป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน หรือเป็นการกระทำของกรรมการจัดการป่า ชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าชุมชนหรือสมาชิกป่าชุมชน ตามแผนจัดการป่าชุมชนที่ได้รับอนุ มัติจาก คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

(3) ใช้ประโยชน์จากไม้ เว้นแต่เป็นการกระทำตามมาตรา 50 (2) หรือมาตรา 52

(4) ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง เว้นแต่เป็นการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนตามมาตรา 44 (3) เช่น การสร้างหอดูดูดไฟฟ้า ฝายชะลอน้ำที่ปกคลุมตะเวน หรือศาลาเรียนรู้ โดยสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวต้องมีลักษณะกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่เป็น การทำลายสภาพธรรมชาติเดิม และต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดก่อน

10.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 82 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายตามมาตรา 17 ต้องระวางโทษปรับทางปกครองไม่เกินห้าหมื่นบาท และปรับทางปกครองอีกวันละไม่เกินหนึ่งพันบาทจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง

มาตรา 83 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการนโยบายตามมาตรา 18 ต้องระวางโทษปรับทางปกครองไม่เกินหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท และปรับทางปกครองอีกวันละไม่เกินสามพันบาทจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง

มาตรา 94 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 63 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีความผิดตามมาตรา 94 ถ้าเป็นการกระทำในบริเวณเพื่อการอนุรักษ์หรือกระทำแก่ไม้ทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 95 บรรดาไม้ ของป่า หรือทรัพย์สินที่บุคคลได้มาหรือได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะมีความผิดที่มีโทษทางปกครองหรือโทษทางอาญา ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

11. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนและการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2562

กฎหมายฉบับดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์กิจการใด ๆ อันจำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็น ในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ถ้ามิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืน และในการกำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน ต้องระบุนามประสงคของการเวนคืน เจ้าหน้าที่เวนคืน กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่

ที่จะเวนคืนเท่าที่จำเป็น ให้มีแผนที่หรือแผนผังประเมินเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนและแสดงเขตที่ดินที่อยู่ในบริเวณที่ประเมินนั้น ดัดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกานั้น

11.1 บทบัญญัติที่เป็นสาระสำคัญ

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“เวนคืน” หมายความว่า การให้ได้มาซึ่งที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่มีใช้ของ รัฐตามเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ แต่ไม่รวมถึงการให้ได้มาโดยวิธีการซื้อขายตาม มาตรา 33 วรรคสอง มาตรา 34 มาตรา 35 และหมวด 4 การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยวิธีการ ซื้อขาย

มาตรา 7 เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ได้มาซึ่งที่ดินเพื่อการอันจำเป็นในกิจการ สาธารณูปโภคการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างอื่น หรือเพื่อนำไปชดเชยให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของที่ดินที่ถูกเวนคืนตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อมิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่นให้เวนคืนตามหมวดนี้

ประโยชน์สาธารณะตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงการผังเมือง การส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตร การปฏิรูปที่ดิน การจัดรูปที่ดิน การอนุรักษ์ โบราณสถานและแหล่งทางประวัติศาสตร์ การอุตสาหกรรม และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

มาตรา 8 เมื่อมีความจำเป็นต้องเวนคืนที่ดินตามมาตรา 7 และจำเป็นต้องสำรวจ เพื่อให้ทราบถึงที่ดินที่ต้องได้มาโดยแน่ชัด ให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืน โดยในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- (1) วัตถุประสงค์แห่งการเวนคืน
- (2) ระยะเวลาการใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา
- (3) แนวเขตที่ดินที่จะเวนคืนเท่าที่จำเป็น
- (4) ระยะเวลาการเริ่มต้นเข้าสำรวจ
- (5) เจ้าหน้าที่เวนคืน
- (6) แผนที่หรือแผนผังแสดงแนวเขตที่ดินที่จะเวนคืน

การกำหนดวัตถุประสงค์ตาม (1) จะกำหนดหลายวัตถุประสงค์ตามความจำเป็นก็ได้ใน กรณีมีเหตุจำเป็น จะแก้ไขเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ตาม (1) ก็ได้ แต่ต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาแก้ไข เพิ่มเติม และต้องกระทำภายในกำหนดระยะเวลาตาม (2)

ในการจัดทำแผนที่เพื่อกำหนดแนวเขตที่ดินที่จะเวนคืน ให้กรมที่ดินส่งสำเนาแผนที่ ระบายที่ดินที่เกี่ยวข้องให้แก่เจ้าหน้าที่ตามที่เจ้าหน้าที่ร้องขอ โดยให้เจ้าหน้าที่ได้รับยกเว้น ค่าธรรมเนียมทั้งปวงที่เรียกเก็บตามประมวลกฎหมายที่ดิน

เมื่อมีการตราพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 17 แล้ว ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานประมาณ จัดสรรเงินค่าทดแทนที่จะต้องจ่ายตามพระราชบัญญัตินี้เสนอพร้อมกับการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาต่อคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับแผนการดำเนินการที่เจ้าหน้าที่ได้จัดทำระยะเวลาการใช้จ่ายและตามกำลังเงินของแผ่นดิน โดยให้นำเงินนอกงบประมาณหรือเงินรายได้มาประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 17 เว้นแต่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 8 ใช้บังคับแล้ว ถ้าในแนวเขตที่ดินที่จะเวนคืนนั้น

(1) มีที่ดินแปลงใดหรือส่วนใดที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแต่พลเมืองเลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือได้เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ให้ความยินยอมแล้ว หรือพลเมืองยังใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่หรือยังไม่เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ให้ความยินยอมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย และเจ้าหน้าที่ได้จัดที่ดินแปลงอื่นให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดแล้ว ให้พระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 8 มีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับที่ดินเฉพาะแปลงหรือส่วนที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนดังกล่าว โดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพหรือโอนตามประมวลกฎหมายที่ดิน และให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าครอบครอง ดูแล และใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นได้

(2) มีที่ดินแปลงใดหรือส่วนใดที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้สงวนหวงห้ามไว้ตามความต้องการของทางราชการ เมื่อกระทรวงการคลังให้ความยินยอมหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการหวงห้ามให้ความยินยอม และได้รับความยินยอมจากหน่วยงานของรัฐที่ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่ในวันที่พระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 8 ใช้บังคับ ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืนนั้นมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือถอนการหวงห้ามสำหรับที่ดินเฉพาะแปลงหรือส่วนที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนดังกล่าว โดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพหรือถอนการหวงห้าม ตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุหรือตามประมวลกฎหมายที่ดิน แล้วแต่กรณี และให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจครอบครอง ดูแล และใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นได้

(3) มีที่ดินแปลงใดหรือส่วนใดที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการ

อื่นตามประมวลกฎหมายที่ดิน และที่ดินนั้นอยู่นอกเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อได้แจ้งให้กระทรวงมหาดไทยทราบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าครอบครอง คูแถม และใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นได้

(4) มีที่ดินแปลงใดหรือส่วนใดที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ให้เจ้าหน้าที่ขอความเห็นชอบการใช้พื้นที่นั้นจากอธิบดีกรมป่าไม้ และเมื่ออธิบดีกรมป่าไม้ให้ความเห็นชอบแล้ว ให้พระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๘ มีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติเฉพาะแปลงหรือส่วนที่จำเป็นต้องใช้ตามวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนดังกล่าวตั้งแต่วันที่อธิบดีกรมป่าไม้ให้ความเห็นชอบ โดยมีต้องดำเนินการเพิกถอนสภาพตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ และให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าครอบครอง คูแถม และใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นได้

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ถ้าเจ้าหน้าที่ได้จ่ายค่าตอบแทนให้แก่กระทรวงการคลัง ตามอัตรา

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กระทรวงการคลังกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีแล้วให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นตกเป็นของเจ้าหน้าที่

11.2 บทกำหนดโทษ

มาตรา 64 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 12 มาตรา 28 วรรคสี่ หรือมาตรา 39 แล้วแต่กรณี ผู้ใดขัดขวางการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ตามมาตราดังกล่าวโดยไม่มีเหตุอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5. แผน และนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชน

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่า จนได้กำหนดในแผนงานและนโยบายของรัฐในการจัดการพื้นที่ป่าให้มีความสมบูรณ์ และลดปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่า โดยมีแผนและนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

1. แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ด้านที่ 5 มีเป้าหมาย

1. อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อย่างยั่งยืน มีสมดุล

2. ฟื้นฟูและสร้างใหม่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ

3. ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโต บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ

4. ยกย่องระดับกระบวนการทัศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล

มีตัวชี้วัดเพื่อบรรลุเป้าหมาย

1. พื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
2. สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมได้รับการฟื้นฟู
3. การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
4. ปริมาณก๊าซเรือนกระจก มูลค่าเศรษฐกิจฐานชีวภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจให้เติบโตและมีความเป็นธรรมบนความสมดุลของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วยเศรษฐกิจฐานชีวภาพ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม สามารถลดความเลื่อมล้ำของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและลดปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้ โดยมีเป้าหมายสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นแต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำลง ผ่านแนวทางและมาตรการต่าง ๆ เช่นการบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่สีเขียวและป่าไม้ รักษาฐานทรัพยากรสัตว์ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร และเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ

(1) เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยส่งเสริมและสร้างเศรษฐกิจฐานชีวภาพอุบัติใหม่ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีคุณภาพ

(2) อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในและนอกถิ่นกำเนิด โดยเฉพาะสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยลดอัตราการสูญเสียชีวิตพันธุ์ที่ถูกคุกคาม ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น และแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ตลอดจนควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเฉพาะถิ่น สัตว์ป่าและพันธุ์พืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ให้เป็นฐานทรัพยากรที่มั่นคง ควบคู่กับการลดภัยคุกคามและการบริหารจัดการไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสัตว์ป่ากับคนและชุมชน

รวมถึงการสร้างระบบฐานข้อมูลในรูปแบบธนาคารพันธุกรรม โดยให้ความสำคัญกับพันธุกรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อระบบนิเวศและ/หรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมเชื้อพันธุ์และองค์ความรู้สำหรับใช้ประโยชน์ในอนาคตและคงความหลากหลายทางพันธุกรรม มีการส่งเสริมมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ และมาตรการจูงใจในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างกลไกการใช้ประโยชน์ในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และพัฒนาระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงพัฒนาและบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่งเสริมพัฒนาและการใช้แนวคิดผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดการเก็บค่าบริการเชิงนิเวศในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พร้อมทั้งการศึกษา สำรวจ และวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศที่มีความสำคัญ ทั้งในและนอกพื้นที่คุ้มครอง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และพื้นที่วิกฤต เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลให้ได้มาตรฐาน สะดวกต่อการเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ และการส่งเสริมการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ

(3) อนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ โดยฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและการป้องกันตลิ่งและฝายชะลอน้ำ มีการวางแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำบนพื้นฐานของการรักษาสมดุลนิเวศ ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ คู คลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ มีระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย ระบบเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของชุมชนให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล สนับสนุนให้มีโครงข่ายการสัญจรทางน้ำที่สะดวก ปลอดภัย ประหยัดและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชน องค์กรเอกชน เอกชน มีความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักต่อคุณค่าและความสำคัญของแม่น้ำ คู คลอง

(4) รักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยหยุดยั้งการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกบุกรุก มีการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และมีการบูรณาการทุกหน่วยงานในการเฝ้าระวังและป้องกันการบุกรุกป่า ส่งเสริมการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าธรรมชาติที่เสื่อมโทรม พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย พื้นที่ป่าต้นน้ำบนพื้นที่สูงชัน และพื้นที่แนวกันชนส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชุมชน ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำที่เหมาะสมและไม่เกิดผลกระทบ โดยกำหนดสิทธิชุมชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าจะต้องคำนึงถึงความเปราะบางของระบบนิเวศขีดจำกัด และศักยภาพในการฟื้นตัว เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และมีการปลูกป่าเพิ่มขึ้นตามหลักการผู้ได้รับประโยชน์จากป่าเป็นผู้ดูแลป่า ส่งเสริมปลูกป่าเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมจากป่าปลูกแบบครบวงจร สร้างกลไกหรือระบบตัดฟันระยะยาวที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและกฎหมาย

สำหรับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ของเอกชน โดยให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ควบคู่กับการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสามารถระบุแหล่งกำเนิดของไม้ และป้องกันการลักลอบนำไม้ออกจากป่ารวมถึงการสร้างและพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการเรียนรู้ทางธรรมชาติในเขตชุมชนเมืองและชนบทเพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์และรู้สึกใกล้ชิดธรรมชาติ เกิดความรู้สึกหวงแหน เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และได้รับความสุขจากทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้งการแก้ไขปัญหาชุมชนที่ทำกินในเขตป่า โดยเน้นการใช้ประโยชน์ที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน การจัดทำแผนที่แนวเขตพื้นที่สีเขียว ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่สีเขียวรายจังหวัด การส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน และป่าครอบครัวแบบมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนทุกระดับอายุให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(5) ส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมการบริโภคและการผลิตสีเขียวอย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคและการผลิต วิชิตคิดและวิถีชีวิตของบุคคลและองค์กรให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด การสร้างการมีจิตสำนึกในการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมกรรมการบริโภคอย่างพอเพียงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์และมาตรการทางสังคมจูงใจผู้บริโภคและผู้ผลิต การสร้างระบบและกลไกการเฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบ และควบคุมมลพิษในภาคการผลิต และการใช้มาตรการการตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการลดขยะเป็นศูนย์ จัดการขยะแบบเบ็ดเสร็จยั่งยืน การลดการปล่อยมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการจัดการการปล่อยมลพิษจากภาคการผลิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีมลพิษต่ำโดยกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การมีระบบจัดการของเสียจากแหล่งกำเนิดมลพิษทุกประเภทที่เพียงพอและมีการจัดการมลพิษได้เป็นไปตามมาตรฐาน มีการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ประกอบการอย่างเคร่งครัด รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน การพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกด้วยการวิจัย พัฒนาวัตถุดิบและเทคโนโลยี การเพิ่มศักยภาพการผลิต การใช้ และตลาด ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกและเข้าถึงองค์ความรู้ด้านพลังงาน พร้อมทั้งการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสีเขียวทั้งระบบ ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนให้ทุกหน่วยงานของรัฐมีการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่ได้รับการรับรองผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมให้ภาคเอกชนใช้สินค้าและบริการจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งมีการส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ดำเนินการเพื่อรองรับการปลูกป่าและเพิ่มพื้นที่สีเขียว

เขียวในพื้นที่เอกชน การปรับปรุงกลไกรัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชนและภาคเอกชน

2. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการสร้างการเติบโตของประเทศจากกิจกรรมทางทะเลที่หลากหลายควบคู่ไปกับการดูแลฐานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งหมด ภายใต้อำนาจและสิทธิประโยชน์ของประเทศที่พึงมีพึงได้ เพื่อความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องทะเลที่ถูกต้องและเพียงพอ เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเล ปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ พัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(1) เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเล โดยเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศในด้านต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจภาคทะเลให้มีบทบาทเป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศอินโดจีนและประชาคมอาเซียน เร่งลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร กระจายประโยชน์ที่เกิดขึ้นให้ทั่วถึง เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งส่งเสริมและสร้างเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเล ส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนให้คำนึงถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมพัฒนาศักยภาพคนและการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการกับก๊าซเรือนกระจก พร้อมรับมือกับผลจากสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ตลอดจนเศรษฐกิจภาคทะเล การปรับตัวต่อสถานะการเปลี่ยนแปลง และมีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของระบบนิเวศที่เป็นมาตรฐาน มีระบบเศรษฐศาสตร์และเครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ โดยผู้ใช้ประโยชน์ หรือต่อผู้ทำความเสียหายต่อทรัพยากร และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ชายฝั่งทะเลและในทะเลที่มีประสิทธิภาพ มีฝั่งชายฝั่งและฝั่งทะเลชัดเจน กำหนดพื้นที่การพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรในพื้นที่

(2) ปรับปรุง ฟื้นฟู และสร้างใหม่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ โดยรักษาแนวปะการังที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว รักษาป่าชายเลนที่สำคัญต่อการดูดซับก๊าซเรือนกระจก รักษาแหล่งหญ้าทะเลที่สำคัญต่อประมงและสัตว์ทะเลหายาก มีพื้นที่คุ้มครองทางทะเลที่มีประสิทธิภาพในรูปแบบต่าง ๆ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชนในการดูแลจัดการพื้นที่ พัฒนากลไกคุ้มครองสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ การท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ที่มีมาตรฐานระดับสากล พร้อมทั้งมีระบบควบคุมและตรวจสอบผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงมูลค่าของ

ระบบนิเวศและสิ่งมีชีวิตทางทะเล กระบวนการมีส่วนร่วมชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ รวมถึงมีระบบตรวจสอบ แจ้งเตือน ติดตาม และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพในปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ สัตว์ทะเลหายาก ห่วงโซ่อาหาร และคุณภาพอาหารทะเล รวมถึงมีการกระจายความรู้ด้านทะเลในทุกระดับชั้นและครอบคลุมทุกรูปแบบ และมีกิจกรรมการสร้างความรู้ตระหนักทางทะเล มีระบบศูนย์ข้อมูลความรู้เชิงรุกที่เข้าถึงได้ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล มีการศึกษาวิจัยเรื่องทะเลอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาฐานข้อมูลเป็นคลังรวมความรู้ด้านผลประโยชน์ทางทะเลเพื่อให้คำปรึกษาช่วยการตัดสินใจของผู้บริหารและให้บริการความรู้แก่ประชาชน ที่จะนำความรู้ไปพัฒนาให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

(3) พื้นที่ชายหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชายฝั่งทะเลได้รับการป้องกันและแก้ไขทั้งระบบและมีนโยบายการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม โดยจัดการชายฝั่งประเทศไทยทั้งหมดแบบบูรณาการ ชายฝั่งทะเลได้รับการป้องกัน แก้ไขปัญหา และมีนโยบายการจัดการชายฝั่งที่เหมาะสมมีแผนแม่บทกำหนดวิธีการจัดการในแต่ละพื้นที่ที่สำคัญทั่วประเทศ มีการลดพื้นที่ที่มีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยใช้รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่เหมาะสม รวมถึงการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งในบริเวณที่ยังไม่เกิดปัญหา

(4) พัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการท่องเที่ยวทางทะเลมีการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ การลดความเหลื่อมล้ำ และดูแลผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ การดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยวทางทะเล การพัฒนาท่าเรือทั้งระบบให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาการท่องเที่ยวทางทะเลรูปแบบใหม่ พัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางท่าเรือสำราญในภูมิภาค การจัดทำแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวในอนาคต ส่งเสริมให้ประเทศเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชย์นาวีของภูมิภาค พัฒนาการเดินเรือสินค้าตามแนวชายฝั่งให้เติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการประเมินทรัพยากรประมง เพื่อใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพ การท าประมงที่คำนึงถึงความสมดุลของทรัพยากร ควบคุมและยกเลิกเครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง และป้องกันไม่ให้เรือประมงผิดกฎหมาย ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศเข้ามาทำ การประมงที่ผิดกฎหมาย เร่งพัฒนาการจัดการด้านการเพาะเลี้ยงในทะเล ที่สอดคล้องกับแผนการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ทางทะเล การศึกษาวิจัยเพื่อน าคความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาพัฒนาการประมงครบวงจร เพื่อให้ประเทศยังคงเป็นผู้นำด้านการผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์ประมงมูลค่าสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ มุ่งเน้นลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ ปรับปรุงการบริหารจัดการภัยพิบัติทั้งระบบ

และการสร้างขีดความสามารถของประชาชนในการรับมือและปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อมทั้งสนับสนุนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

(1) ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการเมืองเพื่อมุ่งสู่เมืองคาร์บอนต่ำ และพื้นที่สีเขียวในทุกรูปแบบ รวมทั้งสนับสนุนการจัดการด้านการเกษตรที่มีผลประโยชน์ร่วมในการลดก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งเร่งฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่ป่าเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บก๊าซเรือนกระจก

(2) มีการปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูล การคาดการณ์สภาพภูมิอากาศและระบบเตือนภัยล่วงหน้าที่รวดเร็ว แม่นยำและมีประสิทธิภาพ และมีการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและลดผลกระทบทั้งในเชิงโครงสร้างและไม่ใช่โครงสร้างเพื่อเตรียมรับมือกับภัยพิบัติภัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิสังคมของประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการภัยพิบัติภัยทั้งระบบ โดยคำนึงถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระยะยาว รวมถึงการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน ชุมชน และเมืองในการรับมือและปรับตัวต่อผลกระทบจากภัยพิบัติภัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(3) มุ่งเข้าสู่การลงทุนที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐและภาคเอกชน โดยบูรณาการนโยบายและแผนพัฒนาประเทศในทุกสาขา โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการส่งเสริมสินค้าและบริการคาร์บอนต่ำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างเป็นระบบ และพัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแรงจูงใจและสนับสนุนการลงทุนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งพัฒนารูปแบบทางธุรกิจด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศพร้อมทั้งมีการพัฒนากฎหมายเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) พัฒนาและสร้างระบบรับมือปรับตัวต่อ โรคอุบัติใหม่และ โรคอุบัติซ้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ โดยพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณสุข เครือข่ายเตือนภัยและเฝ้าระวังโรคให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมประชากรกลุ่มเสี่ยงที่มีความอ่อนไหวต่อปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ ต่อ โรคอุบัติใหม่ โรคอุบัติซ้ำ การพัฒนาระบบสาธารณสุขสิ่งแวดล้อมและเวชศาสตร์ป้องกันทั้งระบบ

4. พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง มีข้อกำหนด รูปแบบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้พื้นที่

ตามศักยภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการพัฒนา “เมืองน่าอยู่ ชนบทมั่นคง เกษตรยั่งยืน อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนผังภูมินิเวศ การพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศ พัฒนาพื้นที่ต้นแบบตามแผนผังภูมินิเวศในทุกจังหวัดอย่างยั่งยืน ลดการปลดปล่อยมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเกษตรอัจฉริยะ สงวนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุทยานธรณีวิทยา แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

(1) จัดทำแผนผังภูมินิเวศเพื่อการพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมรวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศอย่างเป็นเอกภาพ โดยจัดทำและพัฒนาระบบการเชื่อมโยง จัดการ และ วิเคราะห์ ข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อการจัดทำแผนผังภูมินิเวศระดับประเทศ รวมถึงสนับสนุนการบริหารจัดการตามศักยภาพของภูมินิเวศ จัดทำแผนผังภูมินิเวศของพื้นที่ตามเกณฑ์และมาตรฐานการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อม การกำหนดเขตพื้นที่แนวกันชน พ้องทั้งการจัดทำผังเมืองและชนบท ตามเกณฑ์มาตรฐานและองค์ประกอบของผังเมืองรวมด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน คมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การจัดทำแผนผังพื้นที่เขตเกษตรเศรษฐกิจ แผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก เพื่อใช้ในการพัฒนาการเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ การจัดทำผังพื้นที่อุตสาหกรรมตามเกณฑ์มาตรฐานตลอดจนตัวชี้วัดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ การจัดทำผังพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน

(2) พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรม และ อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน พัฒนาชนบทมั่นคง พัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมปลอดภัย พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานธรณีวิทยา แหล่งโบราณคดี มรดกอาเซียนและมรดกโลก มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรมอัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่น

(3) จัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบ ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐานสากล โดยปรับปรุงมาตรฐานสิ่งแวดล้อมของประเทศตามมาตรฐานสากล และบังคับใช้มาตรฐานสิ่งแวดล้อมด้านดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพกับทุกภาคส่วนอย่างเคร่งครัด การพัฒนามาตรฐานและระบบจัดการมลพิษกำเนิดใหม่ พร้อมทั้งจัดมลพิษและแก้ไขฟื้นฟูผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพอันเกิดจากโครงการพัฒนาประเทศด้าน

ต่าง ๆ มีการพัฒนาและใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อลดมลพิษและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง ด้วยเป้าหมาย 3R (Reduce, Reuse, Recycle) พร้อมทั้งมีกลไกกำกับดูแลการจัดการขยะและมลพิษอย่างเป็นระบบทั้งประเทศ

(4) สงวนรักษา อนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อุตสาหกรรม และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติและฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยกำหนดให้ภาครัฐเป็นแกนกลางในการให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ และบูรณาการทุกภาคส่วนในการเพิ่มและรักษาพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ในภาพรวมของประเทศ การฟื้นฟูระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพพร้อมกับการปรับปรุงกฎหมายและบังคับใช้เรื่องการใช้ประโยชน์ของชุมชนในพื้นที่ป่าอย่างสมดุล การพัฒนาและส่งเสริมกลไกคาร์บอนเครดิต และกลไกค่าตอบแทนการให้บริการของระบบนิเวศ และการสงวนรักษาอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งโบราณคดี มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อุตสาหกรรม และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน โดยจัดให้มีมาตรการชดเชยและแรงจูงใจในการดำเนินการ

(5) พัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น โดยการสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมือง ชุมชนและเครือข่าย ที่ประกอบด้วยภาคีสำคัญตามบริบทของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงการพัฒนาาร่วมกันในทุกระดับและพัฒนาศักยภาพ องค์กร เพื่อการพัฒนาเมือง ชุมชน และเครือข่าย ให้มีทักษะทัดเทียมกับประเทศอื่นในระดับสากล โดยพัฒนาสหกรณ์ วิชากิจชุมชน หรือ องค์กรธุรกิจประจำชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกลไกทางเศรษฐศาสตร์ในการพัฒนาผลผลิตตามมาตรฐานสากล ธุรกิจชุมชนแบบครบวงจร และตลาดเพื่อเกษตรกร โดยเกษตรกร พร้อมกับส่งเสริมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และรายได้ให้กับชุมชน

(6) เสริมสร้างระบบสาธารณสุข สุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการป้องกัน โรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ ตลอดจนควบคุมการแพร่ระบาดของโรคเหล่านี้ โดยศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เพิ่มขีดความสามารถในการติดตาม วิเคราะห์และประเมินแนวโน้มสถานการณ์ปัญหาโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำและสร้างความพร้อมของภาคีเครือข่ายในการรับมือกับภาวะฉุกเฉินจากโรคระบาดต่าง ๆ

5. พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นพัฒนาระบบจัดการน้ำทั้งระบบ เพื่อให้เกิดความมั่นคง เพิ่มผลิตผลในเรื่องการจัดการและใช้น้ำทุกภาคส่วน ดูแลภัยพิบัติจากน้ำทั้งระบบ พัฒนาความมั่นคงทางพลังงานอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างเหมาะสม ให้มี

ประสิทธิภาพ เพิ่มศักยภาพและการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาความมั่นคงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัย และเป็นฐานการผลิตที่มีผลผลิตภาพสูง

(1) พัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ โดยจัดให้มีน้ำสะอาดใช้ทุกครัวเรือนในชุมชนชนบท ในปริมาณ คุณภาพ และราคาที่เข้าถึงได้ มีระบบการจัดการน้ำชุมชนที่เหมาะสม พร้อมทั้งส่งเสริมฟื้นฟู อนุรักษ์ พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่พักน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติแอ่งน้ำบาดาล การระบายน้ำชายฝั่ง ให้มีปริมาณและคุณภาพน้ำ และใช้ประโยชน์ได้ตามเกณฑ์ มีการจัดทำแผนป้องกัน พื้นที่ อนุรักษ์ ร่วมกับแผนรักษาเขตต้นน้ำ แผนป้องกันแผ่นดินถล่ม แผนอนุรักษ์ พื้นที่ อนุรักษ์ รักษาสภาพสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำธรรมชาติ ตามพื้นที่ที่กำหนดและตามความสำคัญ และมีการพัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบให้มีระดับความมั่นคงในระดับสากล โดยการจัดการและใช้น้ำที่สมดุล ทนสมัย ทนการผัน และสร้างความเป็นธรรม ใช้ระบบทั้งทาง โครงสร้าง กฎระเบียบ การบริหารจัดการการจัดหาและใช้น้ำที่ได้สมดุล ระบบและกลไกการจัดสรรน้ำที่เป็นธรรม การยกระดับผลผลิตภาพการใช้น้ำให้เทียบเท่าระดับสากล รวมทั้งการเตรียมความพร้อมทางบุคลากร สังคม สารสนเทศและการสื่อสาร การพัฒนาเครื่องมือการจัดการ การดำเนินการเพื่อสร้างสมดุล สร้างวินัยของประชาชนในการใช้น้ำและการอนุรักษ์อย่างรู้คุณค่า พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สารสนเทศกับนานาชาติ และการดำเนินการร่วมใช้น้ำกับแม่น้ำระหว่างประเทศ โดยพิจารณาและดำเนินการโครงการบูรณาการและเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นร่วมกับระดับสากล และมีการจัดระบบการจัดการน้ำในภาวะวิกฤติ ให้สามารถลดสูญเสีย ความเสี่ยง จากภัยพิบัติที่เกิดจากน้ำตามหลักวิชาการให้อยู่ในขอบเขตที่ควบคุมที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ได้ และสามารถฟื้นตัวได้ในเวลาอันสั้น

(2) เพิ่มผลผลิตของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่า และสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำ ให้ทัดเทียมกับระดับสากล โดยจัดให้มีน้ำเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของเขตเมืองเพื่อการอยู่อาศัย การพาณิชย์และบริการ พร้อมระบบจัดการน้ำในเขตเมือง มีระบบแผนผังน้ำ ระบบกระจายน้ำดี ระบบรวบรวมน้ำเสีย ระบบระบายน้ำ สำหรับภาคบริการในเขตเมือง รวมถึงชุมชนเมืองให้เพียงพอต่อความต้องการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยพัฒนาระบบน้ำในเมืองที่มีความเชื่อมโยง มีแหล่งน้ำสำรอง การใช้น้ำซ้ำในพื้นที่วิกฤติพร้อมทั้งจัดให้มีน้ำใช้เพียงพอสำหรับการพัฒนาเกษตร อุตสาหกรรม และท่องเที่ยว รวมทั้งมีระบบดูแลน้ำภายในพื้นที่สำหรับผู้น้ำในนิคมเกษตร อุตสาหกรรมสมัยใหม่ พื้นที่ชลประทาน พื้นที่เกษตรหน้าฝน พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ แหล่งท่องเที่ยว เกษตรพลังงาน เกษตรเพิ่มมูลค่าและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยทบทวนระบบน้ำตามการปรับโครงสร้างเกษตรและอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนไป เน้นปรับโครงสร้างการใช้น้ำการ

จัดสรรน้ำในแต่ละภาคส่วน พร้อมทั้งการเพิ่มผลิตภาพของการใช้น้ำ โดยการใช้อย่างมีคุณค่า การนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพการส่งและการใช้น้ำทุกภาคส่วน และเพิ่มการเก็บกักในพื้นที่ มีระบบการขออนุญาตใช้น้ำตามเกณฑ์และความสำคัญ เพื่อสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการและรองรับการเติบโตของเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

(3) พัฒนาความมั่นคงพลังงานของประเทศ และส่งเสริมการใช้พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ทดแทนเชื้อเพลิงฟอสซิลในการผลิตไฟฟ้า รวมทั้งพัฒนาวิธีการบริหารจัดการระบบไฟฟ้าทั้งด้านอุปทานและด้านอุปสงค์ให้มีประสิทธิภาพและความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถรองรับพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกที่เพิ่มขึ้นในระบบได้อย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ พร้อมทั้งสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคอุตสาหกรรม และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ และภาคครัวเรือน รวมทั้ง สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับการกักเก็บพลังงาน และระบบโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ เพื่อให้สามารถผลิตไฟฟ้าจากพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกได้ในสัดส่วนที่สูงขึ้น และการผลิตไฟฟ้าที่มีการกระจายศูนย์มากขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้กลไกการตลาดหรือมาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการด้านพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(4) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานโดยลดความเข้มข้นของการใช้พลังงานโดยสนับสนุนการอนุรักษ์และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดต้นทุนพลังงานของประเทศ ด้วยการส่งเสริมผ่านเครื่องมือและกลไกทางการเงินและมีใช้การเงิน รวมทั้งมาตรการทางกฎหมาย พร้อมทั้งส่งเสริมการออกแบบอาคารประหยัดพลังงาน สนับสนุนทางการเงินและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการก่อสร้างและออกแบบอาคาร มีการรณรงค์และให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในด้านการประหยัดพลังงาน ส่งเสริมให้ใช้อุปกรณ์และเครื่องจักรที่ประหยัดพลังงาน การใช้ฉนวนกั้นความร้อนเกี่ยวกับยานยนต์และอุปกรณ์ประหยัดไฟฟ้าต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมระบบโลจิสติกส์และการขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(5) พัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชนในมิติปริมาณคุณภาพ ราคาและการเข้าถึงอาหาร โดยบริหารจัดการทรัพยากรทางการเกษตรและเพิ่มผลิตภาพการเกษตรแบบบูรณาการ โดยเน้นให้เกิดความมั่นคงทางอาหารภายในประเทศและเกษตรอาหารมูลค่าเพิ่มสูง พร้อมทั้งเพิ่มพื้นที่เกษตรผสมผสาน จัดเขตการเกษตร มีการใช้มาตรการการตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบเพื่อลดการบุกรุกและทำลายพื้นที่ป่า รวมทั้งมีการพัฒนาเกษตรกรุ่นใหม่ เพิ่มการจ้างงานในภาคเกษตรเพื่อรองรับเศรษฐกิจชีวภาพ รวมทั้งยกระดับอาชีพเกษตรกรให้มีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม

6. ยกระดับกระบวนการทศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมของคนไทย พัฒนาเครื่องมือและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ รองรับการเติบโตที่มีคุณภาพในอนาคต รวมทั้งจัดตั้งและพัฒนาระบบการยุติธรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้ง พัฒนา และดำเนินโครงการยกระดับกระบวนการทศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ

(1) ส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย โดยปรับปรุงกลไกรัฐและพัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชนและภาคเอกชนให้รองรับการเติบโตที่มีคุณภาพในอนาคต มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ การตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้รองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(2) พัฒนาเครื่องมือ กลไกและระบบยุติธรรม และระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการเติบโตที่มีคุณภาพในอนาคต โดยพัฒนาและยกระดับการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นกลไกในการป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่สำคัญ พร้อมทั้งประยุกต์ใช้นวัตกรรมเวทิดิจิทัลเพื่อรังสรรค์นโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน พร้อมทั้งพัฒนาระบบประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ คุ้มครองและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม และกระบวนการมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ทั้งนี้ รวมถึงการกระจายอำนาจและการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน องค์กรประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการพัฒนาและออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสมัย มีความเชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรมและหลักประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อม ที่จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำและป้องกันแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ครอบคลุม ทั้งปัญหาเดิมและปัญหาอุบัติใหม่อันจะทำให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน สามารถเยียวยาฟื้นฟูบุคคลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสียหายได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม พร้อมทั้งพัฒนาความร่วมมือในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนกับประเทศอาเซียนและภูมิภาคอื่นอย่างเป็น

รูปธรรมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของภูมิภาค การฟื้นฟูและขยายพื้นที่สีเขียว และความหลากหลายทางชีวภาพในภูมิภาค รวมทั้งการเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมก่อนการตัดสินใจในโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบข้ามพรมแดน การเพิ่มความร่วมมือในเรื่องการจัดการภัยพิบัติในภูมิภาคได้อย่างทั่วถึงและทันการณ์ และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานยุติธรรมในภูมิภาค ในการสร้างระบบยุติธรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

(3) จัดโครงสร้างเชิงสถาบันเพื่อจัดการประเด็นร่วม ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ รวมทั้ง ประเด็นบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน โดยกำหนดและจัดโครงสร้างเพื่อขับเคลื่อนประเด็นร่วมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ โดยใช้เครื่องมือทันสมัย และให้มีหน่วยงานรับผิดชอบ ส่งเสริมการวิจัย พัฒนาและสร้างนวัตกรรม

(4) พัฒนาและดำเนิน โครงการที่ยกระดับกระบวนการทัศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาล โดยพัฒนาโครงการสำคัญที่จะกำหนดอนาคตของประเทศให้ทันสมัย โดยปรับกระบวนการทัศน์การวางแผนแบบองค์รวมเพื่อให้บริการสู่เป้าหมายการพัฒนาระยะยาวของประเทศโดยเร็ว

2. แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2560

แผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์ด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

1. ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ที่เหมาะสมกับความสมดุลของระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์

2. สามารถหยุดยั้งและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าของชาติอย่างยั่งยืน

3. มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยคำนึงถึงดุลยภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

4. ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่ามีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 1.พัฒนาองค์กรภาครัฐเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าทั้งระบบรัฐบาลปัจจุบันได้พยายามหยุดยั้งและป้องกันการ

ทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจังและเกิดผลสัมฤทธิ์มากกว่าช่วงที่ผ่านมา สังเกตได้จากในช่วง 41 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2516 ถึงปี พ.ศ. 2556) พื้นที่ป่าไม้ลดลงประมาณ 36.45 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 8.9 แสนไร่ ในขณะที่ในช่วงปี พ.ศ. 2557 ถึงปี พ.ศ. 2559 หรือในช่วงรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา พบว่ามีการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดประมาณ 110,595 ไร่ หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 36,865 ไร่ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับช่วงก่อนหน้าโดยมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้น้อยที่สุดตั้งแต่มีการรายงานข้อมูลของกรมป่าไม้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ซึ่งเกิดจากการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาดของเจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ของฝ่ายความมั่นคง อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ยังไม่สามารถหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเด็ดขาดในขณะเดียวกัน ผลจากนโยบายการปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการยุบหน่วยงานที่มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และบริการประชาชนในระดับภูมิภาคคือป่าไม้จังหวัดและป่าไม้อำเภอ แม้ว่าในปัจจุบันได้โอนภารกิจดังกล่าวในบางส่วนให้กับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดซึ่งมีภารกิจหลักหลายประการเกี่ยวกับการบริหารจัดการและบริการประชาชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้การบริการประชาชนและการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้รับผลกระทบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเข้าถึงการบริการภาครัฐของประชาชนในท้องถิ่นยากขึ้นและไม่เอื้อต่อการบริการและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับขวัญกำลังใจของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งเกิดจากการ สรรหา การบรรจุ และการแต่งตั้งบุคลากรด้านทรัพยากรป่าไม้ไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล อีกทั้งสวัสดิการของบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าที่ปฏิบัติงานคุ้มครอง รักษา ทรัพยากรป่าไม้ในภาคสนามยังไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับบุคลากรในสายงานอื่นที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกันดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรภาครัฐเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าทั้งระบบ โดยประกอบด้วย 5 กิจกรรมย่อยของการปฏิรูป

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

1. ประเทศไทยมีหน่วยงานที่มีศักยภาพสูงในการหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ
2. มีหน่วยงานที่อำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตให้กับประชาชนและบริการอื่นๆอย่างมีประสิทธิภาพ
3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านทรัพยากรป่าไม้มีความเป็นมืออาชีพในงานป่าไม้ มีความเหมาะสมกับตำแหน่งงาน และได้รับความเป็นธรรมในการสรรหา การบรรจุ และการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ

4. สวัสดิการของบุคคลากรหรือเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าที่ปฏิบัติงานคุ้มครอง รักษา ทรัพยากรป่าไม้ในภาคสนามมีความเหมาะสมกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ และไม่น้อยกว่าบุคลากรสายงานอื่นที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกัน

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 2. พัฒนากฎหมายเพื่อสนับสนุนการหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้กฎหมายหลักเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยมีหลายฉบับ แต่ละฉบับจะมีเจตนารมณ์ที่แตกต่างกัน ครอบคลุมทั้งการป้องกันปราบปราม คุ้มครองรักษา หรือส่งเสริม แต่โดยส่วนใหญ่จะเน้นการคุ้มครองหรือป้องกันมากกว่า การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ หรือ กฎหมายบางฉบับเป็นอุปสรรคต่อการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนสร้างป่าปลูกเชิงเศรษฐกิจในที่ดินของตนเอง และกฎหมายหลักที่เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ยังมีข้อจำกัดในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าอนุรักษ์ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติหรือมาตรการในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ที่ผ่านมามีการบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายจำนวน 5 ฉบับ

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

กฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ ดังนี้

- ผลักดัน ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. และอนุบัญญัติ
- ผลักดัน ร่างพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. และอนุบัญญัติ
- ผลักดัน ร่างพระราชบัญญัติสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. และอนุบัญญัติ
- ปรับปรุงพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 และ อนุบัญญัติให้ทันต่อ

สถานการณ์และไม่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้

- ปรับปรุงพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดินเพื่อป้องกันการออกเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินโดยมิชอบในเขตป่าไม้ของรัฐ

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 3. หยุดยั้งและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้เชิงพื้นที่จากรายงานข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้พบว่า พื้นที่ป่าไม้ลดลงในช่วง 44 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2516 –2559) ประมาณ 36.39 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 827,093 ไร่ และมีแนวโน้มลดลง โดยเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึง ปี พ.ศ. 2559 จะ

พบว่า การเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยสามารถแบ่งออกได้เป็นสองช่วง เนื่องจากมาตราส่วนข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ช่วงปี พ.ศ. 2516 ถึงปีพ.ศ. 2541 รวมระยะเวลา 26 ปี พื้นที่ป่าลดลงจาก 139 ล้านไร่ เหลือ 81 ล้านไร่ หรือคิดเป็นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าประมาณ 2.2 ล้านไร่ต่อปี และช่วง ปี พ.ศ. 2543 ถึงปี พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลา 17 ปี พื้นที่ป่าลดลงจากประมาณ 106.32 ล้านไร่ เหลือ 102.17 ล้านไร่ หรือคิดเป็นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าประมาณ 2.4 แสนไร่ต่อปีจากการลดลงของพื้นที่ป่าจำนวนมากในระยะเวลาที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าไม้และสภาพของพืชและสัตว์หลายชนิด โดยบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้วและบางชนิดเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ หายาก และถูกคุกคาม รวมถึงเป็นสาเหตุสำคัญในการเกิดภัยธรรมชาติของประเทศ เช่น ภัยแล้ง และอุทกภัยสาเหตุหลักของการลดลงของพื้นที่ป่า (Deforestation) และการทำให้ป่าเสื่อมโทรม (Degradation) โดย UN-REDD (2013) พบว่า ปัจจุบันจำนวนประชากรในประเทศไทยมีอัตราเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประชาชนมีความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากขึ้นจนเกินขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยมีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การใช้พื้นที่ป่าเพื่อการเกษตรการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับท่องเที่ยว โดยสร้างเป็นสถานที่พักผ่อน สถานที่ตากอากาศ สนามกอล์ฟ รวมถึงการซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไร เป็นต้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหยุดยั้งและป้องกันการทลายทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการเชิงพื้นที่ทั้งระบบ และมีกรนำเทคโนโลยีมาติดตามตรวจสอบอย่างทันการณ์ รวมทั้งสร้างมาตรการป้องกันอย่างยั่งยืนด้วย

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

หยุดยั้งและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างชัดเจน โดยมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ไม่มากกว่าปีก่อนหน้าและมีแนวโน้มลดลง

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 4. เพิ่มและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ตามเป้าหมายปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีพื้นที่ที่ยังคงมีสภาพป่าไม้ประมาณ 102.17 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.58 ของพื้นที่ประเทศ ในขณะที่ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ (เมื่อปีพ.ศ. 2528) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) กำหนดเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้ในประเทศทั้งป่าเพื่อการอนุรักษ์และป่าเพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยประกอบด้วยป่าเพื่อการอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศและป่าเพื่อเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องเพิ่มพื้นที่ป่าไม้อีกไม่น้อยกว่า 27.24 ล้านไร่การกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศอย่างชัดเจนโดยคณะกรรมการนโยบายป่า

ไม้แห่งชาติ เมื่อ ปี พ.ศ. 2528 ได้กำหนดจากการบูรณาการหลักวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บนพื้นฐานหลักการใช้ที่ดิน หลักการจัดการป่าไม้ และหลักการจัดการลุ่มน้ำ และได้จำแนกป่าไม้ออกเป็น 2 ประเภทตามวัตถุประสงค์ได้แก่

- ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่หายากและป้องกันภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น น้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชน และ

- ป่าเพื่อเศรษฐกิจ กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่าเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตามเป้าหมายพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย กำหนดอย่างชัดเจนบนข้อมูลพื้นฐานทางวิชาการ และสถานการณ์ประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2528 ซึ่ง ณ ขณะนั้น เป้าหมายพื้นที่ป่าไม้ที่กำหนดได้กำหนดบนพื้นฐานพื้นที่ป่าในที่ดินของรัฐภายใต้กฎหมายแต่ละฉบับ และป่าเพื่อเศรษฐกิจได้มุ่งเน้นไปยังพื้นที่ป่าธรรมชาติที่มีการใช้ประโยชน์ในรูปแบบเนื้อไม้ในเขตที่กำหนดให้ใช้ประโยชน์ได้และสามารถอนุญาตให้สัมปทานทำไม้กับภาคเอกชนแต่ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการยกเลิกสัมปทานทำไม้ในป่าธรรมชาติแล้วตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม 2532 ดังนั้นการใช้ประโยชน์ในรูปแบบเนื้อไม้จึงมุ่งไปยังพื้นที่ไม้จากสวนป่าเพื่อเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามยังไม่มีผลงานวิจัยที่แสดงถึงความเหมาะสมของ “ร้อยละ 40” ภายใต้บริบทประเทศไทยในปัจจุบันจากข้อมูลข้างต้น แผนการปฏิรูปประเทศฉบับนี้ จึงมีความมุ่งหวังที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของชาติ ให้มีอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ภายใต้บริบทของสถานการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน และการมุ่งสู่ปัจจัยของความสำเร็จในการเพิ่มพื้นที่ป่าให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ได้แก่ 1) การทำให้ป่าเสื่อมโทรมหรือเขาหัวโล้นในที่ดินป่าไม้ของรัฐเปลี่ยนเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีลักษณะสมบูรณ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดในปัจจุบัน 2) การเพิ่มสวนป่าเศรษฐกิจนอกเขตป่าไม้ของรัฐ และในเขตป่าไม้ของรัฐที่ได้รับอนุญาต และ 3) การหยุดยั้งการลดลงของพื้นที่ป่าของรัฐที่เกิดจากการบุกรุกอย่างผิดกฎหมาย โดยสรุปกรอบแนวทางการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้จำแนกตามประเภทของป่าตามนโยบายได้ดังนี้

1) ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หายาก และป้องกันภัยธรรมชาติต่างๆ หรือมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม หรือมีจุดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งในการจัดการป่าเพื่อการอนุรักษ์ต้องอาศัยพื้นฐานทางนิเวศวิทยาเป็นหลักสำคัญโดยมีหลักการที่สำคัญ คือ ให้คงไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยพยายามให้กระทบต่อระบบธรรมชาติน้อยที่สุดเพื่อรักษาดุลยภาพ (Dynamic Equilibrium) ของระบบเอาไว้การใช้ประโยชน์จึงควรกระทำเท่าที่จำเป็นตามศักยภาพของพื้นที่ (Carrying Capacity) เท่านั้น ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชนปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) พื้นที่ป่า

เพื่อการอนุรักษ์ที่ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตห้ามล่าสัตว์ป่า วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ พื้นที่เตรียมการอุทยานแห่งชาติ พื้นที่เตรียมการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่เตรียมการเขตห้ามล่าสัตว์ป่า มีประมาณร้อยละ 22 ของพื้นที่ประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่เหล่านี้บางส่วนมีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมหรือภูเขาหัวโล้นอยู่ด้วย ทำให้พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ที่สมบูรณ์ที่แท้จริงมีจำนวนน้อยกว่าร้อยละ 22 ของพื้นที่ประเทศ ดังนั้นหากสามารถฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมหรือภูเขาหัวโล้นในเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ได้สำเร็จทั้งหมดแล้ว ประเทศไทยจะต้องเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์อีกไม่น้อยกว่า 10.33 ล้านไร่ หรือร้อยละ 3.19 ของพื้นที่ประเทศ จึงจะบรรลุเป้าหมายที่นโยบายกำหนดให้มีไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศหรือ ประมาณ 80.88 ล้านไร่ ดังนั้นจึงสามารถสรุปแนวทางการเพิ่มป่าเพื่อการอนุรักษ์จำนวน 2 แนวทางที่สำคัญ คือ

- ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมหรือภูเขาหัวโล้นโดยดำเนินการในพื้นที่แหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญก่อน เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ไม่น้อยกว่าขอบเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ที่ได้ประกาศไว้แล้ว

- การนำพื้นที่ป่าอื่นๆ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ หรือ พื้นที่ป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ในส่วนที่มีลักษณะเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ เช่น แหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ มาพิจารณาผนวกรวมกับพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เดิมที่มีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงความจำเป็นของการจัดพื้นที่ป่าบางส่วนให้เป็นป่าชุมชนเพื่อเป็นแนวเขตกันชนของป่าเพื่อการอนุรักษ์อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนด้วย

2) สวนป่าเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่สวนป่าที่กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่าเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งในที่ดินกรรมสิทธิ์ของเอกชนตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือที่ดินนอกเขตป่าไม้ของรัฐอื่นๆ และเขตป่าไม้ของรัฐที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ตามกฎหมาย และเขตพื้นที่อื่นของรัฐที่ประสงค์จะสร้างสวนป่าเศรษฐกิจเมื่อวิเคราะห์สถานภาพด้านพื้นที่ป่าทั้งป่าเพื่อการอนุรักษ์และป่าเพื่อเศรษฐกิจในปัจจุบันแล้ว พื้นที่สวนป่าเศรษฐกิจคือพื้นที่สำคัญที่จะทำให้มีโอกาสบรรลุเป้าหมายพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทยมากที่สุด

3) ป่าชุมชน คือ พื้นที่นอกเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ที่กรมป่าไม้ได้มีการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 หรือพื้นที่อื่นของรัฐที่ประสงค์นำมาจัดตั้งป่าชุมชน และรวมถึงป่าชุมชนตามที่บัญญัติในร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. เมื่อมีการประกาศใช้

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

1. ป่าเพื่อการอนุรักษ์ สวนป่าเศรษฐกิจ และป่าชุมชน มีจำนวนเพิ่มขึ้นที่สนองตอบต่อเป้าหมายของนโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย
2. พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชุมชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น
3. อุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตผลจากป่าไม้และสมุนไพรมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น
4. ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคป่าไม้ของประเทศเพิ่มขึ้น

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 5. ผลักดันพื้นที่ป่าไม้ให้เป็นมรดกโลกเป็นการนำเสนอพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติในประเทศไทยเพียง 2 แห่งได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นายาแซง และ ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่นายาแซง ดังนั้นในช่วงการดำเนินงานตามแผนปฏิรูปฯ จึงควรมีการพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

พื้นที่ป่าไม้ได้รับการประกาศให้อยู่ในเอกสารบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative list) เพื่อรับรองเป็นมรดกโลกไม่น้อยกว่า 1 แห่ง

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 6. จัดระเบียบและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) มีบุคคลครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่น้อยกว่า 15 ล้านไร่ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามกฎหมายและนโยบาย (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ และ สวนรุกขชาติ) ประมาณ 5,990,269 ไร่ ซึ่งพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เหล่านี้ประกอบด้วยผู้ครอบครองพื้นที่ก่อนปี พ.ศ. 2545 – 2546 จำนวน 3,651,506 ไร่ และผู้ครอบครองพื้นที่หลังปี พ.ศ. 2545– 2546 (ผู้ครอบครองรายใหม่) จำนวน 2,338,763 ไร่ ที่เหลืออีกประมาณ 9 ล้านไร่ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และที่ดินป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484การที่มีการครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาตก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนผู้ครอบครองมาโดยตลอด และพื้นที่บางแห่งได้มีการบุกรุกขยายพื้นที่เข้าไปในเขตป่าด้วยในขณะที่กฎหมายและกลไกทางนโยบายในปัจจุบันไม่สามารถแก้ไขปัญหาผู้ครอบครองที่ดินป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นกฎหมายหลักที่เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ยังมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าอนุรักษ์ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติหรือ

มาตรการในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม อีกทั้งที่ผ่านมามีการบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่มตคคระรัฐมนตรีมีจำนวนมากและมีเนื้อหาที่ขัดแย้งกันและมีประชาชนบางส่วนได้รับสิทธิประโยชน์จากกลไกหรือเครื่องมือในการแก้ปัญหาแล้ว อีกทั้งมีการขึ้นทะเบียนประชาชนตามมตคคระรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 บางส่วน แต่ยังมีเหลืออีกจำนวนมาก ซึ่งเมื่อรวบรวมมตคคระรัฐมนตรีที่มุ่งแก้ปัญหาที่ดินในเขตป่าไม้ หรือที่เกี่ยวข้องกับมตคคระรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 แล้ว พบว่ามีไม่น้อยกว่า 8 มตคคระรัฐมนตรี ที่ผ่านมานโยบายแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินป่าไม้ขาดความยั่งยืนและชัดเจนในทางปฏิบัติ การแก้ไขปัญหาคที่ผ่านมารัฐบาลได้กำหนดคนโยบายเพื่อแก้ปัญหาหลายประการ แต่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้บริหารประเทศ โดยส่วนใหญ่จะเป็นนโยบายที่มีลักษณะผ่อนปรนหรือบรรเทาปัญหาชั่วคราวเท่านั้น อีกทั้งยังมีลักษณะหวังผลทางการเมือง ในขณะที่ประชาชนมีความต้องการที่ดินป่าไม้เพื่อมาใช้ประโยชน์มากขึ้น ทำให้ปัญหาคที่ดินป่าไม้มีความรุนแรงและไม่ได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืน ตัวอย่างนโยบาย ที่มีลักษณะเป็นมตคคระรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคที่ดินป่าไม้ที่ผ่านมามีหลายประการ โดยนโยบายบางส่วนมีแนวทางที่พยายามใช้อำนาจทางการบริหารยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น มตคคระรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เป็นต้น

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

1. พื้นที่ป่าไม้ที่มีราษฎรครอบครองหรือใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายเกี่ยวกับการ

ป่าไม้ได้รับการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมตามกฎหมาย

2. พื้นที่ป่าไม้ที่มีการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ มีการจัดการที่เหมาะสม

3. ผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้และสิ่งแวดล้อมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ไม่เหมาะสมลดลง

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 7. พัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์ของแผนการปฏิรูปประสบความสำเร็จคือ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามแนวทางพระราชรัฐและการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ การพยายามให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นรูปธรรม และมีบทบาทในการติดตาม และเฝ้าระวังเกี่ยวกับการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงการมีส่วนร่วมตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

ประเทศไทยมีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ตามแนวทาง
ประชารัฐ และมีกลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสม

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 8. จัดการสัตว์ป่าเพื่อพัฒนาระบบนิเวศ
สังคม และเศรษฐกิจปัจจุบันเกิดปัญหาความขัดแย้งคนกับสัตว์ป่าในหลายพื้นที่ ซึ่งเกิดจากสัดส่วน
ของจำนวนสัตว์ป่าและพื้นที่อาศัยไม่เหมาะสม เช่น กรณีของช้าง ลิง และ กระต๊อง เป็นต้น ทำให้มี
การใช้พื้นที่ระหว่างคนและสัตว์ป่าซ้อนทับกันในช่วงเวลา มีผลกระทบทำให้เกิดความเสียหาย
แก่ทรัพย์สิน และพืชเกษตร เช่น ในพื้นที่กลุ่มป่ารอยต่อ 5 จังหวัดและกลุ่มป่าแก่งกระจาน-กุยบุรี ที่
มีปัญหาเกี่ยวกับช้างป่า กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ที่กำลังเกิดปัญหาเกี่ยวกับกระต๊อง รวมทั้งปัญหา
เกี่ยวกับลิงในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งหมดนี้นำไปสู่การสูญเสียชีวิตของคนและสัตว์ป่าอย่าง
ต่อเนื่อง ดังนั้นจึงควรเร่งหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อลดผลกระทบต่างๆ โดยเร็วที่สุด อีกทั้งการ
ดำเนินการจัดการสัตว์ป่ายังไม่เกิดคุณภาพของการพัฒนาระบบนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

1. พื้นที่ที่มีความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่าลดลง
2. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่าลดลง
3. สัตว์ป่าได้รับการคุ้มครอง รักษา และใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาระบบ

นิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ

ประเด็นย่อยที่ 1 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า: 9. สนับสนุนและพัฒนางานวิจัยและ
นวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้และ
สัตว์ป่าบางประเด็นจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้
สามารถนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นกิจกรรมหรือแนวทางการปฏิรูปที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้
สูงที่จะบรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระยะ 5 ปีของแผนการปฏิรูปและช่วงถัดไป ดังนั้น
จึงได้กำหนดกรอบประเด็นการวิจัยและพัฒนาที่สำคัญเพื่อตอบสนองต่อการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้
และสัตว์ป่า

เป้าหมายหรือผลอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์

มีข้อมูลและนวัตกรรมที่ได้จากการวิจัยเพื่อตอบสนองต่อการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้
และสัตว์ป่าทั้งระบบ

3. แผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560- 2564)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน
มีวัตถุประสงค์

1. รักษา ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม
2. สร้างความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ และบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ

3. บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และลดมลพิษให้มีคุณภาพดีขึ้น

4. พัฒนาขีดความสามารถในการลดก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัวเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการรับมือกับภัยพิบัติ

เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมายที่ 1 รักษา และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ป่าเศรษฐกิจ และป่าชายเลน ลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐและจัดที่ดินทำกินให้ผู้อยากไร้โดยให้สิทธิร่วม

ตัวชี้วัด 1.1 สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 25 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 15 พื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มจาก 1.53 ล้านไร่เป็น 1.58 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกและฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 จำนวนชนิดพันธุ์และประชากรของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในภาวะถูกคุกคาม หรือใกล้สูญพันธุ์

ตัวชี้วัด 1.3 แผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐ (โครงการ One Map) ที่แล้วเสร็จมีการประกาศใช้ และจำนวนพื้นที่จัดที่ดินทำกินให้ชุมชน

เป้าหมายที่ 2 สร้างความมั่นคงด้านน้ำ และบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน ให้มีประสิทธิภาพ บริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำให้มีความสมดุลระหว่างความต้องการใช้น้ำทุกกิจกรรมกับปริมาณน้ำต้นทุน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และลดจำนวนประชาชนที่ประสบปัญหาจากการขาดแคลนน้ำ ควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำทั้งภาคการผลิตและการบริโภค ป้องกันและลดความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้ง

ตัวชี้วัด 2.1 มีระบบประปาหมู่บ้านครบทุกหมู่บ้าน

ตัวชี้วัด 2.2 ลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ 25 ลุ่มน้ำ มีแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างสมดุลระหว่างความต้องการใช้น้ำกับปริมาณน้ำต้นทุน และมีการแปลงไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ตัวชี้วัด 2.3 ประสิทธิภาพการใช้น้ำในพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 2.4 ประสิทธิภาพการใช้น้ำทั้งภาคการผลิตและการบริโภคเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 2.5 พื้นที่และมูลค่าความเสียหายจากอุทกภัยและภัยแล้งมีแนวโน้มลดลง

ตัวชี้วัด 2.6 พื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้นปีละ 350,000 ไร่

เป้าหมายที่ 3 สร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกกับการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายฟื้นฟูคุณภาพแหล่งน้ำสำคัญของประเทศ และแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน

ตัวชี้วัด 3.1 สัดส่วนของขยะมูลฝอยชุมชนได้รับการจัดการอย่างถูกต้องและนำไปใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 สัดส่วนของเสียอันตรายชุมชนที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และกากอุตสาหกรรมอันตรายทั้งหมดเข้าสู่ระบบการจัดการที่ถูกต้อง

ตัวชี้วัด 3.2 คุณภาพน้ำของแม่น้ำสายหลักที่อยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 3.3 คุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตหมอกควันได้รับการแก้ไขและมีค่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

เป้าหมายที่ 4 เพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจกและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีกลไกจัดการเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในด้านต่างๆ หรือในพื้นที่หรือสาขาที่มีความเสี่ยงจะได้รับผลกระทบสูง

ตัวชี้วัด 4.1 ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงานและคมนาคมขนส่งลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ของการปล่อยในกรณีปกติภายในปี 2563

ตัวชี้วัด 4.2 ต้นทุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อหน่วย

ตัวชี้วัด 4.3 แผนปฏิบัติการการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในรายสาขาที่จำเป็น เช่น การจัดการน้ำ เกษตร สาธารณสุข และป่าไม้

ตัวชี้วัด 4.4 การจัดตั้งกลไกภายในประเทศเพื่อสนับสนุนด้านการเงิน เทคโนโลยีและการเสริมสร้างศักยภาพ

เป้าหมายที่ 5 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัยลดลง

ตัวชี้วัด 5.1 ระบบพยากรณ์และเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับภาคเกษตรและการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในพื้นที่เสี่ยงภัย

ตัวชี้วัด 5.2 สัดส่วนของพื้นที่เสี่ยงภัยที่ได้รับการจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังภัยธรรมชาติ

ตัวชี้วัด 5.3 จำนวนผู้เสียชีวิตและมูลค่าความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายในการชดเชยผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติในพื้นที่เสี่ยงภัยซ้ำซากลดลง

แนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติ

1. การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติโดยคำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัว รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมรวมทั้งผลักดันแนวทางการประเมินมูลค่าของระบบนิเวศ และการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนี้

(1) อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เพื่อสร้างสมดุลธรรมชาติปกป้องและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

(2) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

(3) พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ

(4) ปกป้องทรัพยากรทางทะเลและป้องกันการกัดเซาะตลิ่งและชายฝั่ง

(5) วางแผนบริหารจัดการทรัพยากรแร่เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุดและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชน

2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืนทั้งในมิติเชิงปริมาณและคุณภาพ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำทั้งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินในทุกมิติ โดยคำนึงถึงศักยภาพ และข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมและมิติเชิงสังคมของพื้นที่ลุ่มน้ำดังนี้

(1) เร่งรัดการประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.

(2) เร่งรัดให้มีแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำอย่างบูรณาการทั้ง 25 ลุ่มน้ำ

(3) ผลักดันกระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA)

(4) เพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำของแหล่งน้ำต้นทุนและระบบกระจายน้ำให้ดีขึ้น

(5) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการจัดสรรน้ำต่อหน่วยในภาคการผลิตให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้สูงขึ้น

3. แก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม ด้วยการเร่งรัดการควบคุมมลพิษทั้งทางอากาศ ขยะ น้ำเสียและของเสียอันตรายที่เกิดจากการผลิตและบริโภค สร้างเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือเมืองสีเขียวเพื่อสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) เร่งรัดแก้ไขปัญหาการจัดการขยะตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤต ผลักดันกฎหมายและกลไกเพื่อการคัดแยกขยะ สนับสนุนการแปรรูปเป็นพลังงาน ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการลดปริมาณขยะ รวมทั้งสร้างวินัยคนในชาติเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน

(2) เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการคุณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำวิกฤตและลุ่มน้ำสำคัญอย่างครบวงจร โดยลดการเกิดน้ำเสียจากแหล่งกำเนิด

(3) แก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันไฟป่าในเขตภาคเหนือและภาคใต้

(4) ปรับปรุงกฎหมายและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเมืองเพื่อรองรับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4. ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แนวคิดตลอดวัฏจักรชีวิต ดังนี้

(1) ส่งเสริมการผลิตและการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(2) สนับสนุนการผลิตภาคการเกษตรไปสู่เกษตรกรรมที่ยั่งยืน

(3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ

(4) สร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปสู่การบริโภคที่ยั่งยืน

5. สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(1) จัดทำและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้สามารถรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(2) พัฒนามาตรการและกลไกเพื่อสนับสนุนการลดก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคส่วน

(3) ส่งเสริมภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการจัดเก็บและรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

(4) เพิ่มขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

(5) สร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

6. บริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติเพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุดและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดย

- (1) บูรณาการการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเข้าสู่กระบวนการวางแผน
- (2) เสริมสร้างขีดความสามารถในการเตรียมความพร้อมและการรับมือภัยพิบัติ
- (3) พัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติในภาวะฉุกเฉิน
- (4) พัฒนาระบบการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัย
- (5) ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการภัยพิบัติ

7. พัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) ปรับปรุงกลไกและกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพทุกขั้นตอน

(2) ผลักดันการนำแนวทางการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA)

(3) สร้างจิตสำนึกความตระหนัก และปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

(4) ทบทวนแก้ไขกฎหมาย

(5) ส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนและชุมชนเพื่อสร้างพลังร่วม

(6) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

4. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2562

เพื่อให้การกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายของประเทศเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระบบ ทันต่อสถานการณ์และเป็นไปอย่างมีเอกภาพ เกิดดุลยภาพกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีมาตรการในการประสาน ติดตาม เฝ้าระวัง และสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาติตามกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้และการดำเนินงานของหน่วยงาน ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดความยั่งยืน ตลอดจนเพื่อเป็นการน้อมนำศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติแผนการปฏิรูปประเทศและแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมทั้งคำนึงถึงข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการป่าไม้จึงกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติดังนี้

1. นโยบายด้านการจัดการป่าไม้

(1) เชื่อมโยงการทำงานของภาครัฐในการบริหารจัดการป่าไม้ทุกระดับให้มีเอกภาพและประสานกันตามห่วงโซ่การพัฒนา ระหว่างการบริหารราชการทุกระดับ รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือและพัฒนากลไกหรือเครื่องมือในการสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการใน

ลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาป่าไม้ของชาติในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย และต่อเนื่อง

(2) กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ ประเทศประกอบด้วย

2.1) ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ

2.2) ป่าเศรษฐกิจและป่าชุมชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ โดยกำหนดให้เพิ่มและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ทั้งป่าอนุรักษ์ ป่าเศรษฐกิจและป่าชุมชน ให้ได้ตามเป้าหมายภายใต้กรอบเวลาที่กำหนดในแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติ

(3) จำแนกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการบริหารจัดการในภาพรวมของประเทศและระดับพื้นที่ พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในแต่ละพื้นที่ อย่างเหมาะสม

(4) ปรับปรุงแนวเขตที่ดินป่าไม้ทุกประเภทของรัฐให้ชัดเจนและมีเอกภาพ ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(5) พัฒนาระบบสารสนเทศทรัพยากรป่าไม้ทั้งในภาพรวมของประเทศและระดับพื้นที่ให้มีมาตรฐานเอกภาพ ทันต่อสถานการณ์ครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภท และเชื่อมโยงกับ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรอื่นของประเทศ และกำหนดหน่วยงานหรือคณะบุคคล ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนและเหมาะสม

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทและหน้าที่ของทุกภาคส่วนให้มีจิตสำนึกและมี ส่วนร่วมรวมทั้งรับผิดชอบในการอนุรักษ์การจัดการ และการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

(7) หยุดยั้งและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ในที่ดินป่าไม้ของรัฐทุกรูปแบบ ให้มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานที่ชัดเจน

(8) บริหารจัดการป่าอนุรักษ์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งป้องกันภัยธรรมชาติต่างๆและรักษาสภาพธรรมชาติที่สวยงาม หรือมีจุดเด่นเฉพาะตัวโดยให้คงไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติรักษาคุณภาพของระบบนิเวศให้มากที่สุดซึ่ง การใช้ประโยชน์ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นตามศักยภาพหรือขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ตลอดทั้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษาการวิจัย และนันทนาการ

(9) จัดระเบียบและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการครอบครองหรือใช้ ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ของรัฐอย่างเหมาะสม เป็นธรรม ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

และคำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้และสิ่งแวดล้อมจากการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้โดยไม่ให้แล้วเสร็จภายใต้กรอบเวลา

(10) พัฒนากลไกทางเศรษฐศาสตร์และการตลาดเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสม

(11) พื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้มีความสมบูรณ์ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการฟื้นฟูอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการติดตาม ประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และกำหนดความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

(12) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพ สามารถอำนวยความสะดวกต่อชุมชน สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ของประชาชน เป็นส่วนส่งเสริมให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้มแข็ง และเป็นการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืน

(13) พัฒนาการจัดการสัตว์ป่าทั้งระบบ รวมทั้งแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่าอย่างเป็นรูปธรรม และสัตว์ป่าได้รับการคุ้มครองรักษาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาระบบนิเวศสังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของประเทศ

2. นโยบายด้านการใช้ประโยชน์ผลิตผลและการบริการจากป่าไม้และอุตสาหกรรมป่าไม้

(1) ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจทั้งในที่ดินของรัฐที่ได้รับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์และในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่มีเจ้าของรัฐให้เพียงพอกับความต้องการใช้ไม้และตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ในทุกภาคส่วน

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตผลจากป่าไม้ครบวงจรในทุกระดับ และพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรม

(3) พัฒนาและส่งเสริมการรับรองป่าไม้ตามมาตรฐานการรับรองป่าไม้ให้เป็นที่ยอมรับและได้รับการรับรอง ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์การบริการจากป่าไม้อย่างสมดุลยั่งยืน และเกื้อกูลระบบนิเวศ

3. นโยบายด้านการพัฒนาระบบบริหารและองค์กรเกี่ยวกับการป่าไม้

(1) ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเกี่ยวกับการป่าไม้ให้สามารถบริหารจัดการป่าอนุรักษ์ป่าเศรษฐกิจและป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีขนาดที่เหมาะสม ลดความซ้ำซ้อน และปรับปรุงวิสัยทัศน์ ภารกิจหรือพันธกิจของหน่วยงานภาครัฐให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อน

ยุทธศาสตร์ชาติแผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายป่าไม้แห่งชาติและแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) พัฒนาศักยภาพหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตให้กับประชาชนและการบริการอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส โดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

(3) พัฒนาและส่งเสริมให้มีธรรมาภิบาลในการบริหารงานป่าไม้ทั้งระบบอย่างเป็นรูปธรรม โดยภาครัฐมีการบริหารอัตรากำลังที่มีความคล่องตัว ยึดระบบคุณธรรม บุคลากรภาครัฐยึดค่านิยมในการทำงานเพื่อประชาชนและประเทศ มีคุณธรรม และมีการพัฒนาตามเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ

(4) พัฒนากุศลกรภาครัฐที่ปฏิบัติงานด้านทรัพยากรป่าไม้ทุกระดับให้มีความเป็นมืออาชีพในงานป่าไม้มีความเหมาะสมกับตำแหน่งงาน รวมทั้งจัดสวัสดิการของบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานคุ้มครองรักษาทรัพยากรป่าไม้ในภาคสนามให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานที่ปฏิบัติและไม่น้อยกว่าบุคลากรสายงานอื่นที่มีลักษณะงานคล้ายคลึงกัน

(5) กำหนดให้มียุทธศาสตร์หรือแผนการวิจัยภาคป่าไม้ในนโยบายยุทธศาสตร์หรือแผนการวิจัยระดับชาติและ/หรือ พิจารณาจัดตั้งสถาบันวิจัยป่าไม้ในระดับชาติรวมทั้งสนับสนุนและพัฒนางานวิชาการ วิจัยและนวัตกรรมให้ตอบสนองต่อการปฏิรูปทรัพยากรป่าไม้ทั้งระบบ

(6) ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระบบ รวมทั้งพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพเท่าเทียม และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

(7) ให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติที่จัดตั้งเป็นการถาวร โดยกฎหมาย มีหน้าที่และอำนาจในการกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ ทั้งระบบ รวมทั้งกำกับ ติดตามตรวจสอบ ประสาน และให้คำแนะนำแก่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และให้พิจารณาจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ